

T.C.

**İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MEDYA VE KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR**

**KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR VE ÇİZGİ FİLMLEİN ÇOCUK
İZLEYİCİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ARAŞTIRMALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELÇİN SELİN HACİBEKTAŞOĞLU

125120106

DANIŞMAN: PROF.DR. FÜSUN ALVER

İSTANBUL, 2014

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MEDYA VE KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR

**KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR VE ÇİZGİ FİMLERİN ÇOCUK
İZLEYİCİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ARAŞTIRMALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELÇİN SELİN HACİBEKTAŞOĞLU

İstanbul, 2014

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Kültürel Çalışmalar Ve Çizgi Filmlerin Çocuk İzleyici Üzerindeki Etkileri Araştırmaları” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullandıkları her yerde atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Elçin Selin HACİBEKTAŞOĞLU

ONAY

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım;

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin .....yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Elçin Selin HACİBEKTAŞOĞLU

ÖZET

KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR VE ÇİZGİ FİMLERİN ÇOCUK İZLEYİCİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ARAŞTIRMALARI

Elçin Selin HACİBEKTAŞOĞLU

Danışman: Prof. Dr. Füsun ALVER

Temmuz,2014 115 sayfa

Bu araştırma “Televizyon programları içinde çizgi filmlerin” çocuk izleyici üzerindeki etkilerini inceleyen bir çalışmadır. Çizgi filmlerin, çocukların iletişimini nasıl etkilediğini, çocukların çizgi film izleme alışkanlıklarında ailelerin yönlendirici etkilerini belirleme amacını taşımaktadır. Okul öncesi çocukların çizgi film izlemelerine ebeveynleri müdahale etmekte midir? Sorusuna cevap aranmıştır.

Araştırmanın birinci ve ikinci bölümleri kuramsal bir çalışmayı kapsamaktadır. Araştırmanın ilk bölümü kültürel çalışmalar ve çizgi filmlerin çocuk izleyici üzerindeki etkileri, kültürel çalışmaların ortaya çıkışı ve gelişimi, kültürel çalışmaların temsilcileri oluşturmaktadır. Araştırmanın ikinci bölümünde ise, kültür endüstrisi üretimi olarak çizgi filmin dünya’da, Türkiye’de ortaya çıkışı ve gelişimi ele alınmıştır.

Araştırmanın uygulama bölümünü oluşturan üçüncü bölümde, televizyonlarda yayınlanan çizgi filmlerin okul öncesi çocukların iletişimine etkilerini araştıran bir alan çalışması yapılmıştır. İstanbul’un Bahçelievler, Bağcılar, Esenyurt, Şişli ilçelerindeki resmi anaokullarına giden 4-6 yaş grubu çocukların aileleri ve öğretmenleriyle anket çalışması, çocuklarla ise yüz yüze derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarının raporlaştırılması, uygun frekans şekil ve tabloların oluşturulması ve bunların kısaca yorumlanması ile yapılmıştır. Doldurulan anket formları gerekli kontrollerin yapıldıktan sonra, verilerin kodlanıp, sonrasında da Microsoft Excel formatında bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Analizlerde yüzde dağılımı tekniği uygulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Televizyon, Çocuk, Okul, Aile

ABSTRACT

THE EFFECTS OF CULTURAL STUDIES AND CARTOONS ON CHILDREN'S AUDIENCE

Elçin Selin HACIBEKTAŞOĞLU

Adviser: Prof.Dr. Füsun ALVER

July, 2014, 115 Pages

This study examines the impact of the cartoon on the child audience. It also analyses, how the cartoons affects children's communication. Formative influences of families on children's cartoon habits will be one of the main targets of the study. It tries to answer that, do the parents of preschool children interfere their children who watch cartoons?

First and second part of the study consists of a theoretical study. The first part of the study contains cultural studies and the effects of cartoons on children's audience, the emergence and development of cultural studies and representatives of cultural studies. In the second part of the study, the cultural industry production cartoons' emergence and development around the World and in Turkey are discussed.

In the third part which is the application partition of the study, impacts of the cartoons that broadcast on television about communication of preschool children have been studied with a fieldwork. A survey has been conducted with parents and teachers of the children aged 4 – 6 who have been enrolled to formal preschools in Bahçelievler, Bağcılar, Esenyurt, Şişli where district of İstanbul. Further in-depth interviews have been conducted face to face with children. Reporting of the results of the study has been done with a creation of appropriate frequency figures and tables that have been made as briefly reviewed. The completed questionnaire forms have been transferred to a computer in Microsoft Excel format after the necessary checks and the data has been encoded. Percentage distribution technique has been applied in the analysis.

Key Words: Television, Child, School, Parents

ÖNSÖZ

Kalabalık ortamda en çok dikkatimi çeken noktalardan biri, eğer varsa çocuklardır. Onların neşesi, saflığı, zekâsı insanları ayırt etmeksizin yaklaşımları beni kendilerine çeker. Çocuklarla birlikte çizgi film seymeyi çok severim. Bu nedenle çizgi filmlerin çocuk izleyici üzerindeki etkilerini araştırmak istedim.

Hayatın ilk yılları, öğrenmenin en yoğun yıllarıdır. Çocukluğun ilk beş-altı yılı insan yaşamı için en verimli yıllarıdır. Tolstoy “ *Beş yaşımdan şu durumuma kadar olan yaşım bir adım; oysa yeni doğmuş bebekliğimden 5 yaşıma kadar olan mesafeler korkunç bir adımdır*” der.

İnsan için böylesine önemli olan ilk yıllarını çok iyi değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü insanların zekâ gelişimi bebeklik döneminde başlar. Bu dönemde kayıt ettikleri bilgiler onlara hayatı boyunca eşlik eder. Bu yüzden okul öncesi eğitim çocukların gelişimi için çok önemlidir.

Bu tez çalışması sayesinde araştırmamın ne kadar meşakkatli ve zaman alıcı olduğunu öğrendim ve daha yolun başında olduğumu anladım.

Bu çalışmamda yardımlarını esirgemeyerek bana yol gösteren ve kendisiyle her zaman büyük bir keyifle çalışabileceğim danışmanım Prof. Dr. Füsun ALVER’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca her soruma özenle cevap hocam Yrd. Doç. Dr. Aybike Serttaş ERTİKE’ye, öğrenim hayatım boyunca maddi manevi sınırsız desteğini aldığım bugüne gelmemde harcadığı emeği ve gösterdiği ilgisini, fedakârlığını hiçbir zaman karşılayamayacağımı bildiğim sevgili aileme en içten dileklerle teşekkürlerimi sunuyorum.

TABLolar LİSTESİ

Okulöncesi Çocukların Öğretmenlerine Uygulanan Anket Sonuç Tabloları

Tablo: 3.1. Öğretmenin Yaşı	65
Tablo: 3.2. Okulöncesi Çocuklar Çizgi Film İzliyorlar mı?	66
Tablo: 3.3. Çizgi Film İzlemesine Kim Karar Veriyor?	66
Tablo: 3.4. Çizgi Filmleri Her Gün İzliyorlar mı?.....	67
Tablo: 3.5. Çizgi Film İzleme İsteği Çocuklardan Geliyor mu?	67
Tablo: 3.6. Çizgi Filmi Nereden İzliyorlar?	68
Tablo: 3.7. Çizgi Filmi Hangi Saatte İzliyorlar?	68
Tablo: 3.8. Çizgi Film İzledikten Sonra Daha Fazla İzlemek İstiyorlar mı?...	69
Tablo: 3.9. Hangi Çizgi Filmi İzlemek İstiyorlar?	69
Tablo: 3.10. En Çok Hangi Kahramanı Seviyorlar?.....	70
Tablo: 3.11. Oynadığı Oyunların Türleri Nelerdir?.....	70
Tablo: 3.12. Çizgi Film Kahramanlarının Oyunlarına Katılıyorlar mı?	71
Tablo: 3.13. Çizdikleri Resimlerde Çizgi Filmlerden Etkileniyorlar mı?	71
Tablo: 3.14. En Çok Sevdikleri Oyuncak Türleri Nelerdir?.....	72
Tablo: 3.15. Sizce Okulöncesi Kurumlarda Çizgi Film Yararlı mı?	72
Tablo: 3.16. Çizgi Filmler Okulöncesi Çocuğun Eğitiminde Faydalı mı?	73
Tablo: 3.17. Televizyonlarda Yayınlanan Çizgi Filmler Okulöncesi Çocuk Açısından Hangi Özellikler Taşımaktadır?	73
Tablo: 3.18. Çocukların Çizgi/Şiddet Filmlerini İzlemelerine İzin Veriyor musunuz?	74
Tablo: 3.19. Çizgi Şiddet Filmlerinin Çocukları Etkilediğini Düşünüyor musunuz?	74
Tablo: 3.20. Sizce Çocukların Seyrettiği Çizgi Filmlerle İlgili En Büyük Sorumluluk Kime Aittir?	75
Tablo: 3.21. Okulöncesi Çocuklar Daha Çok Nerede Çizgi Film İzliyorlar? .	75

Okulöncesi Çocukların Ebeveynlerine Uygulanan Anket Sonuç Tabloları

Tablo: 3.1. Anne-Babanın Eğitim Düzeyi	76
Tablo: 3.2. Eğitim Düzeylerine Göre Annelerin Çocuklarına Televizyon Seyretmelerine Müdahale Etme Durumu	77
Tablo: 3.3. Gelir Düzeyiniz Nedir?	77
Tablo: 3.4. Çocuğunuzun Boş Zaman Etkinliği	78
Tablo: 3.5. Çocuğunuz Haftada Ortalama Kaç Saat Televizyon Seyrediyor?	78
Tablo: 3.6. Çocuğunuzla Beraber Televizyon İzler misiniz?	79
Tablo: 3.7. Ailelerin Çocuklara Televizyon Seyretmelerindeki Müdahale Etme Nedenleri.....	79
Tablo: 3.8. Ailelerin Çocuklara Televizyon Seyretmelerindeki Müdahale Etme Nedenleri.....	80
Tablo: 3.9. Çocuğunuzun Cezalandırmak İçin Televizyon İzlemesini Engeller misiniz?.....	80
Tablo: 3.10. Çocuğunuz en çok hangi tür programları seyrediyor?	81
Tablo: 3.11. Eğitim Düzeylerine Göre Çocuklarına Çizgi Filmler Hakkında Bilgi Verme Durumu	81
Tablo: 3.12. Çocuğunuza Göre Çizgi Filmlerde Söylenen Her Şey Doğru mudur?	82
Tablo: 3.13. Çocuklarınız Çizgi Filmlerde Gördükleri Ürünlere Sahip Olmak İstiyor mu?	82
Tablo: 3.14. Çocuklarınıza Çizgi Film Kahramanlarının Oyuncaklarını Alıyor musunuz?	83
Tablo: 3.15. Sizce Çocuğunuz Çizgi Filmleri Beğeniyor mudur?.....	83
Tablo: 3.16. Çocuğunuzun İzlemekten Hoşlandığı Çizgi Filmleri Sevme Nedenleri.....	84
Tablo: 3.17. Çocuğunuzun İzlemekten Hoşlanmadığı Çizgi Filmleri Sevmeme Nedenleri.....	84

Tablo: 3.18. Sizce Çocuklarınız İzlediği Çizgi Filmin İçeriğini Anlayabiliyorlar mı?	85
Tablo: 3.19. Çocuklarınız Çizgi Filmleri Hatırlayabiliyorlar mı?	85
Tablo: 3.20. Çocuklarınız Sizin Seçtiğiniz Çizgi Filmleri mi İzler?	86
Tablo: 3.21. Çocuklarınıza Neden Çizgi Film İzletirsiniz?	86
Tablo: 3.22. Çocuğunuz İzlediği Çizgi Film Kahramanlarının Yaptığı Davranışları Yapıyor mu?.....	87
Tablo: 3.23. Çocuğunuz Şiddet İçerikli Çizgi Filmlerden Korkuyor mu?	87
Tablo: 3.24. Çizgi/Şiddet Filmlerinin Çocukları Etkilediğini düşünüyor musunuz?	88

Okulöncesi Çocuklarla Yapılan Yüz Yüze Görüşme Sonuç Tabloları

Tablo: 3.1. Cinsiyet.....	89
Tablo: 3.2. Çizgi Film İzliyor musunuz?	89
Tablo: 3.3. Çocukların En Fazla Nerde Televizyon İzleme Durumları.....	90
Tablo: 3.4. Ne Zaman Çizgi Film İzliyorsunuz?	90
Tablo: 3.5. Çizgi Film İzlemene Kim Karar Veriyor?.....	91
Tablo: 3.6. Cinsiyete Göre Çocukların Çizgi Film İzleme Durumu.....	91
Tablo: 3.7. Şiddet Dolu Bir Çizgi Filmden Etkilendiğin Oldu Mu?	92
Tablo: 3.8. Çizgi Filmdeki Kahramanların Oyuncaklarını İster Misin?.....	92
Tablo: 3.9. Cinsiyete Göre En Sevdiği Oyun Türü	93
Tablo: 3.10. Çizgi Filmlerde Söylenen Her Şey Doğru mudur?	93

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ	vi
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR VE ÇİZGİ FİMLERİN ÇOCUK İZLEYİCİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ARAŞTIRMALARI

1.1.Kültürel Çalışmaların Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	4
1.2.Kültürel Çalışmaların Temsilcileri ve Araştırmaları	12
1.2.1.Raymond Williams.....	12
1.2.2.Edward Palmer Thompson	15
1.2.3. Richard Hoggart	15
1.2.4 Stuart Hall.....	16
1.2.5. John Fiske.....	18
1.3.Kültürel Çalışmalarda Çizgi Film Analizleri Ve Çocuk İzleyici Üzerindeki Etkileri.....	18

2. BÖLÜM

KÜLTÜR ENDÜSTRİSİ ÜRETİMİ OLARAK ÇİZGİ FİMLER

2.1. Çizgi Filmin Dünya’da Ortaya Çıkışı Ve Gelişimi.....	24
2.2. Çizgi Filmin Türkiye’de Ortaya Çıkışı Ve Gelişimi.....	30
2.3.Kültür Endüstrisi İçinde Çizgi Filmin Yeri	34
2.4. Çizgi Filmlerin Özellikleri	39
2.4.1. Çizgi Filmlerin Eğitim Özellikleri	45

2.4.2. Görsel Bir Dil Biçimi Olarak Çizgi Film	47
2.4.3. Çizgi Filmin Evrensel Dili	50
2.4.4. Çizgi Filmlerde Verilen Mesajlar	51
2.5. Okulöncesi Çocuk Çizgi Filmler Ve Ebeveynlerin Çocukları Yönlendirmesi	55

3. BÖLÜM

ÇİZGİ FILMLERİN ÇOCUK İZLEYİCİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ANKET ÇALIŞMASI

3.1. Araştırmanın Amacı ve Varsayımları	64
3.2. Veriler ve Toplanması	65
3.3. Araştırmanın Temel Bulguları	66
3.4. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirme	95
SONUÇ	99
ÖNERİLER	102
EKLER	104
KAYNAKÇA	110
ÖZGEÇMİŞ	115

GİRİŞ

Yapılan anket çalışmasında çizgi filmlerin çocuk izleyici üzerindeki etkilerini öğrenmek amaçlanmıştır. Televizyondaki çizgi film kahramanları, çocukta olumlu ya da olumsuz dürtüleri harekete geçirir mi? Okul öncesi çocuklar en fazla nerede çizgi film izlemektedir? Okul öncesi çocukların çizgi film izlemelerine ebeveynleri müdahale etmekte midir? Sorularına cevap aranmıştır. Çocuk programları içinde en büyük bölümü oluşturan çizgi filmlerin dikkatli seçilmesi gerekmektedir. Türkiye’de yayınlanan çizgi filmlerin tamamına yakını yabancı kaynaklıdır. Gelişme çağındaki çocuklar bu çizgi filmlerle, yabancı bir kültürle tanışmaktadırlar. Aynı zamanda özenli seçilmeyen bu çizgi filmler de, yabancı kültürlerin örnekleriyle karşılaşmaktadırlar. Bu araştırmada temel amaç, okul öncesi çocuklara yönelik televizyon programları içinde en büyük yeri tutan çizgi filmlerin, çocukların gelişimini ve iletişimini nasıl etkilediğinin incelenmesidir.

Televizyon yayınları içinde çizgi filmler, görsel özellikleri nedeniyle çocukları en fazla etkileyen programlardan birisidir. Türkiye’de televizyon kanallarının artmasıyla birlikte yerel ve özel kanallarda birçok çizgi filmler, şiddetin her türüsünü içermektedir. Çizgi filmlerin dikkatli seçilmesi gerekmektedir. Kendi kültürünü, kendi tarihini ve de en önemlisi olan kendi yaşantısını yansıtan çizgi filmler yapılabilir. Televizyonda yayınlanan programlar içerisinde en çok çizgi filmleri izleyen okul öncesi çocuklar da, bu en önemli çağlarında kendi kültürleriyle, yaşam tarzlarıyla tanışabilecekler.

Bu çalışma, okul öncesi çocuklara yönelik çizgi filmlerin, çocukların gelişimi ve iletişimi yönünden önem taşımaktadır. Bu çalışma, okul öncesi çocuklar, onlara yönelik yayın yapan televizyon kuruluşları, okul öncesi kurumlar ve öğretmenleri ve de en önemlisi, sürekli onlara çizgi film izleten anne- babalar açısından önemlidir. Bu çalışma, İstanbul’daki Bahçelievler, Şişli, Bağcılar ve Esenyurt ilçelerindeki resmi anaokullarına giden 4-6 yaş grubu çocuklar, ebeveynleri ve kurum öğretmenleriyle sınırlıdır.

Araştırmanın birinci bölümünde Kültürel çalışmalar ve çizgi filmlerin çocuk izleyici üzerindeki etkileri kültürel çalışmaların ortaya çıkışı, gelişimi ve kültürel çalışmaların temsilcileri ve araştırmaları ele alınmıştır.

İkinci bölümde çizgi film kavramı, Dünya'daki ve Türkiye'deki tarihsel gelişimi incelenmiştir. Çizgi filmin kullanım alanları görsel bir dil biçimi olarak çizgi film ve evrensel bir dili ayrı ayrı ele alınmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümünü ise anket çalışması ve değerlendirilmesi yer almaktadır. Bu araştırma üçayaklı biçimde ele alınıp öğretmen ve okul öncesi çocukların ebeveynleri ile derinlemesine görüşme, çocuklarla ise yüz yüze görüşerek sorulara cevap verilmesi istenmiştir. Ebeveynlere ve öğretmenlere yöneltilmek üzere iki farklı anket çalışması hazırlanmıştır. Anket sorularının içeriğinde: çocukların çizgi filmleri hangi sıklıkla izlediği, ailelerin izleme sürelerine müdahale edip etmedikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yapılan anket çalışması sonuçlarına göre, Bağımsız değişkenler; araştırma sonuçlarının raporlaştırılması, uygun frekans şekil ve tabloların oluşturulması ve bunların kısaca yorumlanması ile yapılmıştır. Doldurulan anket formları gerekli kontrollerin yapıldıktan sonra, verilerin kodlanıp, sonrasında da Microsoft Excel formatında bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Televizyon toplumsal ve entelektüel ortamı hazırlarken bir kültür üretir: Televizyon kültürü. Televizyon zamanla kendi kültürümüz haline gelmeye başlamıştır. Hem de bütün dünyanın kültürü. Günümüzde televizyon, hemen her evde yer almakta ve herkesi farklı biçimlerde ve düzeylerde etkilemektedir. En çok etkilenen grup ise çocuklarımızdır. Tüm kitle iletişim araçları içerisinde belki de en kolay erişilen ve en yaygın kullanılan araç olması nedeniyle, en etkili öğrenme kanalı olarak da dikkat çekmektedir.

Dünyanın çeşitli ülkelerinin kültürleri, her gün televizyonda yayınlanan çizgi filmlerle çocuklara aktarılmaktadır. Günün büyük vaktini ekran karşısında geçiren 4-6 yaş grubu çocuklar, türlü renk ve ışık oyunları içerisinde çok seçenekli çizgi filmler ve hayali kahramanlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu yüzden televizyon seyretmede secici ve sınırlayıcı olduğumuzda, çocukların olumsuz etkilenmesini engellemiş oluruz. Okul öncesi dönemlerden itibaren çocuklar, kendilerine model olarak seçtikleri, televizyondaki çizgi film

kahramanların özelliklerini günlük yaşamlarına ve oyunlarına yansıtmaya başlamaktadırlar. Televizyondaki çizgi film kahramanları, çeşitli davranış ve hareketleriyle, çocukta olumlu ya da olumsuz dürtüleri harekete geçirmektedir. Bu noktada anne- baba ve eğitimcilere büyük sorumluluk düşmektedir. Bu araştırmada çizgi filmlerin çocuk üzerindeki etkilerini anlamaya, ebeveynlerin ve okul öncesi kurumdaki öğretmenlerin televizyon programlarındaki çizgi filmler hakkında çocuklara bilgi verip vermedikleri gözlemlemeye çalışılmıştır.

I. BÖLÜM

1- KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR VE ÇİZGİ FİLMLERİN ÇOCUK İZLEYİCİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ARAŞTIRMALARI

Cultural Studies (Kültürel Çalışmalar) terimi temelde Britanya kökenli olan bir araştırma bütününe gönderme yapar. 1964 yılında Richard Hoggart'ın kurduğu Birmingham Üniversitesi Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezinde bu geleneğine ait birçok araştırma yapılmıştır. Kültürel Çalışmalar, adından da anlaşılacağı gibi tam olarak ne bir toplumsal teoridir, ne de kitle iletişimi teorisidir. Bununla beraber, kültür endüstrileri ve onların izleyicileri arasındaki ilişkiyi yorumlayış biçimleri onları hem işlevselci okulun hem de izleyiciye ve alımlamaya atfettikleri önem nedeniyle Frankfurt Okulu kuramcılarının karşısında konumlandırmaktadır. Kültürel çalışmaların ortaya çıkış ve gelişim sürecinin irdelenmesi uygun olacaktır.

1.1.Kültürel Çalışmaların Ortaya Çıkışı Ve Gelişimi

Kültürel çalışmaların ortaya çıkışı ve gelişimi, sınırlı bir elit grubun kültürel normları belirlemesi çabalarına karşı siyasal yelpazede sol eğilime sahip entelektüellerin, farklı bir yaklaşımı benimsemeleri ile gerçekleşmiştir. Kültürel çalışmaların temsilcileri (Hoggart, 1957; Williams, 1977;1971; Thompson,1963; Hall,1999;1975), işçi sınıfının günlük yaşam kültürünü incelemiş; o zamana kadar az değerli olarak görülen işçilerin popüler ve kitle kültürünün, yüksek kültürle eşit ve aynı haklara sahip olarak görülmesi gerektiği düşüncesini savunmuşlardır. Medyaya ve serbest zaman kültürüne eleştirel- konstrüktivist bir yaklaşımla yönelmişler; Frankfurt Okulu'nun temsilcileri (Adorno,1963; Adorno ve Horkheimer, 1997) gibi kültür analizi ve kültür eleştirisi yaparak; politika ve sosyal kuramı, disiplinler ötesi bir projede bir araya getirmeye çalışmışlardır (Alver, 2011: 242,243).

Geleceğim kurucu eserlerinden olan Hoggart'ın, 'The Uses of Literacy' (Okur-Yazarlığın İşlevleri) isimli eseri Adorno'nun, medyaların gerçek dünya ile temsili dünya arasında bir bulanıklık yarattığı yolundaki görüşünü reddetmektedir. Marksist düşünürlerin, Frankfurt okulundan da esinlenen kültürel karamsarlıkları Kültürel çalışmalar geleneği tarafından sahiplenilmez.

Raymond Williams, 'Culture and Society' (Kültür ve Toplum) isimli kitabında, kitle kültürü ve kitle toplumu terimlerinin kullanım biçimlerini eleştirerek, kitle kelimesini bilmediğimiz kalabalığı tanımlamak için kullandığımızı ifade eder (Şakı, 2007:122). Louis Althusser'in 'Devletin İdeolojik Aygıtları' ve Gramsci'nin hegemonya' kavramları Kültürel Çalışmalar kuramcılarının oldukça etkilendiği kavramlardır. Kültürel Çalışmalar'ın, bu kavramlardan etkilenmesi ve onlardan yola çıkarak toplumsal pratikleri incelemesi oldukça problemlili bir alan oluşturur (Şakı, 2007:122). Ortaya çıktığı dönemde akademik alana politik bir müdahaleyi temsil eden kültürel çalışmalar daha işin başında disiplin kavramını reddetmişti. E. Baldwin'e göre (Hepkon, 2006,23). Kültürel çalışmalar tek tek disiplinlerin ya da yaklaşımların kendi başına çözemeyecekleri problemler ve temel konularla ilgilenmektedir. Bugün gerek eleştirel teori yanlılarından gerekse ana akım araştırmacılar tarafından sorgulanan kültürel çalışmalar sosyolojiden tarihe, felsefeden ekonomiye değin pek çok sosyal bilim alanını etkilemiştir. Kültürel çalışmalar ve iletişim bilimleri arasında ise daha iç içe geçmiş bir sürecin yaşandığı gözlemlenmektedir. Ana akım araştırmacıların eleştirisi hakim liberal paradigma çerçevesinde, pozitivist bir yaklaşımla yapılmaktadır. Kültürel çalışmalara yönelik olarak eleştirel teori yanlılarının tavrı ise bu yaklaşımın başlangıçtaki niteliğini yitirdiği ve kendi dogmalarını oluşturduğu yönündedir. Tuncay Birkan kültürel çalışmaları sol politikayı "Hollywood filmlerini, pop şarkılarını, televizyon dizilerini, reklamları vs. kim daha zekice analiz edip bunlarda ne gibi "subversive" içerikler bulacak" gibi, siyasetten hiçbir etkisi olmayan akademi-içi bir yarışmaya çevirmekle eleştirmekte ve eleştirel enerjiyi, popüler kültür ürünlerinin hem ideolojik hem de ütopyik yanlarını sergilemeyen derin analizler içinde tüketmekle eleştirmektedir. Birkan ayrıca popüler kültür vurgusu ile yüksek kültürle ilgilenmeyi bir tercih sorunu gibi göstermenin halkın büyük çoğunluğunun bunlarla ilgilenebilmesinin önündeki maddi engellerin göz ardı edilmesi anlamına geldiğini ifade etmektedir (Hepkon, 2006,23).

Toplumsal ilişkiler ve anlamlar arasındaki bağlantılar ve özellikle de toplumsal ayrımlar üzerinde duran kültürel çalışmalar, İngiltere ve ABD'de gündelik yaşama ilişkin konuların büyük bir disiplin yerine pek çok disiplinden ve

eleştirel yaklaşımlardan yararlanarak incelenmesiyle başlamıştır. Kültürel çalışmaların gelişimine baktığımızda İngiltere’de 1960’lı yıllarda edebiyat incelemelerinden yola çıkıldığını ve 1980’lerde Amerikan Kültürel Çalışmalarla beden ve mikro sembolik kültür dışavurumlarıyla ilgilendiğini görüyoruz. Bu süreç ise önceleri küçümsenen medya kültürüne özel bir önem atfetmeyi getirmiştir.

Grossberg’e göre (Hepkon, 2006: 24). Kültür ve toplumdaki güç ilişkileri arasındaki bağlantıları anlamak ve müdahale etmek isteyen bir bakış açısı İngiliz Kültürel Çalışmalarının ortak bir dil yaratmasını sağlamıştır. İngiliz Kültürel Çalışmaları teori ve bağlam arasındaki ilişkileri ortaya koyar. Kültürel çalışmalar bilinen teorinin peşinen uygulamasını reddederken teoriziz amprisizmi de kabul etmez. “Teorinin dolambaçlı yolları”nın önemini varsayımlarını kullanır. Bu pratiğin sonuçlarını şöyle özetlemek mümkündür: birinci olarak gerçekliğin insan eylemiyle oluşturulduğunu kabul eder. Bu anlamda tarihin garantisi yoktur. İkinci olarak “popüler” olanı sosyolojik bir kategori olarak değil insanların çağdaş dünyada devam eden politik mücadeleleri ve yaşamlarının oluşturduğu bir alan olarak ele alır. Son olarak da kültürel incelemeler radikal bağlamsallığa bağlıdır (Hepkon, 2006: 24).

Levi- Strauss tüm toplumların anlamlı hale getirmeye çalıştığı en önemli sınırın doğa ve kültür arasındaki sınır olduğuna inanmıştı. Kültür bir anlam yaratma sürecidir ve yalnızca dışsal doğayı ya da gerçekliği değil, onun parçası olan toplumsal sistemi ve bu sistem içindeki insanların toplumsal kimliklerini ve gündelik etkinliklerini de anlamlandırır. Kendimiz, toplumsal ilişkilerimiz ve “gerçeklik” hakkındaki algılarımız aynı kültürel süreçlerce üretilmektedir (Fiske, 1996:158). İletişim yoluyla kazanılan kültürel birikim yeni teknolojilerin geliştirilmesine, bu arada iletişim teknolojisinin de gelişmesine neden oluyor, iletişim teknolojisindeki her yeni gelişme ise toplumsal kültürel değişimi hızlandırıyor, pekiştiriyor. Özetle iletişimin biçimi ve içeriği kültürel oluş ve gelişime göre belirlenip, değişiyor. Aynı zamanda da kültürel oluş ve değişimin temelinde de iletişim yatıyor. İnsanı insan yapan kültür, dil ile birlikte gelişir. Kültür kuşaktan kuşağa aktarılan bir birikim olduğuna ve birey de kültürünü dil aracılığı ile öğrendiğine göre dil ile kültür arasındaki karşılıklı bir etkileşim vardır. İletişimin gelişmesi düşüncenin gelişmesine, ikisinin

birlikte gelişmesi ise bilgi birikimini çoğaltıp hızlandırarak kültürün evrimine yol açar (Zıllıoğlu, 2007:59). Raymond Williams'a göre, "kültür, İngiliz dilinin en karmaşık iki ya da üç kelimesinden biridir... Çünkü artık farklı entelektüel disiplinlerdeki ve düşünce sistemlerindeki önemli kavramlar için kullanılır hale geldi". Bu çeşitliliğin bir göstergesi, uzun zaman önce, 1950'lerde yazan Alfred Kroeber ve Clyde Kluckhohn'ın insanı hayrete bırakan sayıda kültür tanımını, popüler ve akademik kaynaklardan zaten toplayabilmiş olmalarıdır.

Williams'a göre 'kültür' teriminin bugünkü üç kullanıma belli belirsiz yansıtılır. Bir birey, grup ya da toplumun entelektüel, ruhsal ve estetik gelişimini ifade etmek. Bir dizi entelektüel ve sanatsal faaliyeti ve bunların ürünlerini (film, resim, tiyatro) saptamak. Bu kullanımda kültür az çok 'Güzel Sanatlar' ile eş anlamlıdır; bu nedenle, "Kültür Bakanlığı"ndan söz edebiliyoruz. Bir insanın, grubun ya da toplumun yaşam biçiminin tümünü, faaliyetlerini, inançlarını ve geleneklerini belirtmek. Son zamanlara kadar bu kullanımlardan ilki ve ikincisi daha yaygındı ve çoğu kez entelektüel çalışmalarda sentezlenmişti. Matthew Arnold, John Ruskin ve F.R. Leavis gibi estetikçiler ve literatür eleştirmenleri kavramı kendileriyle ilişkiye geçmeleri eğitebilecek, ahlaki açıdan yükseltecek ve geliştirebilecek yüksek sanat çalışmalarını ifade etmek için kullanmışlardır. Kültür anlayışı, eleştirel düşünürler ve bu metnin okuyucuları için eşit derecede önemlidir; hatta okuyucular için daha ilginçtir. Onun temel başarısı, kültürün içeriğinden çok, rolü ve işleyişi üzerine düşünmesinde yatar. Hegemonya kavramı tarafından tanımlanan esnek ve etkin olarak oluşturulmuş siyasal ideolojilerin doğası üzerine vurgu, otomatik olarak ortaya çıkan ve otomatik olarak yerini sosyalizme ilişkin görüşlere bırakacak olan monolitik egemen ideolojiler görüşüne alternatif sunar.

Kültür dile benzer yapısalılık, dilbilimi alanındaki çalışmalardan derinden etkilenir. Bu, dilin kelimelerden ve hatta seslere benzer mikro öğelerden meydana gelen bir sistem olarak nasıl anlaşılacağına işaret eder. Bunlar arasındaki ilişkiler, dilin, bilgiyi anlama dönüştürme çalışmasını mümkün kılar. Kültüre yönelik yapısal yaklaşımlar, benzeşen öğeleri (işaret, kavramlar) tanımlanır ve bu öğelerin mesaj taşımak için nasıl düzenlendiğini inceler. Bu, kimi zaman semiyotik süreçlerin "şifresinin çözümü"nü gerektiren bir süreç

olarak düşünülür (Smith, 2005:136). Kültür kavramı Latince'de ekme, yetiştirme, koruma ve onur anlamları taşıyan “colere” kelimesinden gelir ilk kullanımı “ürünlere veya hayvanlara bakma” anlamındaydı. Sonradan “düşünceyi besleme” anlamında kullanılmaya başlandı. Ardından, ‘uygarlığa’ bağlandı. Endüstriyel devrim sırasında kavram, yüksek kültür ve “halk kültürü” diye ayrıldı. Yüksek kültür önemli kitaplar, müzik, sanat, estetik ve ruhsal gelişme ile ilişkilendirildi. Halk kültürü ise alt sınıfların kültürü olarak nitelendi. 19. Yüzyılın sonlarında, kapitalizmin kitle kültürü denilen kültürü geldi ve bu kültür “alçak” kültür olarak nitelendi kitle kültürü endüstriyel yapıların yaydığı kültür demektir. Bu kültür içerisinde, kitlelerin en seçtikleri sürekli değişen “popüler kültür” üretildi (Erdoğan ve Alemdar, 2010:350). Popüler kültür yoğun bir biçimde yaşanır, rahatsızlık yönleri vardır ama herkes tarafından görünmez, sorgulanmaz. Üretimleri seçkinlerce yapılır. Popüler kültür evrensel köyden bir görünümdür, çağdaş emperyalizmden bir görünümdür. Nesnelere, dünyamızı, kendimizi, bize ait özgün yaşam deneylerimizden oluşturduğumuz bilgiler ile değil, uluslararası bir tekelleşmenin etkisi altında çalışan medyada bize sunulan enformasyon aracılığıyla öğrendiğimiz bu günkü dünyamızın dönüşeceği evrensel köyün bir gemeineschaft mı yoksa Hollywood işi bir cowboy kasabası mı olacağını düşünmek zorundayız. Bu hayatımızın öznesi olan çabasıdır. O halde popüler kültür bizi kendi hayatımızın öznesi olmaktan çıkararak bir olgudur. Popüler kültür ürünleri sınıf farkının ortadan kaldırdığı için alt kesimleri orta ve üst sınıfa öykünmesini sağlar. İnsanı da tüketici olarak görür. Toplumlardaki kültürel düzenlemelerle ilgili olan popüler kültür kitle iletişim araçları ile beslenir. TV dizileri önemli birer popüler kültür ürünüdürler. TV’de yer alan diziler kültürü şekillendirir. TV iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin üzerine somut örnekler vermektedir. TV dizilerinin estetik değerleri, yapıları dendiği zaman ortaya estetik anlayıştan yoksun, estetik referantlarından kopartılmış formlar çıkmaktadır. TV dizileri ticari amaçlarla hazırlanan yapılara olarak kabul görmektedir. Bu yüzden diziler diğer bazı TV türleri gibi estetik değerlerde yozlaşmaya sebep olmaktadır. Şöyle ki, seriyal mantığı ile çekilen yerli dizilerin toplumsal koşulları İstanbul’a yoğun göçten etkilenmiştir. Köyden kente göç edenler okuma-yazmayı gerekli olduğu için öğrenmişler ama şehrin kültüründen faydalanmak için kullanmamışlardır. Popüler sanata yönelmişler, kendilerine ait olmaya yakın duran bir ifadeye

yönelmişlerdir. Popüler sanatta estetik ve entelektüel bir tavır olmadığı için hem Pazar için mal olmuşlar hem de malların önde gelen tüketicileri olmuşlardır. Popüler kültürün de amacı budur. Özendirmek ve kullandırmaktır. Popüler kültürde fikirler malların satılmasını sağlayan araçlar olarak kullanılır. Bu iletişim sürecinde TV dizilerinin yeri yadsınamaz. TV görünür bir dünya sunar. Diziler belli çevrelerdeki 21. yy yaşamının açık uçluluğunun, şekilsiz ve biçimsizliğini günlük toplumsal yaşama ağırlık vererek eve, aileye, çevreye kapanma arzusuyla barıştırır. Seyreden kimsenin erişemeyeceği sahte düşler satar. Tek koşul seyretmek ve görüleni taklit etmeye çalışmaktır (Gülbuğ, 2007: 240). Endüstri toplumlarında popüler kültür kendi özünüyle çelişkilidir. Bir yandan, popüler kültür bir endüstri haline getiriliyor metaları kendi ekonomik çıkarlarının peşinde koşan kar güdümlü bir endüstri tarafından üretilip dağıtılıyor. Gerçi öbür yandan popüler kültür halkın malıdır ama halkın büyük ticari başarısızlıklara sürüklediği sayısız filmin, plağın ve diğer ürünlerin (edsel yalnızca bunların en ünlüsüdür) gösterdiği gibi halkın çıkarları ile endüstrinin çıkarları bir değildir. Popüler kültüre dönüştürülen bir metanın, aynı zamanda halkın çıkarlarını da temsil etmesi gerekir. Popüler kültür tüketim değildir, kültürdür. Toplumsal bir sistem içerisinde anlamları ve hazları yaratan, onları dolaşıma sokan etkin bir süreçtir. Popüler kültür, gündelik yaşam ile kültür endüstrileri ürünlerinin arasındaki ortak kesimde halk tarafından oluşturulur, onlara dayatılmaz; yukarıdan değil içeriden, aşağıdan doğar.

Staurt Hall'un da söylediği gibi, İktidar bloğuna karşı halk: "sınıf sınıfa karşı"dan farklı bir şey olan bu karşı oluş, kültür alanının çevresinde kutuplaştırıldığı merkezi çelişki hattıdır. Popüler kültür özellikle çelişki çevresinde düzenlenir: iktidar bloğuna karşı popüler güçler.

Bu düşünce Hall'u, popüler kültür çalışmasının daima "popüler kültürün kaçınılmaz olarak içinde barındırdığı ikili bir içine katma ve direniş hareketi"yle başlaması gerektiği sonucuna vardırır (Fiske, 1999:190).

Televizyon da içinde "yaşatılan" metinler gibi, içine girilen ve içinden çıkılan, kullanılan (ya da kullanılmayan) kültürel kaynaklar olarak popüler kültüre dönüştürülmektedir. Televizyon izlemek, bu nedenle, tek bir etkinlik değildir. Gerçekten de tek başına bir kavram olarak anlamsızdır, onu sorunsuz ve tekmiş

gibi gören pozitivist çalışmalar, basıldıkları geri dönüşümlü kâğıtlar kadar bile değerli değildirler. Palmer, (1986) örneğin, çocukların televizyon “izlerken” sergiledikleri etkinliklerin geniş çeşitliliğini gösterdi. Bunlar, yoğun bir şekilde televizyona yoğunlaşmaktan tutundu, her şeyin dışlanmasına, arkaları ekrana dönük şekilde onu yalnızca kulakla takip edip kendileriyle bağlantılı film müziği çaldığında ekrana dönerek izlemeye koyulmalarına dek çeşitlenmektedir.

Çocuklar televizyonu, televizyon izleme etkinliğini gündelik yaşamlarıyla bütünleştirmek istedikleri yordama uygun olarak izlerler. Televizyon izlemek, çok az kişi ve çok sınırlı zamanlar boyunca, tek başına yapılan, tek başına özümlenen bir etkinliktir. Televizyon izlemek, oldukça belirgin bir şekilde geniş toplumsal ilişkilerin bir uzantısıdır. Çocuklar televizyonu aileleriyle, arkadaşlarıyla ya da evcil hayvanlarla birlikte izlerler. Televizyonun çekici olmasının belirli ölçülerde bir nedeni, onu izlemenin ilişkiye geçme amaçlı olabilmesine dayanmaktadır, televizyon toplumsal ilişkileri koruyup güçlendirmek için kullanılabilir da onun için. Televizyon kendi kullanımlarını dikte eden ve kullanıcılarını egemenlik altına alan kültürel bir zorba değil, insanların istekleri doğrultusunda kullandıkları kültürel bir kaynaktır; zaten böyle bir zorba olsaydı, popüler kültürümüzde muhtemelen bu denli büyük bir rol oynayamazdı.

Meyrowitz, televizyonun çocuklar üzerindeki etkisine yönelik yaygın yetişkin korkusunun, televizyon çağında yetişkin yaşına ilişkin enformasyonun çocuklara doğru akışını denetlemenin olanaksızlığının bir sonucu olmayabileceğini düşünür. Meyrowitz, hem sözlü hem de yazılı kültürlerde yetişkinlerin çocukların dünya hakkında ulaşabilecekleri enformasyonu denetlemelerinin kolay olduğunu öne sürer. Sözlü kültürde, çocukların hangi yetişkinle buluşacakları yanında buluşma koşulları da denetlenebilir (Fiske, 1999:190). Kültürel çalışmalar okulunun temsilcisi olmayan, liberal demokrat perspektiften televizyon ve kültürleme incelemeleri yapan George Gerbner, televizyonu, diğer kitle iletişim araçlarından ayırmaktadır. Televizyonu, diğer kitle iletişim araçlarının olmadığı kadar, ailenin, toplumsal yaşamın ve sosyal yapının bir parçası olarak değerlendirmektedir. Mesajları ve yaydıkları imgeler

bakımından diğer kitle iletişim araçlarından daha etkili olacağını değerlendirdikleri için analizleri için kullanmışlardır.

Televizyon çoğu insanın gece ya da gündüz en çok hoşlandığı şeydir. Biz ezici çoğunluğun düğmeyi kapatmayacağı bir dünyada yaşıyoruz. Mesajı bu kutudan almasak bile, başka insanlardan nasıl alırız”. Ayrıca Gerbner, televizyonu, bütün insanlara genel bir öğretim programı sunan ve kültür bakanlığı gibi bir kurumun yönettiği “yeni devlet dini” olarak ele almaktadır.

Gerbner’in televizyonla ilgili en temel görüşü, televizyonun günümüzün iyi bir “hikâye anlatıcısı” olduğu görüşüdür. Gerbner’de hikâye ve hikâye anlatma süreci özel önemdedir. Gerbner’e göre hikâyeler bizleri, toplumsal cinsiyet rolleri, yaş, sınıf, meslek ve yaşam tarzları konusunda sosyalleştirmektedir. Hikâyeler, kişisel olarak deneyimleyemediğimiz bildiklerimizin veya bildiğimizi düşündüklerimizin çoğunu söyler, duyurur ve gösterir. Kısaca, hikâyeler tarafından inşa edilen bir dünya yaşamaktayız. Gerbner’in hikâye anlatma süreci bir bakıma aslında toplumsallaşma sürecidir. Ve bu sürecin “Televizyon Çağı” öncesi en önemli anlatıcısı ve yayıcısı aile büyükleriyken günümüzdeki en önemli aygıtı da televizyondur (Taylan, 2011:60).

Masallardaki devlerin yerini günümüzde televizyondaki iyi ve kötü yaratıklar (robot, uzay canavarı vb.) aldığını belirterek yaşamamıza giren televizyonun kendi başına bir dev olduğu fikrindedir. Artık televizyon, “aile yuvalarımızın en mahrem alanlarına kadar elini kolunu sallayarak giren; zamanımızın haylice bölümünü alan, toplumsal ilişkilerimizde bile bizi rahat bırakmayan bir elektronik devdir”.

Gerbner ve arkadaşlarının ilk çalışmaları, özellikle televizyon şiddetiyle ilgilidir. Teori, televizyonun gerçek dünyada daha fazla şiddet olduğu imajını sunduğunu iddia eder. Televizyon programlarında saat başı beş şiddet eylemi ve bütün televizyon programlarının yüzde 70’inde şiddet vardır. Daha da şaşırtıcı olanıysa, çocuk programlarında saat başı 20 şiddet eylemi mevcuttur.

Gerbner’in şiddetle ilgili en önemli kavramlardan biri de “mutlu şiddet”tir. Gerbner “mutlu şiddet”le mutlu sonla biten şiddeti kastetmektedir. Ona göre masallarda, mitolojide, Shakespeare’da şiddet, kan, savaş, vardır. Fakat şimdi

olan, gerçekçi trajediye ait olan şiddet, dramatik olarak üretilen, mutlu sonla biten şiddetle yer değiştirmiştir. Bu türden şiddet, hem filmlerde eğlenceli olarak sunulan, hem de komedi filmlerinde ve çizgi filmlerde sunulan bir türdür (Taylan, 2011:60).

1.2. Kültürel Çalışmaların Temsilcileri Ve Araştırmaları

Frankfurt Okulu kültürel çalışmalar ekolünün temelini oluşturmaktadır. Terim olarak “Kültürel Araştırmalar”, son yıllarda Birmingham Çağdaş Kültürel Araştırmalar Merkezi’nin yapıtlarıyla ve onun etkileriyle açıkça anılır oldu. İngiliz kültürel çalışmalarını inceleyeceğimiz yazıda, kültürel çalışmaların temelleri üzerinde durularak, İngiliz kültür okulu, Frankfurt okuluna benzer şekilde kitle kültürüne eleştirel bir bakış açısı sunmuştur. Kültür araştırmalarının şekillenmesinde; Richard Hoggart, Raymond Williams ve E.P. Thompson’ın payı büyüktür. Frankfurt okulu, Kültür endüstrisi, popüler kültür gibi kavramlar tanımlanacaktır. Ayrıca İngiliz kültür okulunun temsilcileri ve tarihsel gelişimi anlatılacaktır.

1.2.1. Raymond Williams

Kitle kültürünün kuşatıcılığının karşısına, işçi kültürünün özerkliğini koymaya çalışan çalışmalar zamanla kitle kültürü tanımını belirginleştirdi. Williams’ın kültürel çalışmaları ile ilgili bağı İngiliz kültür okulunda çalışmasından değil, kültür yaklaşımları nedeniyle, okula yol haritası çizmesinden kaynaklanmaktadır. Williams kendinden önceki *scrutiny* ve Ortodoks marksizmin kültür tanımlarını reddetmiştir. Onun kültür yaklaşımı Gramsci’nin hegemonya kavramı üzerinden geliştirilmiştir. Williams hegemonyanın devamlı kurulma zorunluluğundan dolayı, sistemin içerisinde hegemonyadan korunmayı sağlayacak muhalefet alanlarının olduğunu söyler (Williams, 1980: 38). Bu anlamda Williams hegemonya karşısında ümitlidir ve kültürün çok boyutluluğuna dikkat çeker: “Herhangi bir toplumda: herhangi bir zaman diliminde; mutlaka hâkim ve etkin olarak adlandırabileceğimiz, değerler, anlamlar ve pratikler dizgesi bulunmaktadır. Bu hâkim sistem durağan bir yapı değildir; sürekli olarak bir içine alma sürecindedir. Bu birleşim zaman zaman son derece tutarsız ve çelişkili bir görünüm sergileyebilir. Gramsci bu birleşimi, alt sınıfların hegemonya içerisindeki, hâkim sınıflara karşı

muhalefeti anlamında kullanılmaktadır. Bana göre değerlerden ve anlamlardan oluşmuş etkili ve hâkim bir sistemin temeli sadece soyut bir iktidar yapılanmasından oluşmaz; yaşanan toplumsal gerçekliğe uyumlu bir bileşim ile mümkün olabilir (Williams, 1980: 38). Bu yüzden hegemonya sadece yukarıdan empoze edilen fikirler ve manüplasyon yoluyla gerçekleşmez. Hegemonya ancak; yaşanan hayatın tüm deneyimleri ve pratiklerinin bir araya gelmesi ve aralarındaki ortak uyum ile gerçekleşebilir” (Williams, 1980: 38). Williams’a göre kültür sıradandır ve herkes tarafından paylaşılabilir. Williams bu anlamda seçkin yüksek kültürü reddeder. Bu anlamda Williams; sıradan insanların kültürü ile yüksek kültürün seçilmiş öğeleriyle bir arada harmanlayan ve bütünleştiren genel bir kültürün geliştirilmesini sağlayacak, daha az “seçkin” bir çarenin olanaklı olduğunu düşünmektedir. Kültür, anlamların, değerlerin ve aktivitelerin paylaşıldığı bir network tür ve bilinçli olarak oluşturulmamaktadır. Fakat ileri bir bilinç olarak toplumda kendiliğinden yeşermekte ve bu yüzden öncelikle toplumsal yapı tarafından biçimlendirilmektedir.

Williams’ın kültür yaklaşımında “teknolojik belirlenimcilik” önemli bir yer tutar. Bu kavrama göre bütün kültür, teknolojik gelişmelerle şekillenmektedir. Williams’a göre bundan önceki kültür yaklaşımlarının düştüğü yanılgı, kültürü salt değerler bütünü olarak görmesidir. Bu değerler, örf adetler, sanat, tarih gibi soyut kavramlardır. Oysa icatların kendiliğinden veya ihtiyaca cevap verecek şekilde düzenlenmesi de kültüre etki etmiştir. Burada ki belirlenimcilik kavramı “teknolojik belirlenimcilik, gerçek sosyal, siyasal ve ekonomik amaç yerine; ya icadın rastlantısal otonomisini ya da soyut bir insani özü koyduğu için savunulamaz bir fikirdir. Belirlenme (determinasyon) gerçek bir sosyal süreçtir, ancak asla (bazı teolojik ve Marksist uyarlamalarında olduğu gibi) tümüyle denetleyici ve tanımlayıcı bir nedenler topluluğu değildir. Tersine, belirlenme gerçeği, değişken sosyal uygulamaları derinden etkileyen, fakat asla zorunlulukla denetlenmeyen sınırların kurulmasına ve baskı uygulanmasına dayanır. Belirlenimciliği tek bir güç ya da güçlerin tek bir soyutlaması olarak düşünmek yerine, aynı zamanda, içinde gerçek belirleyici faktörlerin-güç ya da kapital dağılımı, sosyal ya da fiziksel miras, gruplar arasındaki genişlik ve büyüklük ilişkileri- sınırlar kurduğu ve baskı uyguladığı, ancak, bu sınırların

içinde ya da üzerinde ve bu baskılar altında ya da bu baskılara karşı karmaşık hareketlerin sonuçlarını ne tümüyle denetleyen ne de tümüyle öngören bir süreç olarak düşünülmesi daha doğru olacaktır” (Williams, 2003:108). Bu anlamda televizyonu tek belirleyici olarak görenlere Williams katılmaz. Televizyon var olduktan sonra ustalara, yargıçlara ve rahiplere, hiç var olmamışlarcasına bakmak tek propagandacı olarak televizyonu görmek ne kadar doğrudur? Böyle düşünüldüğünde medyayı davranışlarımızı yönlendiren toplum dışı bir otorite olarak görmek yerine bizim kültürümüzün bir parçası olarak görmek daha doğru olacaktır. O halde medyayı analiz etmek demek toplumu analiz etmek demek olacaktır. Bu noktada Williams, televizyonu anlayarak toplumu analiz edeceğini düşünerek “akış kuramı” ndan bahseder. Ona göre televizyonda yayınlanan bütün programlar bir bütünün parçasıdır. Devamlılık arz ederek birbirlerini tamamlamaktadırlar. Buradaki esas oğlan reklâmlardır. Reklâmların vereceği mesajı iletme üzere televizyon programları bütünlük içerisinde düzenlenir. Bu yüzden olsa gerek futbol maçı izleyen kişi futbol seyrettim kavramı yerine “televizyon izledim” sözcüğünü söylemektedir. Yine bu yüzden iki devre olan basket maçları dört devreye çıkmıştır. “biz koltuktan kalkacak enerjiyi toplamadan önce başka bir şeyin içinde olabiliriz ve çoğu program da bu durum akılda tutularak yapılır: yani önce dikkatin çekilmesi ve eğer izlemeye devam edersek heyecanlı şeylerin geleceğine dair vaat söz konusudur. Ancak izlemeye devam etme dürtüsü, bu tür bir düzenlemenin tek başına açıklayabileceğinden daha yaygın gibi görünüyor. Yalnızca televizyon programı üreticilerinden değil, aynı zamanda pek çok izleyiciden de izlenme saatlerinin artırılması yönünde gelen baskılar bu açıdan önemlidir. Çok yakın zamana kadar İngiltere’de televizyon, temelde, gün ortasında sunacak pek bir şeyi olmayan bir akşam eğlencesiydi. Sabah ve öğleden sonra saatlerinde, hafta sonları hariç, okullar ve benzeri yayınlar için kullanılırdı. Şimdi genel türdeki sabah ve öğleden sonra programlarında hızlı bir gelişme vardır. Birleşik devletlerde sabah 6’da başlayan yayında bir filmi 8:30 da görmek şimdiden mümkündür ve kararmayan bir ekranda, sürekli bir akışla ertesi sabah saat 1 de başlayan gece sinemasına kadar televizyon seyredilebilir” (Williams, 2003: 78).

1.2.2. Edward Palmer Thompson

E. P. Thompson İnsan deneyini tarihsel bakımdan özgül ve sınıf kültürüne bağlı farklı bilinç biçimleri ve materyal koşullar arasındaki bağdan nasıl çıktığını gösterdi. Hoggart, Williams ve Thompson işçi sınıfı mücadelesi ve kültürünü anlamak ve desteklemek, kitle/kapitalist egemen kültürün ve kültür endüstrilerinin amaç ve sonuçlarını anlamak ve açıklamak için yola çıktılar. Onlar için endüstriyel işçi sınıfı ilerici sosyal değişimin gücüydü; işçi sınıfı kapitalist sistemdeki eşitsizliklerle mücadele için örgütlenebilir ve harekete geçebilirdi. Bu aydınlar kültürel incelemeleri ilerici sosyal değişim aracı olarak görüyorlardı. Bu aydınların oluşturduğu Birmingham Okulu'nun ilk çalışmaları "kültür ve toplum" geleneği Marksizm, siyasal ekonomi, yapısalcılık, Frankfurt Okulu, Gramsci ve yapısalcılığın karışımı zengin bir karakter taşıyordu: Sosyalist bir anlayışla, Marks'ın "Alman İdeolojisi" ve Gramsci'nin hegemoni ve "hegemoniye-karşı" mücadele anlayışından hareket ederek medya hegemonisini açıkladılar (Erdoğan ve Alemdar, 2010:356). Dolayısıyla günlük ilişkilerinde yöneticilerin ideolojik tahakkümüne tabi olmayan göreneksel bir kültür karşısındayız. Gentrynin kapsayıcı hegemonyası plep kültürünün içinde hareket etmekte özgür olduğu sınırları belirleyebilir ama bu hegemonya sihirli ya da dinsel olmak yerine seküler olduğu için bu plep kültürünün niteliğini belirlemede az etkili olur. Hegemonyanın kontrol edici araç ve imajları Kilise'nin ya da monarşik karizmanın değil de Hukuk'undur. O halde yüzyılın tipik bir paradoksu: İsyankâr geleneksel bir kültür karşısındayız (Thompson, çev. Kocabaşoğlu, 2006: 22).

1.2.3. Richard Hoggart

Yirminci yüzyılda yazın ve edebiyat incelemelerinde seçkin bir yaklaşım egemendi. Bu yaklaşım popüler kültür ürünlerini düşük entelektüel ve beğeni düzeylerine hitap ettiği görüşünden hareketle incelemeye değmez olarak görülmelerine neden olmuştur. Richard Hoggart ve Raymon Williams gibi, İngiliz Kültürel incelemelerinin öncüsü olan düşünürler, işçi sınıfının kültürünü anlamak için popüler kültür ürünlerinin incelenmesi gerektiğini düşünürler.

Hoggart (1957), *The Uses of Literacy* çalışmasında çalışan sınıfların gündelik yaşam pratiklerini ve dünya görüşlerini ortaya çıkarmaya çalışır. Bu görüşlerin oluşmasında popüler kitap, gazete ve dergi gibi kitlesel yayınların etkisini araştırır. Hoggart'a göre, bu yayınlar genel ortalama okuyucu için kitlesel yayınların yapılmasına ve düzeylerinin sürekli o seviyede kalmasına hizmet eder. Hoggart'ın bakış açısı gerek sağ kanat seçkini edebiyat eleştirmenleri gerekse de Frankfurt Okulu yazarları ile benzer bir şekilde popüler kitle kültürü üyelerine olumsuz yaklaşan karamsar ve geçmişi yad eder şekilde ortak özellikleri paylaşır. Hoggart'ın en önemli özelliği kültür ve ideoloji konusunu anlamak için popüler kültür ürünlerinin incelenmesi geleneğine öncülük etmesinde yatar. Raymond Williams da Hoggart ile benzer şekilde kültürü incelemek için çaba harcamıştır. İşçi sınıfının kültürünü anlamak için onların kültürünü biçimlendiren popüler kitle kültürü ürünlerini incelemiştir (Eagleton, çev: Çelik, 2011:46).

1.2.4. Stuart Hall

İngiliz kültür okulu kültür yaklaşımında 1980 den sonra önemli bir değişikliğe gitti. Daha önce negatif yüklü ideolojik “kitle kültürü” kavramını oluşturan okul ortaya yeni bir kavram attı. Bu kavram “popüler kültür” oldu. Okulun kitle kültürüne olan muhalif yapısı ne kadar çetinse popüler kültüre yaklaşımı ve ondan yana olması da aynı ölçüde çetindi. Popüler kültür kavramı, okulun şimdiye kadar karşısında olduğu tüm kültür ürünlerine pozitif bir açılandı. Oluşturulmaya çalışılan “kitle kültürü” aslında içerisinde büyük direnç noktaları taşıyor, kitleler Hall'ın deyimiyle “Sızma” gerçekleştirerek bu kültür formatlıyordu. Kültür Okulu oluşturulduğunu iddia ettiği kültürü sistemden ayrı, hâkim ideolojiye eklenemeyen kültür olarak görmüş, popüler kültürü yeni bir kültür olarak adlandırarak ondan yana tavır almıştır. Hall'a göre bağımlı sınıflar kültürel aptallar değildirler. Kendi hayatlarıyla ilgili, temsil açısından farkındalık gösterip yeni bir düzey oluşturabilmektedirler. Hall bu yeni düzeyi “popüler” olarak adlandırmış ayrı bir kültür olarak görmüştür. “popüler kültür iktidarda olanların kültürüne karşı ya da onun adına mücadelenin alanlarından biridir. O mücadele içinde aynı zamanda, kaybedilecek yada kazanılacak olan şeydir. Boyun eğme ve direnme alanıdır. Kısmen hegemonyanın yükseldiği ve güvenlik altına alındığı yerdir. Popüler

kültürün önemli olması bu nedenledir” (Hall, 1981: 239). Hall bu anlamda alımcıların etkisi üzerinde durur. Alımcı kod açma sırasında sanıldığı gibi edilgen değildir. Anlamlandırma süreci oluşturmakta ve yeniden anlam üretmektedir. Birey televizyon karşısında alılmama yaparken hem boyun eğen birisidir hem de anlamlandırma düzeyinde direnen kişidir. Hall “Kodlamak/Çözmek” olarak adlandırdığı kuramında direnç fetişizminden bahseder. Anlamlandırma sırasında birey direnç göstermekte ve mesajı yeniden üretmektedir. Çünkü insanlar bir metni yalnızca anlamaya çalışmakla yetinmez, aynı zamanda metne, kendi hayatlarına, deneyimlerine, ihtiyaç ve isteklerine uygun anlamlar yüklemeye çalışırlar. Bu nedenle aynı metine; farklı kişiler tarafından, farklı anlam yükleyebilmektedir ki, bu da metnin nasıl yorumlandığına bağlıdır. “Hall için, böylece postmodern kültürün çoğullaşması marjinallere, farka, Batı kültürü öykülerinden dışsallaştırılan seslere açılımları içerir. Dahası biri çıkıp postmodernist kültürel araştırmaların sosyal organizasyonun yeni bir modeli içinde deneyimler ve fenomenleri eklemeyeceğini iddia edebilir. Aktif alıcılar, dirençli okumalar muhalif metinler, ütöpik anlar ve benzerlerine yapılan vurgular bireylerin aktif medya tüketicileri olma yolunda eğitildikleri bir dönemi betimler, bu dönemde çok geniş bir müşteri tercihi, ürünleri ve servisleri ile oluşan yeni küresel ve milletler arası geçişken bir kapitalizme bağlı olarak alıcıların pek çok kültürel materyal seçme şansı vardır. Bu rejimde farklılık satar ve postmodern teoride cesaretlendirilen benzersizliklerle, çoğulculuklar ve hetorejenlik, tüketici istek ve ihtiyaçlarının çeşitliliğine dayandırılan yeni bir sosyal düzen içindeki ötekililik ve marjinallik verimliliğini betimler” (Kellner, 2004: 78). Kültür kavramı bireysel değil, belli bir grup insan tarafından paylaşılan anlamları ifade etmek için kullanılır. Küreselleşme çağında kültür, küresel medya şirketleri tarafından bütün dünyaya dağıtılan medya içerikleri aracılığıyla insanların büyük bir bölümü tarafından paylaşılan anlamlardır. Kültür işaretler ve dil ile taşınır. Kültürel anlamlar dil aracılığıyla biçimlendirilir ve iletilir. Dil ayrıca insanların kendileri ve toplum hakkındaki bilgilerinin biçimlendirildiği iletildiği araçtır. Buna göre dil, tarafsız bir araç (medium) değildir. Gerçek dünyadaki nesnelere ve ilişkiler dil aracılığıyla anlamlandırılır ve biçimlendirilir. Dil, değerlerin, anlamların ve bilginin oluşturduğu bir mücadele alanıdır. Materyal nesnelere ve toplumsal pratiklere dil aracılığıyla

anlamlar verilir. Televizyon da bu anlamların üretildiği ve kültürel pratiklerin taşıdığı en önemli araçlardan birisidir (Yaylagül,2006:125).

1.2.5. John Fiske

Fiske popüler basını bir yandan resmi basından, diğer yandan da alternatif basından ayırır. Fiske'ye göre popüler basını ne resmi ne de alternatif basın sever. Popüler basın halk ile özel hayatlar arasındaki sınır çizgisinde çalışır: tarzı sansösyenel, bazen şüpheli, bazen de ahlaksal açıdan ciddi: anlatım şekli popülisttir. Ve ifade biçimi kurgu ile dokümanter ya da haber ile eğlence arasındaki bir stil farklılığını değişken bir şekilde inkâr eder (Fiske, 2003:52). Bu anlamda Fiske, “popüler kültür” anlamına Hall’ın yaklaştığı anlamda bir direniş noktası olarak yaklaşmaz. Fiske'ye göre: evet popüler kültür bağımlı sınıflara belirli açılımlar sağlamaktadır. Fakat bu popüler kültürün tamamen iktidardan bağımsız oluşturulmuş yeni özerk bir kültür olduğu anlamına gelmez. Popüler ne tam olarak iktidarın istediği bir kültür tarzıdır ne de halka ait olarak görülebilecek tarzda özgün bir kültürdür.

Basında bu anlamda yeni bir terimle karşılaşırız “magazin gazeteciliği”: “Magazin gazeteciliğinin yarattığı şey ‘inanılır bir konudur. Bu konunun en önemli karakteristik ifade şekli’ şüpheli gülüş tarzıdır. Bu tarzın sunduğu eğlencenin zevki, aldatılmamanın sonucu oluşan keyifle egemen olan kesimin taktiklerini anlamanın gururunun birleşmesinden oluşur. Ve ikinci plana itilmiş, hâkim olması için imkân sunulmamış insanların alt katmanlarda bulunmasının sonucunda, asırlardır birikmiş olan ezikliğin etkisiyle oluşan zevk tarzıdır” (Fiske 2003: 78).

1.3. Kültürel Çalışmalarda Çizgi Film Analizleri ve Çocuk İzleyici Üzerindeki Etkileri

20. Yüzyılın ortalarında media'nın (19. yüzyılın ortalarından itibaren genel bir çoğul olarak bulunuyordu) genişlemesi büyük ölçüde bu bağlamdaydı. Communications'da basının yanı sıra radyo- televizyon önem kazanınca, media yaygın biçimde kullanılmaya başladı; sonra da kaçınılmaz genel sözcük oldu. Ardından media (kitle iletişim araçları), media people (medyatik insanlar),

media agencies (medya ajansları), media studies (medya araştırmaları) geldi (Williams, ev. Kılıç, 2005: 246).

Gerçekten de günümüzde yaşamla ilgili her olayın haberi, kitle iletişim araçlarından alınmaktadır. Modern insan, dünyayı, yaşamı, insanın kendisini bile bu araçların hazırladığı içerik yoluyla anlamlandırmaktadır. Kitle iletişim araçları yoluyla gerçekleştirilen iletişim süreci, mesajı gönderen ile alan tarafın başat kültür alanı içinde anlaşabilmesini gerektirmektedir. Bu iletişim sürecinde, mesajı alan kesimler bağımlı konumdadırlar; eşit ya da zgr değildirler. Çünkü gönderilen mesajlar, mesajı hazırlayan kişilerin değerlerine, normlarına göre önceden hazırlanmakta, bu nedenle de toplumdaki egemenlik ilişkilerini taşıyan başat kültüre göre yorumlanmak zorunda kalmaktadır. Bunun nedeni ile bireyin var olan toplum yaşamına uyumlanma zorunluluğudur. Başka bir deyişle, kitle iletişiminde toplumsal konumları eşit olan insanlar arasında gerçekleşen bir iletişimden çok “ buyruk verme/ gdmleme” ye ve “buyruk alma/uyumlanma” ya dayalı bir iletişim söz konusudur (Aydoğan, 2004: 14-15).

Bilişim, medya tüketimi beraberinde yeni bir yaşam kültürü getirmektedir. Televizyonun insan hayatına katılımlarıyla yaygın bir kültürel derinleşme sağlanmıştırdır. Sadece bir düğmeye basmakla dünyanın öbür ucundaki bir olayı anında izlemek mümkündür. Haberler akıp geliyor. Bir düğmeye basıyorsunuz siyasi tartışma, bir düğmeye basıyorsunuz ma, müzik, belgesel, çizgi film, hatta opera. Televizyon haberlerinin, tartışma programlarının, belgesellerin toplumsal kazanıma zemin hazırlamadığını iddia etmek haksızlık olacaktır. Bu noktadaki sorun televizyon yayıncılığının bilgilendirme, geliştirme, dönüştürme potansiyelinin ne kadar kullandığıdır (Glbuğ, 2007:133). Yeni ocukluk hayal eden bir çocukluk olmaktan çok gerçekleştirilmiş hayallerin oltasına kolay takılabilen bir ocukluktur. Masalları izgi filmler olan bu çocukluğun zihninin hayale kapalı oluşu televizyonla ilişkilidir. Televizyon ve özellikle bilgisayar, ortamı çocuğun hayal kurma yeteneğini de ldryor. Televizyonun bu olumsuz rolünü gidermek için kahramanları hayvan olan çizgi filmlerin önerilmesi doğru mudur?

Dorfman ve Mattelart'a göre (Şirin, 1999:126) Hayvanların dünyası çocuğun yaratıcı hayal gücünün rahatça hareket edebileceği alanlardan biridir. Bu bakımdan bir çok hayvan filmlerinin büyük pedagojik değerleri olduğu, çocuğun duyarlılığını ve duygularını geliştirdiği su götürmez. Hayvan karakterlerinin çizgi filmlere masumiyet kazandırdığı doğrudur. Bu masumiyet, çocuğun hayal dünyasını harekete geçirmede etkilide olabilir. Dr. Martyn Barret, bu ilişkiyi şöyle yorumluyor. Dört yaşındaki çocuklar filmlerdeki kahramanların gerçek olmadığını kavrayamazlar ve onlarla bütünleşirler. Yedi yaşında ise rol yaptıklarının ve hayal ürünü olduklarının farkına varırlar. Yine Barret'e göre çocuklar ne kadar saldırgan olursa olsun, programların hayal ürünü olduklarını biliyorlar ve bu nedenle de masal kadar zararsız olduklarını düşünüyorlar. Barret'in iddiası ise şu: Şiddet içeren filmler dahi psikolojik sorunları olmadıkları takdirde çocukları şiddete itmiyor. Şiddet ögeli filmlerin her çocukta aynı etkiyi yaratmadığı doğrudur. Saldırgan davranışlara yol açan, suça teşvik eden şiddete karşı duyarsızlaştıran, şiddetin araç ve yöntem olarak benimsenmesine neden olan şiddet içerikli mesajlar yanlışın resimlenmesinden başka bir şey değildir. Yanlışın resimlenmesi ise saf zihinleri bozduğu gibi hayale açılan kapıların birer birer kapanmasına da neden olur. Şiddet içermeyen çizgi filmler de çocuğun hayal ile ilişki kurmasını engeller. Çizgi filme uyarlanan dünya masalları ve çocuk klasikleri de çocuğun bitmeyen öyküsünü uzatmaz. Çizgi anlatımı hayalin sündürülmüş iskeleti olmaya mahküm oldukça da çizgi filmlerin hayaldeki arkadaşı yolculuğa çıkarmaya gücü yetmeyecektir. Hayaldeki arkadaşı olmayan bir çocukluk ise eksik, donuk ve düz bir çocukluktur. Çocuğumuzun aşırı çizgi film izleme tutkusu varsa başka bir fotoğraf vermesi de imkânsızdır (Şirin, 1999:126). Herhangi bir toplumda bireyin günlük yaşam alanı için, 8 saat iş, 8 saat dinlenme, 8 saat uyku şeklinde bir 24 saat bölümlenmesi yapılabilir. Medya, gelişmesine paralel olarak bireyin 8 saat dinlenme olarak tanımlanan zamanını tamamen kapatabiliyor. "Erişkin insanların hafta sonu ya da yıllık tatilleri hariç (bazen hariç de olmayabilir) her gün 8 saatleri medya ile baş başa geçiyor. Ev hanımları ve okul öncesi çocuklar için medya saati 12 saate de çıkabilir. Özellikle televizyon seyretmenin çocuk ve birey üzerinde etkisi sık sık araştırılıyor. Bu tür araştırmalar değişik etki alanlarına yönelik olabiliyor. Mesela, TV'nin küçük çocuklarda konuşma becerisini nasıl etkilediğini

araştıran İngiliz Dr. Sally Ward 10 yıl süren araştırmalarının sonuçlarını Ocak 1996'da açıkladı. Ward'a göre (Özdemir, 1998: 51). 1 yaş ve alt grubundaki çocukların hiçbir şekilde televizyon seyretmemesi gerekiyor. Televizyonun sürekli açık olduğu bir ortamda yetişen çocukların konuşma yaşının geciktiğini tespit eden, Dr. Ward, 2-3 yaş grubu çocukların ise günde en fazla 1 saat televizyon seyretmesine izin verileceğini ileri sürüyor (Özdemir, 1998: 51). Bağımlılık için çocuğun yaşamının ilk aylarında, onun ihtiyaçlarına annenin anında cevap vermesi ve onları tatmin etmesi ile çocuk, arzusunun sihirli bir şekilde gerçeğe dönüştüğünü sanarak mutlak bir güce sahip olduğunu yanılması içinde yaşar. Biraz büyüyüp de arzu ve tatmini arasındaki zaman aralığı anne tarafından açılmaya başlandığında çocuk, annenin yokluğunu imgelem etkinliğiyle doldurmaya başlar. Böylece çocuk gerçekliği düşünmeyi, inşa etmeyi yani imgelem etkinliğinde bulunmayı öğrenir. Bu öğrenme sırasında, arzularının sihirli bir şekilde gerçek olduğunu düşünmesinden kaynaklanan mutlak kudrete sahip olduğu yanılmasını da yitirmeye başlar. Televizyondan geniş bir hedef kitlesine ulaşmak üzere yayılan görüntüler, sözü edilen bu eksikliği sürekli gidermek üzere kullanıldığında, çocuklar gerçekten ciddi risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Çocuk yoğun bir imge ve ses bombardımanına maruz kaldığında, kişisel gelişimi ve iç dengesi için vazgeçilmez bir öneme sahip olan içsel imgeleri üreteceği imgesel uzmanı inşa edilmesi için gerekli olan zamana sahip olamaz. Televizyon çocuk bakıcısı rolünü üstlendiğinde, çocuk da ondan ayrılmayacak kadar kendisini televizyona bağımlı hissettiğinde, bir tür pasiflik riskiyle, derinlik kaybı riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.

“Araştırmacılar özellikle çocukların, televizyona karşı olan ilgilerinin zamanla bağımlılığa dönüştüğü görüşünde birleşmektedirler. Bağımlılığın oluşumunda anne ve babanın televizyon izleme şekli ve süresi dolayısıyla izleme alışkanlığının da belirgin bir etkisinin olduğu görünmektedir. İçeriği ne olursa olsun, sürekli televizyon izleyen çocuk ciddi bir bağımlılık sorunu ile karşı karşıyadır. İngiltere’de 1955, Japonya’da 1957 ve Kanada’da 1958 yılından beri gerçekleştirilen, televizyon ve çocuk ilişkisini inceleyen çalışmalarda, bağımlılık konusunun yoğun bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Çalışmalardan biri, her Avrupalı bebeğin iki yaşında

televizyonu açmayı öğrendiği ve üç yaşından itibaren de izlemeye başladığını önemle vurgulamaktadır. Fransa’da gerçekleştirilen başka bir araştırma ise, bağımlılığın inanılması güç boyutlara ulaştığını göstermektedir. Jung Bay Ra tarafından gerçekleştirilen araştırmada çocuklardan babaları ve televizyon arasında bir seçim yapmaları istenmiş, çocuklar babasız yapabileceklerini; buna karşılık, televizyondan asla vazgeçemeyeceklerini belirtmiş ya da sessiz kalmışlardır.

Yapılan araştırmaların bir kısmı çocukların kanaldan çok programa bağımlılık gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Ancak özellikle tematik televizyon kanallarının ortaya çıkışıyla programa bağımlılık daha çok kanala bağımlılığa dönüşmüştür. Son 10 yılda artarak çoğalan, akşam haberleri saatine kadar, gündüz yayın akışını tamamen çocuklara yönelik yayınlara ayıran, ya da yirmi dört saat kesintisiz yayın yapan tematik çocuk kanalları, başlangıçta çocuklar için güvenli bir içerik sundukları gerekçesiyle pek çok ebeveyn tarafından tercih edilmiştir. Böylece çocuk televizyonun karşısında yalnız bırakabilmekte, ani ve istenmeyen görüntülerle karşılaşmayacağı varsayılmaktadır. Ancak bu durum da zamanla eleştirilmiş ve güvenli bulunan içeriklerin tek başına sorunu çözmeyeceği, asıl sorunun çocukların yaşamında televizyon izleme eyleminin “tek boş zaman etkinliği” olarak yer almasından da kaynaklanabileceği tartışılmıştır.

Uzmanların çocuk ve televizyon bağımlılığı üzerinde titizlikle durmalarının başlıca nedeni, fazla hayat deneyimi olmayan çocuğun, eğlendiri bulduğu televizyonu içinde yaşadığı toplumu, dünyayı tanımak ve anlamak için kullanmalarından kaynaklanmaktadır. Çocuğun, kurmaca ile gerçek arasındaki farkı net bir şekilde ayırt edememesi ve olaylardan fazlaca etkilenmesidir. Yaşamı deneyerek öğrenmesi yerine tek yönlü bir araçtan gelen mesajlardan kazanması doğrultusunda duyulan kaygı, çocuk ve televizyon bağımlılığı noktasında ilgiyi aileye yöneltmek ve ailenin izleme davranışlarının önemi bir kez daha hatırlamaktadır (Ertürk, 2006: 14). Televizyon bağımlısı ailelerde çocuğun oyun alışkanlığı ve oyun düşüncesi de kayboluyor. Yapay ortamlarda, yapay kurgularla oyun oynamaktan öte oyun ilgileri olamıyor. Çünkü çocukların oyunlarının yetişkin meşguliyetine dönüşmesi, “yetişkinlerin dünyasından ayrı bir dünya biçimi” olmadığından kaynaklanıyor.

Çocuğun televizyon bağımlısı olmasının bir diğer nedeni de ev'in dışında yaşama şansının giderek kaybolmasında aranmalıdır. Ev'in dışında yaşama şansının giderek kaybolmasında aranmalıdır. Ev'in dışında sosyalleşme ortamlarının azalıyor olması çocuğun kendini tanımasını da imkânsız hale getiriyor. Arkadaş ilişkilerinin hem nicelik hem de nitelik bakımından yetersizliği çocukta güven duygusunun zedelenmesine zemin hazırlıyor. Yeteneklerinin farkına varamayan çocuğun televizyon bağımlılığı artar. Okulun sönük, kuru, durağan yapısından dolayı televizyonu tercih eden çocukların, giderek doğal ortamlardan uzaklaşan, hayattan kendilerini soyutlayan eğilimlere bürünmeleri de kaçınılmaz bir sonuç olacaktır. Suçu televizyona yüklemek sorumluluktan kaçıştan başka bir anlam taşımıyor. Çocukların biricikliğine dünyanın ihtiyacı her geçen gün artıyor. Çocukluğun tükenişini kurgulayan görselliğin egemenliği karşısında çocuklara medya okuryazarlığını öğreterek onları bu kısıkaçtan kurtarabiliriz (Şirin, 1999: 97).

II. BÖLÜM

2. KÜLTÜR ENDÜSTRİSİ ÜRETİMİ OLARAK ÇİZGİ FİMLER

“Show ticareti” ve kültür endüstrisi iç içe geçmiş olgulardır. Bu, kapitalist toplumun emperyalist evreye geçiş döneminin bir olgusudur; ve bu kavram merkez-metropol-emperyalist ülkelerde ilk kez kullanılmaya başlanmış, Frankfurt Okulu tarafından farklı açılardan analiz edilmiştir. Frankfurt Okulu, “kültür endüstrisi” eleştirisi üzerinden kapitalizmi kıyasıya eleştiriye tabi tutmuştur. Ancak kapitalizmin kıyasıya eleştirisi kapitalizmin alternatifine-aşılmasına dönüştürülememiştir. Kültür endüstrisinin insanı/özneyi yok edici yanı vurgulanmış, insanın/öznenin kapitalizmi nasıl, hangi yöntemle, hangi toplumsal dinamiklerle yok edeceği es geçilmiştir. Frankfurt Okulu’nun “Marksizmin sorunlarına” çözüm yöntemi niyetiyle geliştirdikleri ‘Eleştirel Teori’ süreç içerisinde sinsice Marksizmin eleştirisine dönüştürülmüş; Sovyet deneyimine ilişkin tespitleri ise daha çok anti-komünizme malzeme olmuştur. Bu durumda kültür endüstrisi üretimi olarak çizgi filmlerin ortaya çıkışı ve gelişimi aktarılacaktır.

2.1. Çizgi Filmin Dünya’da Ortaya Çıkışı Ve Gelişimi

Günümüzdeki canlandırma sanatındaki verim artışının başlıca dürtükleyici televizyondur. Bu konuda, film üreticisi ülkelerin çoğunda çizgi film sanatı hızla gelişmektedir. Televizyon tek tek hareketli görüntülerden oluşan karelerin belirli bir hızla akıp gitmesi sonucunda, gözün görüntü hatırlama kusurundan ya da avantajından yararlanılarak hareketli bir görüntü izlenimi bırakır (Gürol, 1997: 29). Televizyonun bugün, toplumlar arasında duygu ve düşünce birliğini sağlamada, kültürün korunmasında ve alışverişinde, insanların haber alışverişinde, eğitim-öğretim ve eğlence gibi önemli ihtiyaçlarının karşılanmasında ne kadar etkili bir araç, hatta silah olduğunu bilmekte büyük yarar vardır. Williams televizyonu, “hem teknolojik, hem de kültürel bir biçim” olarak niteler, yani televizyon bir yanıla teknik bir araçtır, diğer yanıla ise kültür üretim, aktarım ve tüketim (yeniden-üretim) ortamıdır. Ancak bu niteleme televizyon teriminin içerdiği iç içe geçmişlikleri ayıklamakta, yani kavram kargaşasını gidermekte gibiyse de, başka bazı sorunlara yol açar. Teknik bir aracın kültürden, kültürün ise teknikten ayrı tutulması, çözümleme amacıyla rahatlatıcı görünmekle birlikte

yanıltıcıdır (Mutlu, 1999: 11). Televizyon, bugün teknolojinin geliştirdiği ve ortaya koyduğu en önemli bir kitle haberleşme aracıdır. Sesi ve görüntüyü uzak mesafelere ulaştırmaya çalışan insan, geliştirdiği teknoloji ile ses ve görüntüyü birlikte veren aracı buldu. Televizyon adı verilen bu araç, bugün toplumları etkileyen en büyük kitle iletişim aracıdır. Radyo gibi, toplumların haberleşme, eğitim, eğlence gibi ihtiyaçlarını görüntüyü de ekleyerek karşılayan bu araç, bugün en geniş seyirci kitlesine sahip olmuş ve bu sebeple de en güçlü kitle haberleşme aracı olarak birinci sırada yerini almıştır. Televizyon, ülkede ve dünyada olup bitenleri ve bizi ilgilendirecek her türlü olayı insanı, sestten daha da etkileyen görüntüsü ile vermekte, olayları yerinde seyreden kişiler durumuna getirmektedir. Kamuoyunun daha etkili biçimde oluşması mal ve hizmetlerin tanıtılması gibi fonksiyonları olan televizyon, insanların günlük hayatlarını bile etkileyecek güce erişmiştir.

“Televizyonun icadı tek bir olay ya da bir olaylar dizisi değildir. Televizyonun icadı elektrik, telgraf, fotoğraf, sinema ve radyodaki icatların tamamıyla yakından ilgilidir. Diğer tüm icatlar televizyonun icadına giden yolun birer basamağıdır. Bu serüvende 19. Yüzyılın başlarına kadar uzanmak gerekecektir. Bu yüzyılın başlarında Volta ve Faraday’ın elektriği bulmalarıyla teknik gelişim dizinimi, görüntünün uzağa iletim fikrini doğurmuştur. İrlandalı telgrafçı May, televizyonla ilgili ilk teknik buluşu gerçekleştiren kişi olarak tarihe geçmiştir. May ışık dalgalarını elektrik akımına çevirmeyi başararak büyük bir çığır açmıştır (Bay, 2007: 41). Çizgi film, karikatür, çizim, resim, kukla ve üç boyutlu nesnelere canlılar, hareket ediyormuş gibi göstermek için sinema tekniğinin grafik ve plastik sanatlara uygulanmasıdır. Çizgi film, Türk Dil Kurumu’nca yayımlanan Sinema ve Televizyon Terimleri Sözlüğü’nde “ tek tek resimleri ya da devinimsiz nesnelere gösterim sırasında devinim duygusu verebilecek biçimde düzenlemek ve filme aktarma işi” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu durum canlı ya da cansız nesnelere canlandırmak veya onlara yeni bir kimlik verme işlemidir. Ancak çizgi filmin yapılanma süreci içinde bu tanım yetersiz kalabilmektedir. Bu açıdan çizgi filmi Stephenson, “Hareketlendirme Sanatı” olarak kabul etmektedir. Tek kare çekebilen bir alıcı ile hareketlerin çözümlenmiş pozlarının çizilmiş resimlerini ya da hareketsiz cisimlerin, göstericide hareket duygusu verecek biçimde yeniden düzenlenmesine “Animasyon” (canlandırma),

bu teknikle hazırlanmış filmlere “canlandırma filmi” denir. Tip, karakter ve sahne tasarımlarının her karede çizilerek oluşturulması ile meydana gelen filmlere ise “çizgi film” denir. Bu açıdan çizgi film çizgi ile gerçekleştirilen filmleri kapsar denebilir.

Çizgi filmin gelişimi, 19. Yüzyılın sonlarına doğru fotoğrafın ve sinemanın gelişimine paralel bir yol izlemiştir. Sinemanın bazı prensiplerinin çizgi filmle olan ilişkisi, çizgi filmi sinemanın bir dalı olarak karşımıza çıkarmıştır. Bu yapısal özdeşlik her iki sanatın da hareket ile olan ilişkisinde temellenmiştir. Çizgi film var olduğundan beri izleyicisine farklı bir dünya sunan bir sanat dalı olmuştur. Tasarlanan karakterler ve yaratılan hayal gücü ile oluşan bu kendine özgü dünya, izleyicisi ile bütünleşir. Özellikle çocuklar birçok kez çizgi kahramanlarla kendilerini özdeşleştirmişlerdir. Bu durum çizgi filmin etkileyciliğini ortaya koydu. Çizgi filmler zamanla o kadar çok beğeni kazanmıştır ki, sanatçı eliyle ortaya çıkarılan çizgi film kahramanı, daha sonra kaleminden ayrılarak, kendine özgü ve bağımsız bir yaşam kazanmıştır. Hayvansal tiplere olan çizgi film kahramanları, giderek yaşayan film yıldızlara kadar ünlenmişlerdir (Can, 1996: 4). Çizgi filmlerin bulunuşu ile ilgili aynı zamanlara ait iki farklı ülkeden bahsetmek mümkündür. İlk çizgi film 1906 yılında, ABD ve İngiltere’de gerçekleştirildi. Amerika’da ilk örneği, James Stuart Blackton tarafından Vitagraph Co. Adına yapılan “Humorous Phases of Funny Faces”tir. Tüm ilk Amerikan çizgi filmlerinde olduğu gibi, Blackton da filmin başında, bir resim çizen ressamı gösteriyordu. Sonra ressamın çizdiği resim birden canlanıyor ve hareket etmeye başlıyordu. 8 bin çizimden oluşan bu ilk Amerikan çizgi filmde, gözlerini hareket ettirirken sigarasının dumanını genç bir kıza doğru üfleyen bir adam ve bir çemberden atlayan köpek gibi, basit hareketler vardı. İngiltere’de yapılan ilk çizgi film de, aynı yılın Nisan ayında Walter Booth tarafından Charles Urban Trading Co. Adına gerçekleştirildi. “Sanatçının Eli” adlı filmde, önce Booth’un eli, bir kadın ve bir erkek çizerken görülüyor, sonra bu çift dans etmeye başlıyordu.

Çizgi filmlerin ilk hayvan kahramanı “Old Doc Yak” adlı bir keçidir. Kısa pantolon giyen bu keçi, perdeye Chicago Tribune gazetesinin karikatüristlerinden Sidney Smith tarafından getirildi ve 1913 yılının Temmuz ayında, dizinin ilk filmi çekildi. Bu çok tutulan kahraman, çizgi filmlerin çocuklar için iyi bir eğlence aracı olması açısından büyük katkıda bulundu. Bu gelişimin etkisi 1919 yılında

görüldü ve Pat Sullivan'ın "Felix the Cat" binlerce çocuğun sevgilisi haline geldi.(Çizgi film tarihi). Çizgi film çocuklara yönelik bir medya içeriğidir. Masalsı bir dünyada gelişen olaylar ve masalsı kahramanlar ekrandan çocukların hayal dünyasına çizgi filmlerle akıverir. Ve tabii olarak bu medya içeriğinin de üretim ağırlığı ve kültürel damgası Batı imzasını taşır. Çünkü çizgi film üretiminin yüzde 56.6' sını Japonya, yüzde 22.5' ini AB ülkeleri, yüzde 20.9' unu ise ABD gerçekleştiriyor. 1992' de Çizgi Film piyasasında yaklaşık 1.8 milyar dolarlık ciro gerçekleşti. (27-Hürriyet Gazetesi, 12 Ocak 1993). Sadece çocuklarda değil büyüklerde de sürekli seyredilen ve mesajlar alınan bir konudaki kanıksama, tepki duymama; bir süre sonra benimseme, hoşlanmaya dönüşüyor. Bu konuda tabii olarak çocukların büyüklere göre daha büyük zaafı var. Çünkü çocukların muhatap oldukları mesajları muhakeme yeteneği ya yok ya da çok az. Bu noktada "çocuklara özel" medya içeriklerinin önemi bir kat daha artıyor. Çocukların en çok seyrettikleri medya içeriği tabii olarak günümüzün masal geleneği sayılan çizgi filmlerdir.

Çizgi filmlerdeki dini törenler, çizgi film kahramanlarının inanış biçimleri, kutsal saydıkları şeyler çocuklar tarafından hemen benimsenebilir. Çizgi dünyanın tamamen sahte ve kurmaca dünyasının gerçekliğine inanan çocuk bilinci geliştikçe ilk dönemlerde çizgi filmlerden aldığı mesajların kalıntılarıyla başlangıçta şartlanmış olduğu konularda içinde olduğu geleneklere uyumda zorlanabilir. Ya da hiç zorlanmadan geleneğe yabancılaşabilir.

Çizgi film üretiminde ustalaşan ülkeler de tabii ki Batılılar. Japonların işin ticari boyutundan öteye geçemeyen başarıları ise çok ilginç bir sonuç ortaya çıkarıyor. Japon üretimi çizgi filmlerde genellikle Japon tipi, kültürü, dini pek bulunmuyor. Çünkü bir çizgi filmi dünya pazarlarına sürmek için Batılı, Hıristiyan çizgi film kahramanlarıyla dolu olmak zorunda. (Candy ve benzeri) Çizgi filmlerin Batı' daki öncüsü elbette Walt Disney. Tüm dünyanın tanıdığı, sadece çizgi kahramanlar üreterek milyarlarca dolar servet ve cirolar yapan Walt Disney, çizgi hikaye ve filmlerin bugün de en büyük ismi. Disney, Miki Fare, Vak Vak Amca, Küçük Domuzlar' ın kreatörüdür. Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler, Pinokyo, Bambi, Kül Kedisi, Alice Harikalar Diyarında çizgi filmlerinin yapımcısıdır. Disney' in enerjik kahramanlarının serüvenleri, her hafta 50' yi aşkın ülkede, 18 ayrı dilde milyonlarca okur kitlesi tarafından okunuyor. Sevimli

karakterlerine yalnız hikâye ve filmlerde değil, gece lambalarından gömleklere, afişlerden çıkartmalara kadar her yerde rastlamak mümkün. Kısaca, yaşamımızın her boyutuna girmiş Disney (Sinema Dergisi, 1989: 20). Çizgi filmcilerin ürettiği bilim kurgu, gerçeküstü kahramanların çocuklar üzerindeki etkisi geleceğe yönelik etkileşimi de gündeme getiriyor. Geleceğin bireyleri olacak çocukların düşünce, duygu ve inanç dünyasının şekillenmesinde, yönlenmesinde bu medya içeriklerinin asla inkâr edilemeyecek olumlu ya da olumsuz etkileri var. “ Bilim kurgu içerikli çizgi film dizileri, teknolojinin çocuk üzerindeki büyüsel etkisini pekiştirir. Bir çeşit pazarlama yöntemiyle reklam yaparak, geliştirilecek her türlü teknolojinin hazır tüketici kitlesini çocuklardan oluşturur.’ Teknolojiyi kullanan gücü eline geçirir’ mesajını minik beyinlere empoze eder. Böylece, en çok kanallı TV’ lerin, en yeni bilgisayar oyunlarının tutkunu çocuklar, teknolojiyi hızla tüketecek duruma gelirler. Heidi ve Candy gibi çizgi filmlerin bölümlenmesi ise duygusallık içinde şekillenmiştir. Üçüncü kategori çizgi filmlerde spor mesajı içerirler” (Esslin, 1991: 16-17). Kısacası geleceğin tüketici profili bile doğrudan tüketimle hiç alakası yokmuş gibi görünebilen medya içerikleriyle şimdiden şekillendiriliyor. Bu çabalar da medya içeriğinin en belirleyicilerinden. Medyanın bir endüstri olmasının en uç noktada ipuçlarını veriyor (Özdemir, 1998: 51). Tarihsel süreç içinde çizgi filmlerin sinemada bir eğlence aracı olarak gelişimine neden olan ve çizgi film endüstrisini kuran Walt Disney ortalama Amerikalıyı ölçü olarak yarattığı ve hepsi hayvanlardan oluşan çizgi film tiplerine, birer insan kişiliği verdi. Hayvanlara insan kişiliği vererek, çizgi filmleri ile ders vermek amacını yerine getirdi. Böylece Amerika’nın günlük önemli konularını çizgi filmlerinde kullanan Disney’i bir La Fontaine, bir Aisopos olarak görmek olasıdır. Özcesi, bir sinema türü olan ve televizyonda yaygın bir biçimde kullanılan çizgi filmlerin ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi içinde geliştirilmesindeki amaç, öğreticiliktir. Başka deyişle, eğlendirirken eğitmek amaçlanmaktadır. Eğlendirirken eğitmek işlevi de çizgi filmlerin içeriğinden ve onu üretenin kahramanlarına verdiği kişiliğinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, 1930 yıllarında Amerika’da şöyle bir kampanya başlatılmıştı: “Miki Fare sigara içmez, içki kullanmaz, sahtekârlık yapmaz ve yalan söylemez...”propaganda aracı olarak kullanılan Red Kit’in bir zamanlar ağızından eksik olmayan sigarası, sigara içmenin kötülüklerinin artık iyice anlaşılması ve benimsenmesinden sonra bir saman çöpüne dönüştürülmüştür. Böylece hem izleyen sigaraya özenmemiş

oluyor, hem de Red Kit evrensel olarak yürütülen anti sigara kampanyasına karşı bir tutum içinde gözüküyor.

Çizgi filmlerde sonuçta bir ders vermek amacıyla kullanılan kavramlar, bilgilendirici niteliktedir. Soyut kavramların (birliktelik, adalet, yardımlaşma, hoşgörü vb.) bir anlamda Somut olarak kişiliklerin eyleminde gösterilmesi bilgilendirici işlevini göstermektedir (Yavuzer ve Şirin, 2013:211). Eylemde karakterlerde, zaman ve mekânda, simgesel bir anlatım söz konusudur. Çizgi filmlerin türü ne olursa olsun (eğlendirici ya da eğitsel) evren düşsel ve canlandırıcıdır. Çizgi filmlerde bir öykü anlatılır, onunla bir kurguya dayanması gerekir. Ötekisine nema türleri gibi o da yalnız kendi başına var olabileceği gibi bir ileti vermesi, bir bildirisinin olması istenebilir. Eğitici, öğretici, belgesel olabilir, tanıtmacılık alanında kullanılabilir. Bunlar onun özelliklerinden bir şey yitirmesine neden olmazlar. Belgesel, tarihsel, yaşam öyküsel, kovboy, dram, tragedya, güldürü, müzikal, serüven canlandırma olarak içeriklerine göre sınıflandırılan filmlerin hepsinde, bir ileti vardır. Başka bir deyişle, film yapımının çeşitli teknik ve sanatsal kaynaklarının kullanımı, onlara verilen yer ve öncelikle film konusu olarak, sunulan tüm yapımlar, gerçeğin düşe aktarılışı ya da düşün somut bir biçimde ortaya konulmasına dayanmaktadır. Çizgi filmleri sevecen yapan karakterleridir. Başka deyişle çizgi filmlerin etkinliği karakterlerden kaynaklanmaktadır. Bir çizgi film karakteri insan niteliklerini gösteren, onunla özdeşleşen ve duygularını paylaşandır. Çizgi film karakterleri insan niteliklerini gösteren, onunla özdeşleşen ve duygularını paylaşandır. Çizgi film karakterleri insanda özdeşleşme, yakınlık doğurduğu gibi, sinema sanatçılarının da doğmasına etki etmiştir. Canlandırmanın tarihsel gelişiminde Fleischer kardeşlerin yarattığı Betty boop, Manrilyn Monreo'den çok önce ortaya çıkmıştır. Çizgi film var olduğundan beri izleyicisine farklı bir dünya sunan bir sanat dalı olmuştur. Tasarlanan karakterler ve yaratılan hayal gücü ile oluşan kendine özgü dünya, izleyicisi ile bütünleşir. Özellikle çocuklar birçok kez çizgi kahramanlarla kendilerini özdeşleştirmiştir. Bu durum çizgi filmin etkileyciliğini ortaya koydu. Günümüzde çizgi filmler, üretim, dağıtım, gösterim, teknik ve uygulama alanları açısından büyük gelişmeler kaydederek önem kazanmıştır (Çizgi film sanatı). Terrytoons Stüdyosu'nun gelişim sürecindeki dönüşüm, tüm stüdyoların içinde buldukları durumu özetlemesi açısından, bir model olarak

gözden geçirilebilir. Çıkış noktasında çocuklara yönelik ve böylece Disney Stüdyosu'ndan bir adım öteye gitmeyi denemeyen Paul Terry, hangi kitleye seslenmeyi seçtiğini şöyle açıklar: “(...) Terry, filmini Tranhauser Film Company'nin projeksiyon odasından mahalleli çocuklara gösterdi. ‘Film başladığında çocuklar çığlık çığlığa bağışmaya başladılar. Ve bu da bana çocukları cezp edecek şeyler çizme fikrini verdi. Eğer onlar gülüyorsa, yetişkinler izledikleri şeyin eğlenceli olup olmadığını anlayamazlar, çünkü çocukların kahkahası fena halde bulaşıcıdır. İşte tam orada çocuklar için film yapmaya karar verdim. Belki de yetişkinlerin hoşuna giden şeylerin ne olduğunu tam olarak bilmediğim için”. “TomTerrific animasyonlarını senaryoları basittir. Seyirci ile doğrudan konuşmazlar; bunun yerine senaryoda olup biten olayları, Tom'un anlatısı, diyalogları ve abartılı bir oyunculukla sunarak ikili bir etki yaratırlar. Senaryo zekice buluşlarla dolu olduğu için çocuklara, bu metni yakalayabildikleri herhangi bir seviyede takip etme şansını verir: İster yüzeyde olup biten olaylar dizgesi olsun ister onun altında yatan şeytani mizah” (Samancı, 2004: 72-73).

2.2. Çizgi Filmin Türkiye’de Ortaya Çıkışı Ve Gelişimi

Ülkemizde çizerler, 1930’ lardan bu yana, yabancı örneklerini bildiklerini canlandırma sinemasına ilgi duymuşlardır. Cemal Nadir Güler bu alandaki ilk denemeyi yapmıştır. Fakat Cemal Nadir Güler’ in ‘ Amca Bey ‘ isimli karakteri hayal perdesine yansımadan yarım kalmıştır. Daha sonra bu yöndeki çalışmalar devam etmiştir. 1948-1949 yılları arasında Yüksel Ünsal’ ın “Evvel Zaman İçinde” adlı çalışması beyaz perdede yer almayı başarmıştır. Sonradan uzun metrajlı olarak çekilen bu film, laboratuvar çalışmaları için ABD’ ye gönderilmiş ve bu ülkede kaybolmuştur. Böylece Türkiye’ de çizgi filmcilik başlamadan sona ermiştir. Ülkemizde bu gelişmeler yaşanırken ABD’ de bu alanda büyük gelişmeler yaşanmıştır. Dünyada çizgi film denince akla gelen ilk isim Walt Disney’ dir. Walt Disney bu dönemde Kansas City’ de kiraladığı garajında ilk çalışmalarına başlamıştır. Bu arada gördüğü bir fareyi dikkatlice inceleyerek 1928 yılında Miki Fare (Mickey Mouse) karakterini yaratmıştır. Walt Disney bu karakteri yaratırken ‘Filmlerde öyle bir başkarakter yaratılmalı ki izleyiciler tam özelliklerini onda gerçekleştirsin kendinde arayıp da bulamadığı her şeyi onda bulsun. Ancak bu kahraman kesinlikle insan olmamalıydı. İzleyici insanda bağışlamadığı tüm güçsüzlükleri, yanlışlıkları,

korkuları, yenilgileri, o sevimli yaratıkta bağışlayabilsin.’ İkinci Dünya Savaşından sonra Walt Disney yapımı birçok film gösterime girmiştir. MGM’ nin en ünlü yapımı ise Tom ve Jerry adlı bir kedi fare kovalamacısıdır. 19502’li yıllarda Nasreddin Hoca, Keloğlan gibi Türk masal kahramanlarının çizgi filmleri yapılmıştır. 1961-1962 yıllarında gerçek anlamda çizgi film çalışmaları başlamıştır. Oğuz Aral, Tekin Aral, Ferruh Doğan’ın kurduğu canlı karikatür adlı stüdyoda 50’ ye yakın çizgi film yapılmıştır.

Türkiye’ de çizgi filmlerin gelişmemesinin nedenleri arasında teknik yetersizlikler yer almaktadır. Ancak sorun bununla da kalmamaktadır. Çizgi film konusunda yeterli eğitim veren yerlerin sayısı da oldukça azdır.

Türkiye’de başarılı bir çizgi film yapılması için bu işe para yatırılması gerekmektedir. Para yatıracak kişi, kurum ya da kuruluşların buna ikna olması gerekmektedir. Şu ana kadar Türkiye’de böyle bir durum gerçekleşmemiştir. Çizgi filme para yatıracak kaynak bulunamamıştır. Bugün özel televizyonlarda gösterilen çizgi filmlerin hemen hepsi hopleyan zıplayan dünyayı kötülerden kurtarmaya çalışan yeni kahramanlara bırakmıştır.

Türkiye’ de macera türü çizgi filmlerin daha çok 7-13 yaş arasına hitap ettiği görülmektedir. Çocuklar çizgi filmlere okul öncesi çağda ilgi duymaya başlamaktadır. Bu yaş gurubundaki çocuklar sıkı birer tüketici olduğundan sevdikleri kahramanların ürünlerinin de en büyük müşterisi durumundalar. Türkiye’ deki şirketlere gelince; 1980 yılında kurulan Filma Limited Şirketi ilk yıllarında film ve belgeselle uğraşan bir şirketti. Son on yılda Türkiye’ ye çizgi film getiren en önemli şirketlerden biri haline geldi. Dünya’ nın önde gelen çizgi film yapımcılarından Japon Toei International ve İtalyan Rainbow firmalarının Türkiye temsilciliğini yapan firmanın kataloğunda Digimon, Rancher Ball gibi tanınmış yapımlar bulunmaktadır. Bunun yanında BBC, ZDF, Globo TV gibi yabancı televizyon kuruluşlarının belgeselleri Türk kanallarına pazarlanmaktadır. Gamma Medya ve Umut Sanat da çizgi film alanında diğer iki yapım şirkettir.

Türkiye’ deki çizgi film pazarı çizgi filmlerle kalmamaktadır. Bu çizgi filmlere ürünleri de eşlik etmektedir. Kırtasiye malzemesinden terliğe, patates cipsinden nevresime kadar çok sayıda ürün çizgi filmlerle birlikte pazarlanmaktadır.

Türkiye’de çizgi film sektörünün ilerlemesi ve yerli yapım kaliteli çizgi filmlerin televizyon ekranlarında boy gösterebilmesi için bir kişinin ya da grubun çıkıp dünya çapında pazarlanabilecek bir çizgi film üretmesi gerekir. Eğer başlangıçta yüksek maliyetler göze alınabilirse iyi ve kaliteli çizgi filmler ortaya çıkabilir (Gönenç, 2005:1163). Çizgi film, çok zahmetli ve sabır gerektiren bir iş arkadaşlar dışarıdan kısa gibi görünen filmlerin yapım aşaması aylar yıllar bile sürebilmekte. Tek tek özenle çizilip aynı çizgiler defalarca sayfalarda yer almaktadır. Ülkemizde çok fazla gelişim gösterdiğini söyleyemem sizlere ancak birçok çalışma yapıldı. Oğuz Aral, Ferruh Doğan gibi ünlü isimler Canlı Karikatür isimli bir stüdyo kurarak ülkemizdeki bazı çizerleri bu çatı altında topladı, KocaYusuf ve Direklerarası gibi filmler çizildi ortaya konuldu. Daha birçok stüdyo bulunan ülkemizde bunların bazıları hayatına devam ederken bazıları ise tamamen dağılmıştır. Bizim ilk amacımız çizgilerimizin milliyetçi bir amaçla çizilmesi ve destansı ve tarihsel karakterlerimizi bu perdeye yansıtmak. TRT’nin güzel bir çalışması tamamen çocuklara hitap eden Pepee karakteri birçok yetişkinin de dikkatini çekmiş ve ilgiyle izlenmektedir (Ersoy, b.t). Görsel algılarımız gereği renkli ve hareketli cisimler dikkatimizi cezbeder. Bir de buna dinamik ses efektlerini ve eğlenceli müzikleri de ekleyince ilgi kaçınılmaz oluyor. Çizgi film kesinlikle dikkat çekicidir ve sınırları yoktur. Aynı zamanda bir özgürlüktür ve hayal gücünün eşsiz bir yansımasıdır. Bu yönüyle çizgi film sinemadan daha sanatsal bir yapıttır. Sanatsal olduğu kadar idealistte bir iştir. Böylesine sıra dışı bir işin sektörü de haliyle kolay oluşmuyor. Türkiye’de çizgi film sektörünün de güzel gelişmeler olsa da sektörün kemikleşmesi için biraz daha zamana ihtiyacı var. Sektörün en büyük destekçisi olan TRT Çocuk’ da gayet başarılı çalışmalara rastlasak da hala ulusal kanallarda yerli yapıtların eksikliği göze batıyor.

Bu anlamda Yumurcak TV’de yavaş yavaş sektöre hareket getirmeye başlıyor. Böylelikle aramıza yeni animasyon şirketleri katılıyor. Sektör yavaş yavaş rekabetçi ve kaliteyi arttıran bir yapıya bürünmek zorunda kalıyor. Bu da en çok izleyiciye yarıyor. Artan rekabet ve kaliteyle beraber yerli yapıtların da izleyici kitlesi oluşmaya başlıyor. Oluşan kitle şimdilik çocuklarla sınırlıdır. Sektörün sıkıntılarından biri de çocuklara hitap eden projelerin dışına çıkılamaması, bu kabuğun kırılmaması. Rekabetin belli bir kitle üzerinde sabit

kalması çok yönlülüğü ve yaratıcılığı engelliyor. Bu anlamda büyük animasyon şirketlerinin risk alarak öncü olmaları gerekiyor ki yeni kurulan şirketlerin de ufku açılsın. Köklü bir mizah geleneğimiz var, ilerleyen yıllarda ortaya çok güzel çalışmaların çıkacağına inanıyorum. Sektörün içindeki etkin biri olarak geleceğe yönelik umutlarımın güçlü olduğunu söyleyebilirim. Bu anlamda izleyici de farklı çalışmalara destek olmalı ki bu tarz çalışmaların devamlılığı olsun (Giritlioğlu, b.t.). TRT kurumunda ise, çizgi film için yeterli teknik imkânlarının bulunmaması nedeniyle dış kaynaklardan temin edilmiştir. Ancak çizgi filmlerin seçiminde planda yeterli yapımlar için belirlenen ilkeler göz önünde bulundurulmuştur (Özgen, 1985:133). Türkiye’de tecimsel olarak üretilen ilk çizgi filmler daha çok tanıtmacılık (reklamcılık) kesimi tarafından desteklenen yapıtlar olmuştur. Sinemacıların kısa metrajlı film göstermekten kaçınmaları bu tür yapımcıların çoğalmasını engelleyen etkenlerin başında gelir. 1960’lı yıllarda sinemalarda gösterilen yabancı çizgi filmlerde de büyük ölçüde azalma olmuştur. 1970’den sonra televizyon en önemli tüketici durumuna gelmişse de onun için yapılan filmlerin sayısı çok değildir. Yabancı, özellikle ABD ve Japon çizgi filmlerinin ağır bastığı televizyonda çok az Türk yapımına rastlanır. Bunun nedenleri arasında teknik olanaksızlıklar olduğu kadar televizyonun koyduğu sınırlamalar ve özendirici olmayan tutum bulunmaktadır. Özel televizyonların yayına başlamasıyla çoğalan kanal sayısı da bunu değiştirememiş, yabancı çizgi filmlerin egemenliği kaldırılamamıştır (Alsaç, 1994: 50). Bilgisayarlı canlandırma yöntemlerinin kullanılmaya başlanması 1980’li yılların ikinci yarısından sonra bu alanda yeni bir canlanmaya, yapımcıların konulu uzun çizgi filmler üretmelerine yol açmıştır.

2.3. Kùltür Endüstrisi İçinde Çizgi Filmin Yeri

“Kùltür endüstrisi, tekelci kapitalist kâr kaygısına yönelik emperyalist kùltürel üretimin oluşmasına yakından bağlı olarak gelişmiş; kùltür ürünlerinin seri üretimi ve dağıtımının maddî ön koşullarını hazırlayan bilimsel-teknik başarıların üzerinde emperyalizme geçiş döneminde yürürlüğe girmiştir.” Tekelci kapitalistler, “Show ticareti” alanına ne kadar farklı gelenekten/görenekten/sanat akımlarından sanatçı çekebilirse o kadar çok star-idol yaratma olanağı bulmaktadır. Alana çekilen zengin sanatçı farklılığı pazarın alanını genişletmek için kullanılmakta; “ne kadar çok çeşitlilik varsa, o kadar müşteri oluşturma potansiyeli vardır” ‘ilkesi’ üzerinden hareket etmektedirler. Sözü ettiğimiz kâr ‘ilke’sinden dolayı tek elci kapitalistler sanatçının geçmişini sorun etmemekte, sanatçının geçmişteki izleyicilerini kùltür endüstrisi alanının yeni müşterilerine dönüştürmektedir. Sanat Cephesi Hareketi, bilim-politika-sanat-estetik-etik bütünlüğünü gerekli ve zorunlu gördüğünden dolayı kùltürel, sanatsal üretimlerini ve pratiğini bu bütünlüğün oluşturulmasına yönelik olarak belirlemekte; tek elci sermayenin “Show ticareti” ve kùltür endüstrisi kanalıyla kùltür ve sanat alanında oluşturduğu hegemonyayı/tekeli kırmak, geriletmek ve aşmak bilinciyle hareket etmektedir. Bu açıdan sorumlu kadroları kolektif hareket etmeye davet etmektedir (Hardal, b.t.). Çocuklar için yapılmış TV programları onların dünyasına yönelik hazırlanmış ve eğlendiriciliğinin yanında öğretici tarafları olmasına da önem verilen programlardır. Çocuklara yönelik olduğu varsayılan ve genel olarak çocuklar arasında çok fazla ilgi çeken çizgi filmler medyanın gittikçe ticarileştiği günümüzde çocuk programları olarak uygun bir çözüm olamamaktadır. Anne babaların TV programları hakkındaki şikâyetlerinde önde gelen konulardan biri çocukların çizgi filmlerdeki zararlı etkenlerden korunmasıdır. Bu etkenlerin başında şiddet gelmekte ve izleyici sayısını arttırmaya yönelik kaygıların çocukların iyiliğinin düşünülmesinin önüne geçmesi yüzünden her geçen gün büyüyen bir problem yaratmaktadır. Şiddetin hemen arkasından taklit edilen bazı yanlış davranışlar ve özellikle de düzeysiz ve argo bir konuşma dili gelmektedir.

Amerika’da da çok yaygın olmalarına rağmen, çizgi film konusunda dünya lideri Japon çizgi film endüstrisidir. Günümüzde muazzam kaynaklara sahip olan Japon çizgi film endüstrisinin temeli 1950’lere kadar uzanır. Başlangıçta amaçları aktörlere para vermeyip en az maliyet ile ekranı en uzun süre işgal etmektir. İlk yıllarda az sayıda çizgi film şirketi ucuz iş gücüyle rekabet edebilir fiyatlarla ekranda yer almaya çalıştı. Daha sonra endüstri gelişmeye başladı ve aynı Amerika’da olduğu gibi tutulan çizgi filmlerin oyuncaklar, tişörtler ve hediyelik eşyalardan oluşan geniş bir yan ürün pazarı oluşturuldu. Çizgi filmlerin arkasında bu kadar büyük bir Pazar yaratılmış olmasını birçoğumuz sıcak bakmayız. “yine birileri çocukların saflığını istismar ediyor ve onların sırtlarından para kazanıyor” diye düşünürüz. Bu saptama belki doğrudur. Fakat iş bununla kalmamaktadır. Çocukların kendi harçlıkları olsa bile bu miktarlar çok sınırlıdır. Bahsedilen rakamlardan pazarın oluşabilmesi için çocukların büyüklerini ikna ederek oyuncakları aldirmaları mutlaka gerekmektedir. Büyüklerin saflığını istismar edilmesi söz konusu olamayacağına göre bu saptama biraz ön yargılı olmaktadır. Yine de TV programlarıyla oyuncakların hiçbir ilgileri olmaması gerektiğini düşünebiliriz. Bu durumda çocukları heyecanla seyrettikleri bir TV programını çok beğendikleri bir karakterine sahip olarak, hayal güçlerini de işin içine katacak şekilde saatlerce oynamaları fırsatını ellerinden almış oluruz. Çocukların bu karakterleri sahip olmak ve onları hayal dünyalarına katmak istemeleri çok doğaldır ve çocukluklarının gereğidir.

Hâlbuki çocuk programlarını arkasında bu kadar büyük bir ticari pazarı oluşmasını pek farkında olmadığımız önemli bir sakıncası vardır. Ticari bir TV sistemine sahip olan Amerika’da bazı örnekleri görüldüğü üzere bu iş o kadar ileriye götürülmüştür ki adeta önce oyuncak yaratılarak piyasaya sürülmekte arkasından satışları arttırması için o oyuncağın TV programı yapılmaktadır. Oyuncaklara dayalı çocuk programlarının rağbet görmesi, hazırlanması daha pahalı olan ve bu tür promosyonlarla desteklenemeyecekleri için maliyetleri olduğundan daha yüksek görünen eğitici, öğretici ve “gerçek” programların azınlıkta kalamaya başlamaları sonucunu doğurmaktadır. Havadan sudan maceralarının oluşturduğu bir çocuk programının oyuncak satışıyla desteklenince yayın süresinin doldurmanın en ucuz yollardan biri

haline gelmektedir. Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de TV'nin gelişme ibresi özel TV'ler doğrultusunda, bu yönelişin mahzurlarını üzerinde durulması gerekmektedir (Turam, 1996:103). Çocuklar, dünya çapında var olan tüm ülkelerin geleceği açısından büyük önem arz etmektedir. Çünkü gelecek nesilleri yetiştirecek kişiler onlardır. Bununla birlikte, toplumsal değer yargılarının elde edilmesi, kişiliğin oluşturulması, modellerin benimsenmesi hep çocukluk yıllarında kazanılmaktadır. İşte sayılan bu etmenlerden dolayı çocuklar televizyon karşısında güçsüz, savunmaya, korunmaya muhtaç bir durumda yer almaktadırlar. Aziz, televizyon seyircilerini dört ayrı küme altında toplamıştır. Bunlar; çocuk, genç, yetişkin ve yaşlı seyirci kitesidir. Çocuk izleyici kitlesine girenler 3–13 yaş aralığında yer almaktadır. Anlaşılacağı gibi bu kümeye okul öncesi ile ilköğretim çağındaki çocuklar girmektedir. Bu kitle çok hassas bir noktada yer almaktadır. Gelişim çağı içerisinde yer alan çocuklara yönelik yapılan yayınlar gerek sunuş tekniği ve gerekse de kullanılacak yapımların malzemeleri bakımından büyük hassasiyet gerektirmektedir. Programların özenle hazırlanması mutlak bir zorunluluktur. Gelişim çağındaki çocuklara yapılan yayınlarda eğitici unsurların bulunması gerekmektedir. Ayrıca çocuk psikolojisinin çok iyi bilinmesi ve programların psikologlardan destek alınarak hazırlanması bu noktada önemlidir. Unutulmamalıdır ki, okul öncesi ve okul çocuğunun gereksinimleri de farklılık göstermektedir.

Özellikle çizgi filmler ve diziler çocukların hayal güçlerine hitap etmekte ve onları büyük ölçüde etkilemektedir. Okul öncesi dönemlerden itibaren çocuklar kendilerine rol-model olarak seçtikleri dizi ve çizgi film kahramanlarını günlük yaşamlarına ve oyunlarına yansıtmaya başlamaktadırlar. Onlara özenme ve onlar gibi olma arzusu davranışlarını değiştirmektedir. Ancak şu unutulmamalıdır ki; özellikle çizgi filmlerde yer alan kahramanlar çeşitli hareket ve davranışlarıyla çocuklar üzerindeki olumlu ve olumsuz dürtüleri harekete geçirebilmektedir. Televizyon programlarında yer alan karakterler sosyal değerleri yansıtıyorsa bu çocuk üzerinde olumlu bir sonuç doğururken, olumsuz dürtülerin harekete geçmesi ise çocuğu saldırgan yapmakta ve kendi kendine zarar verir duruma getirmektedir. Çünkü çocukların dürtülerini kontrol etme yetenekleri henüz gelişmemiştir. Bu da çocuğu dış dünyaya ve dış

etmenlere karşı daha korumasız ve daha savunmasız bir duruma düşürmektedir. Tokgöz, gelişmiş ülkelerde çocukların televizyon karşısında çok zaman geçirdiklerinin açıkça kanıtlanmış olduğunun altını çizmektedir. Bilindiği üzere çocuklar okuma - yazma öğrenmeden önce televizyon seyretmeye başlamaktadır. Önceleri annesi ya da babasının seçtiği kanalları izlemeye başlayan çocuk giderek daha bilinçli bir hale geldikten sonra kumandayı eline alarak kendi istediği kanalları seçmektedir. Bu da çocuğu bilinmeyen içeriklerle karşı karşıya bırakmaktadır (Koncuk, 2012). Ülkemizde 4-12 yaş arasındaki çocukların en çok izlediği programlar çizgi filmlerdir. Yapımcı firmalar bir çizgi film oluşturulurken, film kahramanını ticari amaçlar doğrultusunda da kullanmaktadırlar. Büyük firmalar, çizgi film kahramanlarının resimlerinin yer aldığı yer aldığı değişik ürünleri piyasaya sürmektedirler. Ürünlerin üzerinde çizgi film kahramanının resmini gören çocuk, o ürünü kendine yakın hissetmekte ve alma eğilimi göstermektedir. Televizyonlarda yayınlanmakta olan çizgi filmler, zayıf içerikleri, şiddet ve çok fazla sayıda reklam içermeleri nedeniyle çok sayıda eleştiri almaktadır. Larrick, cumartesi sabah kuşağındaki yayınları izleyerek ticari mesajlara harcanan zamanı kaydetmiş ve 20 dakikalık bir zamanda, 6 dakika reklam (8 reklam) ve 14 dakika çizgi film tespit etmiştir. Bu, bir çocuğun bir saatte 24 reklam gördüğü anlamına gelmektedir (Haktanır, 2009:274). Çocuğun çocukluğunu yaşayabileceği düşsel bir dünyayı kurgulayabilmesinin yolu televizyon veya bilgisayarı kapatmaktan geçer. Ancak çoğu zaman, ne ailelerin ne de çocukların eli televizyon düğmesini kapatmaya gitmez. Baudrillard'ın da belirttiği gibi, bebeklikle yetişkinlik arasındaki bir ara dönem olarak çocukluk yeni bir evrim sürecinin içinde kaybolma tehlikesiyle karşı karşıyadır. "Çocukluk, dünyadaki şiirsel yanılsamanın son kalelerinden biriydi." O son kale de düşmek üzere. İnsanlığın ve insan olmaya ilişkin saf değerlerin edinildiği bir kale yitiyor. TV'de çocuklara özel yarışma programları düzenleniyor, çocukların rüyalarını süsleyen armağanlar sunularak. Çocuklar arasındaki rekabeti ortaya çıkaran "monopoly" gibi şans oyunları revaçta. Oyun, tecim ve aile dünyasına teslim edilmiş durumda... Bütün bunlar edebiyatı, tiyatroyu, oyunu vb. unsurlardan artık çocuk kültürüne gerek duyulmadığına işaret ediyor. Ancak, reklamlar ayrıcalıklı yerini koruyor. Doğrudan çocuklara hitap edenlerin yanı sıra, daha önce hiç görülmedik

biçimde reklam filmlerinde çocuk oyuncu kullanılıyor, içinde çocuk olmayan reklam yok neredeyse... Özetle, çocuk kültürünü medya şirketleri denetleyip yönlendiriyor. Tüketim toplumunda gençler ve çocuklar tüketimle ilgili kararlarda belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu yüzden ki, yeni tüketim araçlarının çoğu doğrudan ya da dolaylı çocuk ve gençlere yönelik Pazar faaliyetler, yürütülmektedirler. “Eskisinden çok daha fazla genç ve küçük çocuk tüketiciler olarak ekonomiye dâhil edilmiş durumda.” Reklamcılar ve pazarlamacıların gözlerini diktiği bu yeni hedef kitle herkesten daha savunmasız durumdadır. Furedi’ye göre, medyanın şimdiye kadar tanı konulmayan ruhsal hastalıklar konusunda “farkındalığı” artırma yönündeki istekliliği sayesinde, ruhsal bozukluk kehanetleri kendiliğinden gerçekleşecek gibi... Çocukları nasıl hissedecekleri konusunda eğitmek, nasıl davranacakları konusunda daha zorlayıcı ve daha müdahalecidir”. Gündelik hayatın koşuşturmasında farkında olmadan yüreğimizi, beynimizi, hayallerimizi ve umutlarımızı teslim ettiğimiz tüketim kültürüne karşı en savunmasız halde bulunan çocuklarımızın korunmaya ihtiyacı olduğu konusunda tahmin ediyoruz ki bir uzlaşma var. Bugün hepimizin ihtiyacı olan şey çocukla çocuk olabilmeyi becerebilmek ve yeniden oyun oynayan insan/homoludens olmayı istemek (İçin, 2007: 11). Bu kitle kültürü üyelerinin ticari çıkarlara hizmet ettiğini gören okul üyeleri, medyanın eğlence ve tüketim aracılığıyla toplumu nasıl biçimlendirdiğini görmüşlerdir. Adorno ve Horkheimer, popüler kültür ya da kitle kültürü kavramsallaştırmasından çok, kültür endüstrisi terimi üzerinde durmuşlardır. Aydınlanmanın Diyalektiği’inde de kültür endüstrisi kavramını kullanmışlardır. Kültürün endüstrileşmesiyle, kültürel biçimler, pazarlanabilir ve değiştirilebilir birer emtiaya dönüştürülmüştür. Bu alan, tamamen kültür tekellerinin ve finans sermayesinin denetimine girmiştir. Kitle kültürü, ticari bir kültür olduğu için içeriğindeki hayaller ve fantezilerle işçi sınıfını oyalamakta, kapitalist yaşam biçiminin getirmiş olduğu zorlukları, düş kırıklıklarını hafifletmekte, insanların zihinlerini fazla yormadan, herkesin anlayabileceği bir içerikle toplumsal çelişkileri hayali olarak çözerek, faşist ideoloji doğrultusunda toplumsal bir uyum yaratmaktadır. Kısaca söylemek gerekirse; Frankfurt Okulu üyelerine göre, izleyiciler kitledir ve onların sınıf kimliği ve dayanışması kaybolmuştur. Onlar, kültür endüstrileri tarafından üretilen “yanlış ihtiyaçlar ve yanlış bilinç” aracılığıyla sömürülürler ve

yönlendirilirler (Yaylagül, 2008:149). Dikkat edilirse, popüler kültür alınıp satılan mal ve ilişkidir. Egemen ilişki tüket, at, al, kullan, at, al çemberi içinde döner. Popüler kültür kullanım ve tüketim kültürüdür (Erdoğan, 2002:144). Adorno özünde medyanın kültürel ve ideolojik etkisini inceler. Ancak bu endüstriyel ilişkiler içerisinde, dolayısıyla da kapitalizmin ticari kazancı merkeze alan anlayışına dayandırarak irdelemeyi uygun görür. Adorno kültür endüstrisi ortamında üretilen ve insanların tüketimine sunulan bilgilerle kitlelerin bilgi ve bilinç biçimlerinin tam örtüşmediğini ileri sürer. Ancak bu kapitalist sistemin yönetici seçeneklerinin, daha doğrusu egemen güçlerinin umurunda bile değildir. Kitlelerin ne istediği, nelerden hoşlanacakları, neye gereksinimleri olduğundan çok neyi daha kolay satın alacakları önemlidir (Güngör, 2011:136). Tüketiciler kendilerini boş zamanlarında bile üretimin birliğine uydurmak zorundadır. Kantçı şematizmin öznelere beklediği katkı, yani duyuşal çeşitliliği önceden temel kavramalara bağlama işi, öznenin elinden endüstri tarafından alınmıştır. Endüstri, şematizmi birincil müşteri hizmeti olarak yürütür. Kant'a göre insan ruhunda dolaysız verileri saf aklın sistemine oturacak biçimde önceden hazırlayan gizli bir düzenek mevcuttu. Günümüzde bu giz açığa çıkmıştır. Bu düzenek, verileri toplayanlar tarafından, yani kültür endüstrisi tarafından planlanıyor gibi gözükse de tüm akılsallaştırma çabalarına karşın akıl dışılığını sürdüren toplum iktidarı tarafından endüstriye dayatılır. İş dünyasını acenteleri, bu kaçınılmaz dayatmayı kendi amaçlarına uygun biçimde işlemeye geçirerek iplerin elde olduğu yolunda yapay bir izlenim yaratırlar. Tüketicilere sınıflandırabileceği hiçbir şey bırakılmaz, çünkü her şey bizzat üretimin şematizmin tarafından önceden sınıflandırılmıştır (Adorno, 2007: 53).

2.4. Çizgi Filmlerin Özellikleri

Çocukların gelişimlerinde televizyonun özellikle çizgi filmlerin yeri yadsınamaz. Çocuklar bebekliklerinden itibaren televizyon karşısında renkli, sürekli hareket eden, sesler çıkaran cisimleri görürler ve onlara dikkat etmeye başlarlar. Farklı yaş grubundan her çocuk izlediği çizgi filmde dikkati doğrultusunda farklı şeyler öğrenir. Küçük bir çocuk ekrandaki renklere ve hareket eden görüntülere odaklanırken, daha büyük bir çocuk ise içeriğe ve olaylara dikkat edecektir. Çoğu ebeveyn çocuklarına uygun çizgi filmin

olmamasından veya çizgi filmlerin şiddet öğeleri içermesinden şikâyet etmektedir. Fakat son zamanlarda çizgi film sektöründeki iyileşmeler ile birlikte eğitsel yönü olan çizgi filmler giderek çoğalmaktadır. Bunun için kurumlar pedagojik sansürden geçmiş çizgi filmler üretmeye çalışmakta veya yayınlamaktadır. Böylece çocukların televizyon karşısında geçirdikleri zaman zarfında eğlenmesi, eğlenirken öğrenmesi, hayal dünyasının geliştirilmesi ve yaratıcılıklarının artması hedeflenmektedir. Her çocuk kreşe ya da yuvaya başlamadan önce ilk eğitimi evde alır. Çizgi film okul öncesi dönemde evdeki çocuğun kavram gelişimini, hayal dünyasını ve bilişsel yeteneklerini geliştirmektedir. Böylece çocuk okula başlamadan önce birçok bilgiye sahip olmaktadır. Yeni şarkılar, renkler, sayılar, şekiller hatta yeni bir dil bile öğrenecektir. Çocuğun sözel becerilerinin gelişmesinin yanı sıra daha önce hiç görmediği şeylerle karşılaşacak ve onlar hakkında bilgi sahibi olacaktır. Özellikle günümüzde belgesel niteliği taşıyan çizgi filmlerde çeşitli ülkeleri gezen, oradaki kültürlerin ve hayvanların tanıtılmasını sağlayan aynı zamanda yardımlaşmayı, paylaşmayı ve dostluğu anlatan çizgi filmler de mevcuttur (Bengisu, b.t.). Yoğun çalışan ebeveynler, çocukları ile birlikte çizgi film izlerken ortak zaman geçirerek paylaşımında bulunabilirler. Böylece ebeveyn hem izlenen çizgi filmi kontrol etmiş olacak hem de olaylar hakkında açıklamalar yaparak çocuğun daha iyi anlamasını desteklemiş olacaktır. Ebeveyn ile birlikte geçirilen bir zamanın ardından çocuk kendisini mutlu ve güvende hissedecektir. Çocuk ebeveyni ile birlikte izlediği bir çizgi film karakterinin olumsuz davranışını taklit etmek yerine, eğitici bir çizgi filmdeki onaylanan davranışı taklit edecektir. Burada duyarlı ebeveynler olarak çocuklarımızın seyrettiği çizgi filmleri kontrol etmek bizim elimizde. Eğitsel çizgi film izlemenin bir başka yararı da çocukların yaratıcılıklarının ve hayal dünyalarının zenginleşmesidir. Çocuk bir olaya tek bir bakış açısıyla değil farklı bakış açılarından da bakmayı öğrenir ve yeni şeyler keşfetmeye çalışır. Bu durum çocuğun oyunlarında ve derslerinde yaratıcı olmasını sağlar. Yaratıcı düşünceye sahip olan çocukların sanatsal faaliyetleri ya da derslerdeki öğrenme yöntemleri açısından değerlendirildiğinde daha başarılı olmaları kaçınılmazdır. Fakat bütün bunların yanı sıra eğitsel çizgi filmlerin çocuğun yaş düzeyine uygun olmasına da dikkat edilmelidir. Unutmamak gerekir ki televizyon karşısında uzun zamanlar geçirmek ve tekrar tekrar aynı çizgi filmleri izlemek

çocuklarda iletişim güçlüklerine yol açabilir. Çocuğun sağlıklı gelişimi için mutlaka eğitici çizgi filmler de olsa kısıtlandırmak ve ebeveynler ile birlikte anlamlandırılarak seyredilmesi gerekmektedir (Bengisu, b.t.). Çizgi filmler çocukları eğlendirirken hayal dünyalarını da genişletiyor; onların dünyalarında 'rahatlatma' rolü kadar 'öğretme' rolünü de üstleniyorlar. VKV Amerikan Hastanesi'nden Uzman Psikolog Aslı Akkan bütün bu olumlu etkilerin belli hususlar göze alınmadığı takdirde olumsuz çevrilebileceğini söylüyor. Yapılan araştırmalar çocukların 18 aylıktan itibaren televizyondan gelen uyarana kısa süreli de olsa ilgi gösterdiğini ancak 'izleyici' olarak adlandırmalarının ancak 2,5 yaşlarından sonra olduğunu gösteriyor. Psikolog Aslı Akkan yaş gruplarına göre çocukların çizgi filmlerden nasıl etkilendiğini şöyle açıklıyor: 2,5 yaş itibariyle çocuklar gördükleri (izledikleri) olay ve davranışları taklit etme yetisine de sahip olurlar. 3 - 6 yaş arası çocuklar da ise bu rolün önemi daha da artar çünkü araştırmalar bu yaş grubu çocuklarının televizyon ve dolayısıyla çizgi film izlerken artık 'anlam' arayışı içinde olduklarını ortaya çıkartmaktadırlar (Akkan, b.t.). Güdümleyici, eğlendirici ve öğretici özellikleri bulunmaktadır; nesne ve objeleri tanıtmaları, kavramları vermesi ve bunları şarkılarla yenilemesi öğretme yöntemi de çocuğun müzik duygusunu geliştirir. Uzak yerler ve dünya hakkında bilgileri verir; Çocukların özünde var olan merak duygusu ve hayal etme gücünün sınırsızlığından yararlanır. Olumlu davranışlar sergileyen modeller sunar: Örneğin yakından tanıdığımız Red Kit'in bir zamanlar ağzından eksik olmayan sigarası, sigara içmenin kötülüklerinin artık iyice anlaşılması ve benimsenmesinden sonra bir saman çöpüne dönüştürülmüştür. Böylece hem izleyende sigaraya özenmemiş oluyor, hem de Red Kit evrensel olarak yürütülen anti sigara kampanyasına karşı bir tutum içinde gözüküyor. Çocukların kendilerini tanıyabilmelerine, kişiliklerini geliştirebilmelerine ortam hazırlar. Çocuklara düşünme, sorgulama ve eleştirme fırsatı verir. Çizgi filmlerin çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerinin en önemlisi şiddete yöneltmesidir. Şiddet içeren sahnelerin güldürücü öğelerle desteklenerek şiddetin sevimli kılınması istenmeyen davranışlara yol açabilir. Hatta sorunların çözümünde de şiddete başvurulmaktadır. Bilişsel işlevlerin azalmasına, gerçeklikten kopmasına neden olabilir.

Güvenlik sorunları yaşaması diğer olumsuzluktur: gerçekte, hayal ürünü arasındaki belirlemeyi yapmakta zorlanan çocuk, çizgi filmlerin içeriğinde olan uçma, kaçma, yok etme gibi davranışların gerçek hayatta da olabileceğini varsayıp bunları deneyebilir (Güler, b.t.). Günümüzde üstünde çok durulup, çok tartışılan konu televizyon ve saldırganlık ilişkisidir. Bu konu da pek çok araştırma yapıldı ve yapılmaktadır. Elde edilen bulgular, toplu olarak değerlendirildiğinde televizyon izlemenin çocuklar üzerinde saldırganlığı artırıcı etkisi olduğu ortaya çıkıyor. Çocuklar gerçekte gerçek olmayanı ayırt etmekte güçlük çekerler. Gözleri önünde olup bitenin bir oyun veya temsil olduğunu bilmez, gerçek sanırlar. Hatta çok küçük çocuklar, ekrandaki insanların hayal veya görüntü değil televizyon kutusu içine girmiş gerçek insanlar olduğuna inanırlar. Çocuklar gördüklerine öykünür, Süpermen gibi uçmaya çalışır, kavga sahnelerini arkadaşları üzerinde denemeye kalkışırlar (Can, 1996: 99).

Televizyonun çocuklar üzerindeki bir başka olumsuz etkisi ise televizyonun, çocuklarının yetişkinlerin dünyasına psikolojik ve fizyolojik olarak hazır olmadan girmelerine sebep olmasıdır. Bunun sonucunda çocuklar, çocukluklarını kaybedip yetişkin de olamadan gelişimsel açıdan verimsiz ve yaşam zevki açısından da tatsız bir dönem geçirmektedirler. Bu konuyla ilgili “Çocukluğun Yokoluşu” isimli kitabında Neil Postman; televizyon aracılığı ile çocukların, yetişkin dünyasına ait parasal, toplumsal ve cinsel ilişkilere, kavga, çatışma ve şiddet olaylarına, hastalık ve ölümle ilgili sınırlara maruz kaldığına, bunun ise çocukluğun yok oluşu anlamına geldiğine işaret etmektedir. Nitekim çocukların kendi dünyalarından çıkıp yetişkinlerin dünyalarına hazırlıksız girmek zorunda kalmalarına neden olan en büyük etkenlerden cinsel içerikli yayınlar bazı çocukları aşırı uyarmakta, bazılarında nefret yada suçluluk duygusu oluşturmakta, bazılarında ise cinsel suçun işlenmesine yada normalden sapan bir davranışa neden olabilmektedir. Ayrıca bu tür yayınlar, çocukların gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde çeşitli uyumsuzlukların ortaya çıkmasına ve cinsel sorunlara neden olabilmektedir (Dinç, b.t.). Mutlu’ya göre, televizyon “anlam kurma” sürecidir. İzleyici ile televizyon arasında zihinsel bir ilişki vardır. Televizyondan yayılan her türlü mesaj, bireyler üzerinde mutlaka olumlu ya da olumsuz bir şeyler ifade eder. Televizyon, toplumdaki bireylerin

günlük yaşamlarında öğrendiklerini geliştiren, bu deneyimlerin içeriğinde önemli değişikliklere yol açan, dünyayı gözümüzün önüne getiren bir özelliğe sahiptir. Böyle bir kitle iletişim aracı olması nedeniyle, çocuk açısından da bir anlam yarattığı, yani öğrenilen bilgilerin çocuklarda da bir takım değişme ve gelişmelere yol açtığı düşünülebilmektedir (Mutlu, 1991: 14).

Yapılan bir çalışmada, cumartesi sabahı yarım saatlik bir program boyunca dakikada ikiden fazla saldırgan sahne ve dört ile sekiz dakikalık program bölümlerinin bir kısmında da 3 saldırgan sahne tespit edilmiştir. Okul öncesi çağındaki 100 çocukla yapılan bir başka araştırmada ise çocuklar TV izlemeden önce ve sonra gözlenmişlerdir. Bir grup şiddet içerikli çizgi filmler izlenmiş, diğer grup ise içeriğinde hiç saldırganlık olmayan çizgi filmleri izlemiştir. Şiddet içerikli çizgi filmleri izleyen çocukların, diğerlerine göre yaşıtlarıyla daha fazla kavga ettiği ve daha sabırsız davrandıkları belirtilmiştir. Bu anlamda içeriğinde şiddet ve saldırganlık olan çizgi filmlerin sınırsız şekilde izlenmesinin çocukları olumsuz yönde etkileyeceği söylenebilir. Araştırmacılar televizyonda şiddet izlemenin etkilerini şöyle belirtmektedirler: Hem kızlarla hem de erkeklerde daha yüksek saldırganlık düzeyi yaratabilmektedir. Saldırgan çocuklar zamanla çok daha fazla şiddet içeren program izleme eğilimi göstermektedir. Erkeklerde, düşük okuma başarısıyla şiddet içeren programları izleme arasında bir bağlantı vardır. Çocukların zekâ seviyesi ne kadar düşükse TV'deki şiddetin gerçek olduğuna inanmaya o kadar eğilim göstermektedirler. Başkalarının çektiği acıya daha fazla duyarlı hale gelebilirler. Çocuklarda korku, uyku bozuklukları ve depresyona neden olabilir. Televizyon en önemli ifade aracı olan dil üzerinde de oldukça olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Bu etki iki biçimde gerçekleşmektedir. Birincisi, televizyonda kullanılan sözcük sayısının azlığı nedeni ile çocukların kelime dağarcığının kısırlaşması; ikincisi ise çocuklarda ana dilin yozlaşmasına yol açmasıdır. Bu iki etki yabancı kaynaklı programların yanı sıra yerli programlarda sıkça rastladığımız Türkçenin yanlış, kötü, yabancı özentili ve kısır bir şekilde kullanılmasından kaynaklanmaktadır. TV karşısında uzun süre (günde 1-2 saatin üzerinde) kalan 0-3 yaşlar arasındaki çocuklar, aileleri ile özellikle de bakımlarını üstlenen kişi ile iletişim kuramamaktadır. Bunun sonucunda da, anlamlı heceleme, ses çıkarma, konuşma, cümle kurabilme gibi

dil becerilerinde yetersizlikler görülmektedir. Çocuklar televizyondan sadece olumsuz değil olumlu değerleri ve sosyal davranışları da öğrenebilirler. “Susam Sokağı” ve “Benimle Oynar mısınız?” gibi programlar, nasıl dürüst olunacağını, paylaşmayı, sevmeyi ve kibar olmayı gösteren modellerdir. Friedrich ve Stein ile Coates vd.’nin yaptıkları araştırmalar, olumlu türdeki televizyon programlarını izledikten sonra çocukların anaokulu oyunlarında olumsuz sosyal davranışları azalttıklarını, olumlu sosyal davranışlarını ise arttırdıklarını göstermektedirler (Haktanır, 2009: 287). Araştırmacılara göre televizyon çocukların fiziksel gelişimlerini etkiler, düşünme, konuşma becerileri, okuma alışkanlıkları, kimlik duygusu ve davranışları ile hayal güçleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Burada önemle üzerinde durulan çocukların bilişsel ve dil gelişimleri televizyondan direkt etkilenmekte olduğudur. Konuşmasını bilmeden televizyona bakan çocuk, okumayı öğrenmek için fazla çaba göstermemekte, zihinsel imgeleme yaratıcılığını azaltmaktadır. Dikkatin sürekliliği üzerinde bozucu etkisi olduğu belirlenen televizyon, çocukların gelişmekte olan dikkatini yoğunlaştırma sürelerini ve beyinsel işlevlerini tembelliğe alıştırmaktadır. Televizyonun çocukların üzerinde düşünme, konuşma becerileri, kimlik gelişimleri okuma alışkanlıkları, hayal gücü gelişimi ve hatta fiziksel gelişimleri üzerindeki olumlu bazen olumsuz olan etkileri bilinmekle birlikte; ailelere bu alanlarda önemli görevler düşmektedir. Burada önemli olan çocuğa hiç televizyon seyrettirmemek değil, televizyon üzerinde bir kontrol mekanizması kazanarak, televizyonu çocuğun gelişimine olumlu katkılar getirecek şekilde kullanabilmektedir. Aileler çocukların izledikleri programların içeriklerini ve sürelerini kontrol edebilmeleri önemlidir (Dünya filmlerinde çocuk, 2004:1135). Dört yaşındaki çocuklar çizgi film kahramanlarının gerçek olmadığını kavrayamadıkları gibi onlarla özdeşebilmeleri de kolaydır. Yedi yaşında ise kahramanlarının hayal ürünü olduklarını da bilirler. Ancak, bu yaştaki çocuklar, çizgi filmin hayalin sündürülmüş iskeleti olduğunu bilmezler. Bu ise çizgi filmlerin çocuk zihnini hayale kapatan etkisi olarak açıklanabilir. Yani çocukluğun deve gücü tazı hızı şurubu kabul edilen çizgi sinemasına, yalnızca dini muhtevayı doğru yansıtmadığı noktasından hareketle eleştiri getiriyor değiliz. En azından dini muhtevanın dönüşme ihtimalinin daha yüksek olduğuna işaret etmiş oluyoruz. Çünkü çizgi filmler dramatik modern mit’lerdir. Çocuklar, çizgi film

kahramanlarının yapay olduklarını bildikleri gibi kendilerine zarar vermeyeceklerine de inanırlar ve yine bu nedenle en korkunç çizgi film olaylarını izlemekten bile geri durmazlar. Çizgi filmde algıladıkları korku ve tehlikenin geçici olduğuna dair deneyimleri vardır. Pedagoji okullarının çizgi filmlerinin ilk amacının “öğreticilik” olduğuna çekinceli yaklaşımlarının nedeni de budur. Benim çekineceğim gerekçesi ise, çizgi filmin var oluş biçiminin gerçeklikle bağdaşmayan görüntü illüzyonu ve hilesine dayanmasından dolayıdır. Çekincemin dayanağı ise, çizgi filmlerin çocukların muhayyilesini beslemediği tezine dayanmaktadır. Çizgi filmlerin hayal yeteneği öldürdüğü ise 1960’tan bu yana çocuklar üzerinde yapılan yüzlerce araştırmanın sonuçları arasındadır (Şirin, 2006:119).

2.4.1. Çizgi Filmlerin Eğitim Özellikleri

Televizyonun eğitim iletişimi özelliği, radyonun eğitim iletişim özelliğinde olduğu gibi, televizyon programlarını hazırlayan kaynak kişilikle başlar. Kaynak kişilik, televizyonun kültüre iletişim özelliğinden dolayı, toplumsal kişilik yapısına uygun programları üretilmesiyle sorumludur. Bir televizyon programının ürün olarak çıktısı, belli aşamalar göz önünde tutulduğunda, bir anlamda çeşitli kişiliklerden oluşan ekip çalışmasıdır.

Televizyonun eğitim iletişim sürecindeki iletinin gönderildiği alıcı birim olan izleyicidir. İzleyici toplumsal, kültürel, ekonomik, cinsiyet, eğitim ve alıcının öznel kişiliği açısından farklılık göstermektedir. Bu durumda televizyonun eğitim iletişim aracı, kültürel kişiliğin verilmesi işlevi ile yakından ilişkilidir.

İletişim aracı olarak televizyon, iletişim özelliğinde açıklandığı, tüm sanatsal iletişimden yararlanır. Televizyonda yayınlanan programlar kaynak kişiliğin özgün düşüncesinden ya da ısmarlama yöntemiyle yaratılmaktadır. Genelde televizyonda yayınlanan programlar, yabancı ülkelerde üretilen hazır programlar kullanılmaktadır. Hangi tür programların ne amaçla ve kime yayınlanacağı televizyonun kullanıldığı ülkenin yönetim sistemi ile ilişkilidir. Bu durum program içeriğiyle de dolaylı ya da dolaysız olarak yansımaktadır.

Kitle iletişim araçlarıyla, genelde verilen eğitim iletişim ve iletişim özelliklerinden doğal olarak en çok yararlanan çocuktur. Her şeyde olduğu gibi, en iyi tüketicidir. Çocuğun bu özelliğinden, tüm kitle araçları olumlu ya da olumsuz olarak yararlanmak istemektedir. Bu durum günümüzde korkunç boyuta varmıştır. Bir anlamda kitle iletişim araçlarının iletişim yağmalamasıyla, çocuklar kendilerine kültür seçmeye ya da kişilik beğenme durumuna gelmiştir. Başka değişle, kitle iletişim araçlarıyla gönderilen iletiler, kültür çatışması biçimine dönüşmüştür (Güler, 1991:121-123).

Günümüzde eğlence kültürü ile biçimlenen toplumlar için 4-6 yaş grubu çocuğunun saatlerce televizyon karşısında oturması başta aileler olmak üzere eğitimcilerde de çok aykırı gelmemektedir. Aslında en tehlikeli olan ise eğitimcilerin televizyonu eğitim aracı olarak görmeleridir. Oysa eğitim-öğretim başta akran etkileşimini dilin aktif kullanımını ve çift yönlü etkileşimde geri iletileri (davranış kazanma ya da söndürme) gerekli kılar. Çocuklarının diğer televizyon programları dışında, çocuk programlarını izlediklerini gören aileler, genellikle kendilerini rahat hissedebiliyorlar. Her şeyden önce çocuklarının televizyon izlemelerini kontrol edemeyeceklerine inanarak hiç olmaz ise çocukların çocuk programı izlediklerini bilmeleri nedeni ile suçluluk duygusundan kurtuluyorlar. Diğer taraftan çocuklarının eğlenerek öğrendiklerine inanıyorlar, çocukların deneyim kazanarak öğrenmek amacı ile evin içinde oluşturdukları hareketlilik ve gürültü en az birkaç saat elektronik bakıcı televizyon tarafından altına alınabiliyor.

Televizyondan kaçamadığımız yaşamamızda çocuklar için faydalı olabilecek programları ailelerin seçmesi ve seçtikleri bu programların hiç olmazsa bir kısmını çocuklarıyla birlikte izlemeleri elbette önemlidir. David Walsh'a göre, (Akçalı, 2007: 78). İzlenecek programları seçerken ailelerin dikkat etmesi gereken bazı noktalar bulunmaktadır. Öncelikle seçilen programdaki konu çocuğun ilgisini çekecek özellikte olmalı ve kavramlar açık ve net bir şekilde aktarılmalıdır. Çocukların hayal gücünü kullanmalarına destek olacak ve programın ardından çocukların öğrendiklerini yaşayarak keşfetme isteği uyandırıcı nitelikteki programlar seçilmelidir (Akçalı, 2007: 78). Aslında televizyon tam bir kaçıştır. Yokluğa, boşluğa, şuuruzluğa açılan bir kapıdır. Televizyon

seyrederken şuur yan uykudadır. İşte televizyon çağının yorgun, bıkkın, sorunlu insanını televizyona mahkûm ve mecbur eden sebepte budur. Acıları hissetmeyi, sorunlar üzerinde düşünmeyi, çile çekmeyi sağlayan şuurun uykuda olması. Televizyonun, insanların büyük bir çoğunluğunu, düşüncenin oluşması için gerekli ön koşulları bir araya getirmekten nasıl alıkoyduğu gözlendiğinde ortaya çıkan sonuç dikkat çekicidir. Düşünmek, özerklik ve eleştirel, mesafe, sistematik şüphe ve kişisel yargı gerektirir. Hâlbuki televizyon, seyircisini, birbirine benzeyen, eşit düzeylerde, betonlaşmış bireyler haline getirmektedir. Çocukların yetiştirilmesi, eğitilmesi ve sosyalleştirilmesinde etkili bir medya aracı olan televizyonun ayrıcalıklı bir yeri bulunmaktadır. Televizyonun bu ayrıcalığı, ebeveynin çocuğun eğitilmesi çerçevesinde tutum ve tavır geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. Bunun yapılabilmesi ise büyük oranda çocuğun ve ebeveynin sosyo-ekonomik ve kültürel kimliğine bağlıdır. İktisadi şartlara bağlı olarak gelişen fiziki yapı ve imkânlar da önem arz etmektedir (Öztürk, 2002: 66).

2.4.2. Görsel Bir Dil Biçimi Olarak Çizgi Film

Görüntü eğitiminde, resimlerin veya fotoğrafların kullanımı etkili olabilmektedir. Bu resimler veya fotoğraflar hafıza alınmış tasvirlerin ortaklaşa yeniden yapılandırılmasını kolaylaştırır. Görüntülerle oynamak kesin sonucu ulaştırıcıdır: albümler, izdüşümlü görüntüler, animasyonlu filmler eğitimcinin sözünün destekleyicileri olabilirler. Görüntüler faaliyetler vasıtasıyla farklı türdeki dokümanların keşfine ve kullanımına ulaşılır. Çocuğa farklı görüntüleri göstermek, bakışını tutmak ve ne gördüğünü belirlemesine yardımcı olmak önemlidir (Coşkunserçe, 2007: 86). Televizyon dilinin çocuğa uyarlanmasında çocuksu dil duyarlılığını çocukluk düzeyine indirgerken araç olarak televizyonun bizatihi kendisinin bir dil olduğunun bilincinde olunmadan, çocuksu bir dil oluşmaz. Çocuksu dil ile televizyon dilinin hangi boyutlarda örtüşeceğinin bilinç düzeyi çocuk televizyonu düşüncesinin varoluş gerekçesi olarak gösterilebilir. Çocuksu dil, çocuksu estetik ve sanat duyarlılığı ile oluşur. Çocuğa duygu, düşünce, duyarlık ve entelektüel gelişimi çocuk televizyonun eğitim iletişimi boyutunu belirlenmesinde temel yapı taşlarıdır. Çocuğun öğrenme düzeyi sosyalleşmesi, toplumsallaşması bunlara bağlı.

Bütün bu çevreler doldurulsa bile çocuklara yönelik kanalın çocukların ilgisini çekmeyi başarması yalnızca çocuksu dilin değil çocuksu düşüncenin de şölene dönüştürülmesi ile sağlanabilir. Bütün bu ilkelerin kullanılması halinde yine eksik bir taraf kalacaktır. Çocuk düşüncesini çepeçevre kuşatacak, çocuk merkezli çalışmaların anahtar kavramı; çocuk bilinci. Arka planı üzerinde durmaya çalışalım: televizyon dilinin çocuğa göre anlatıma ulaşması çocuğa ister istemez kendine çeker. Zaten çocuk kolay özdeşleşeceği yönleri ilgi gösterir. Televizyonun çocuksu dil'e ulaşması çocukluk yaş grupları düzeyinin dikkate alınmasını da gerektirir. Beş yaşındaki çocuğa yönelik kurgu ve dil, dokuz yaşındaki çocuğunkinden her düzeyde farklı olması doğaldır. Çocukluk yaş gruplarına göre yapılan edebiyat ve sanat bu yaklaşımı ve farkı anlamamızı kolaylaştırır. Okulöncesi çocuk edebiyatında yazıdan çok resim ağırlıklı anlatım öne çıkar. Henüz okuma-yazma bilmeyen çocuğa bu evrede kitaplar okunur. Öykü çocuğa okunduğu için ilgisi resim-çizgi üzerine odaklanır. Öyküyü hayal edemez, çizgi-resme göre algılar. Çocuğun yaşı büyüdükçe yazı oranı artan, resimleri azalan kitaplarla karşılaşır. Çocuk merkezli televizyon da çocukluk yaş gruplarını dikkate alarak anlatımına yön verir. Aksi takdirde çocuğu yansıtmak mümkün olamaz.

Televizyon dilinin çocuğa uyarlanmasında çocuksu dil duyarlılığını çocukluk düzeyine indirirken çocukça bir anlatma düşme tehlikesi her zaman vardır. Günümüzde televizyon dilini kullanamayan yapımcıların en temel açmazı budur. Çocuklar için hazırlanan programların zararsız olması gerektiğini düşünerek böyle bir kanal ihtiyacını ısrarla dile getiriyorlar. Yani bu gruptakiler bütün çocuk programlarının faydalı olduğu kanaatini taşıyorlar. Böyle bir yaklaşım doğru olamaz. Televizyona çocuk kurtarıcısı gözüyle bakmak çok tehlikeli, tehlikeli olduğu kadar da yanıltıcıdır. Yetişkinlerin kontrol edemediği çocukların sorgulayamadığı bir aracın tek yönlü tahakkümüne çocukları teslim etmek hiçbir entelektüel duyarlılığa dayanmıyor. Her şey çocuksu dil, duyarlık, düşünce ve estetik boyutta olsa bile (Şirin, 1999: 95). Televizyondan yayınlanan görüntünün olağanüstü gücü, benzeri görülmedik etkilere yol açar. Televizyonun vasatı iyi betimlemesi, sıradanı sıra dışı kılmak, "gerçek etkisi" yaratabilmesi, gösterdiğine inandırabilmesi en önemli özelliğidir. Diğer araçlardan en önemli farkı da budur (Bourdieu, çev.

Ilgaz, 1989: 25). Görme konuşmadan önce gelmiştir. Çocuk konuşmaya başlamadan önce bakıp tanımayı öğrenir. En önemli duyumuz olan görme işlevinin yanı sıra bir öğrenme aracıdır. Birçok şeyi görerek öğreniriz. Görerek algıladığımız nesne ve şekilleri tanımlar ve mesajlar alırız. Bu etkiyle birlikte değişik tepkiler gösterip, bu gelişmeye paralel eylemler oluştururuz. Çocukluktan başlayan öğrenme süreci içinde, görme eylemi ile çevremizin işlem mantığını algılar ve soyut kavramlardan somut değerlere ulaşırız. Eğitim amaçlı çizgi filmlerde alıcı kişiliğe görsel olarak ulaşan göstergeler, aktarılan anlamların tanımlanması ve çözümlenmesi ile oluşur. Çizgi filmde her resim en küçük anlamı taşıyan birimi oluşturur. Tüm bu resimler de bir anlam bütünü oluşturur. Bu oluşum belirli bir dizin ile sunulduğunda anlamlı mesajlar iletir. Tek tek oluşturulan resimler, kendilerine özgü nokta, biçim, renk gibi plastik öğelerin görsel düzenlemelerini içerirler. Görsel öğrenme sürecinde alıcı kişiliğe ulaşan bilgi, kişinin yaşam süreci içinde sürekli olarak yenilenmektedir. Yeni dilenilen bilgiler kişinin gelişimine olanak sağlamaktadır. En önemli öğrenme yolu olarak görme, görsel düzenlemelerin aktardığı bilginin doğruluğunun hassasiyetini beraberinde getirir. Oluşturulan görsel düzenlemeler sanatçı kişilik tarafından belirlenecektir. Bu yapının doğruluğunu ve etkinliğini sanatçıya bağlıdır. Çizgi film, görsel yapısı içinde çok fazla gösterge türü kullanan, buna karşın simgesel bir anlatım aracıdır. Grafik kökenli yapılanması, onun zamanla olan ilişkisinden dolayı grafikten ayırır ve görsel düzenlemelerin zamanla olan anlatım sürecini yansıtır (Can, 1996: 92). Televizyon seyreden çocukların kendilerini ifade etmekte zorlandıkları; dil gelişimi ve iletişim kurma açısından yaşlılarının gerisinde kaldıkları bilinmektedir. Çocukların konuşma gelişimi üzerine uzmanlaşmış Amerikalı Dr. Sally Ward, yaptığı 10 yıllık bir çalışma sonucunda 1-5 yaş aralarındaki çocukların geç konuşmasında, televizyonun “çok önemli bir etken” olduğunu gördü. Çalışmaya göre televizyondan gelen gürültü çocukların konuşma becerilerini öğrenmesini durduruyor. Ward’ın çalışmasında 8 aylık bebekler ne isimlerini ayırt edebiliyor, ne de çok basit kelimeleri tanıyabiliyorlardı. 3 yaşına geldiklerinde 2 yaşındaki çocukların dil yeteneğine sahiptirler. Dr. Ward’a göre, üç yaşındayken yaşlılarına oranla standardın altında konuşma becerisi kazanmış olan çocuk, hayatı boyunca zorluk çekebilir: “Eğitim hayatları boyunca zorluk çekiyorlar. Yaşlılarına oranla

daha kötü bir dil becerisiyle okula başlıyorlar ve bu bütün eğitimlerini etkiliyor (Tönel, 2007: 22).

2.4.3. Çizgi Filmin Evrensel Dili

Çizgi film üreticileri tüm dünyayı tek bir Pazar olarak düşündüklerinden çizgi film karakterlerinde çekik gözlülere geçit vermezler. Bu nedenle Heidi'nin, Şeker Kız Candy'nin iri güzel gözleri vardır. Amaç, değişik etnik ve kültürel kökenli izleyicilere seslenmektir. Kahramanların fiziki karakterleri ve yaşam biçimleri evrensel bir dil değişimine uğrar. Sarışın, kahverengi saçlı, iri gözlü, bir çeşit çizgisel kozmetik ürünü karakterler türetilir. Karakterleri Batılı standartlara uydurmak ve evrenselleştirmek, köklü bir kültürel birikim gerektirir. Pek çok karakterde, batı edebiyatından esinlenerek ortaya çıkarılmıştır. Buna en iyi örnek Şeker Kız Candy'nin, Heidi'yi çağrıştırmasıdır. Çizgi filmlerin konuları dünyanın her yöresinden çocuklar çizebilecek şekilde düzenlenir. Karakterler arasında her ırka mensup olanların bulunmasına dikkat gösterilir.

Çizgi filmlerde verilen mesajlarında evrensel olması da bir başka satış garantisi özelliğidir. Şöyle ki, çizgi filmlerin lokomotif görevi gören ana karakterlerinin mutlaka bir görevi vardır. Başkalarına yardım ederler, yanlışlarını düzeltirler, kötülükleri önlerler. Diğer yardımcı karakter iyi veya kötü olabilir. Önemli olan iyinin kötülüklerle rağmen engellerin üstesinden gelebilmesi gözyaşı ya da gülücüklerle mutlu sona ulaşılmasıdır (Can, 1996: 94). Çizgi film karakterlerinin veya ünlü kişilerin reklamlarda tanıtılan ürünü över konumda yer alması, çocuğun ürünle beğendiği karakteri özdeşleştirerek ürünün iyi olduğuna inanmasına ve ürünün satın alma gerekliliği hissetmesine neden olmaktadır. Oysa çocuklara yönelik reklamlarda bütün karakterler gerçek ve anonim kişilerden oluşmalıdır (Topçuoğlu, 2003: 77). Yeni oyuncaklar büyük ölçüde tek merkezden gönderilmektedir. Bütün çocuklar, aynı oyuncakları bilmekte ve onlarla oynamaktadır. Yerel ya da mahalli oyuncak tarihe karışırken yerel ya da mahalli oyuncakla oynayan çocukta tarihe karışmaktadır. Tasarımlarının aynı stilde yapıldığı oyuncaklar ve lisanslı ürünler tüm dünyada bulunabilmektedir.

Farklı kültür ve coğrafya çocukları aynı lisanslı karakteri benimseyerek ürünlerini almaktadır (Köker, 2007:18). Çocuk televizyonunun en önemli özelliği ya da koşulu televizyon programlarının çocuk seyirciyi hedef alması, başka deyişle amaçlamasıdır. Çocuklara yönelik televizyon programlarının özelliği ve niteliği “çocuk” kavramından, bu kavramın niteliklerinden ve kişilik özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Televizyon sistemi çocukları, diğer insanlardan farklı bir biçimde etkiler. Çünkü çocuğun, diğer insanlardan ayrı özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir. Çocuğun bedensel özellikleri, çocuğun duygusal özellikleri, çocuğun düşünsel özellikleri, çocuğun düş gücünün özellikleri, bu durumda çocuk, yetişkinlerin amaçları, beklentileri, çıkarlarının bir uzantısı olarak değil, ayrı kişiliği olan ve bu kişiliği geliştirme çabasında olan bir insan olarak görülmelidir (Güler,1991: 190). Bunların yanı sıra, bilindiği gibi televizyondaki programların bazıları, çizgi filmlerin ise neredeyse tümü dış kaynaklıdır. Yani bu ürünleri tüm dünya ülkeleri izlemektedir. Dolayısıyla çocuklar, kendi öz kültür ürünleri ile değil, başka ülkelerde üretilen kahramanlar ve farklı değerlerin işlendiği programlarla büyümektedirler. Bu da çocukları kendi ulusal kültürümüze yabancılaştırmayı doğurmaktadır.

En önemli ifade ve iletişim aracı olarak kabul edilen televizyonun dil gelişimi üzerinde de oldukça olumsuz sonuçlara yol açtığı görülmektedir. Bu etkilenme iki biçimde olmaktadır. Birincisi kullanılan sözcük sayısının azlığı, ikincisi ise kendi ana dilinin yozlaşmaya başlamasına etkisi. Bu iki etmen, yabancı kaynaklı programların yanı sıra, yerli programlarda da sıkça rastladığımız anadilimizin yanlış, kötü, yabancı özentili ve kısır bir şekilde kullanılmasından ileri gelmektedir (Albukrek, b.t.).

2.4.4. Çizgi Filmlerde Verilen Mesajlar

Çocuk medya ilişkilerinde en sorunlu medya televizyondur. Çocuğu en çok ve en yoğun etkileyen iletişim aracı ise yine televizyondur. Çocuklar televizyonu yetişkinler gibi algılamadıkları için yanılma payları daha fazladır. Çocukları televizyonun yansıttığı şiddetten koruyacak bir buluş henüz icat edilmediğine göre ne yapmalıyız? Şiddet ve korku çocuğa anlatılmazsa, çocuk, şiddeti ve korkuyu da birer oyun anaforu sanabilir. Çocuk, şiddet ve korkuyu sahici bir

güçmüş gibi kabul edebilir. Aile ortamı içinde iletişim yetersizse; çocuk, televizyona mahkûm edilmişse, televizyonun kontrolü aşırı otoriter babanın kontrolündeysen ve evde şiddet ve korku hakimse, çocuk güven duygusunu yitirebilir. Bu ihtiyacı gidermek amacı ile şiddet filmlerine yönelebilir. Çocuk, duyduğunu, gördüğünü oyunlaştırır. Hayaldeki arkadaşlarıyla yeni serüvenler kurar. Bu hayali bir çocukluktur. Gerçek arkadaşlarıyla da benzer serüvenler yaşamak ister. Kahramanlık dizileri, vurdulu-kırdılı polisiye diziler, kovboy ve serüven filmlerinden etkilenen her çocuk, benmerkezci düşüncenin etkisi ile başrol oynamak ister ve asıl sorun da burada başlar. Noam Chomsky'nin vurgusu ile “acemi demokrasilerde” şiddet “iyi” televizyon üretir. Buradaki “iyi” sözcüğünü çok izlenen anlamında kullandığımızı hemen belirtelim. Televizyonun en tehlikeli boyuta ulaşması ise izleyiciyi “aptal” yerine koyduğu süreçlerde gerçekleşir. Şiddet içerikli haber sunumlarında ise televizyon dijital bir sopyaya dönüşmekte gecikmez (Şirin, 2006:129). Televizyonun yaygınlaşması ile birlikte çizgi filmler çocukların da hayatına girmiş oldu. Hepimiz çeşitli çizgi filmler izleyerek büyüdük. Kişiliğimizin şekillenmesinde büyük rol oynadı bu çizgi filmler. Gün geçtikçe, çocuklar bu yapımlara ilgi gösterdikçe çizgi film sektörü genişledi ve dev bir sektör halini aldı. Modernleşme ile birlikte sokaklar ortadan kalktı. Çocuklar daha fazla evde vakit geçirir hale geldi. Açılan çocuk kanalları ve büyüyen çizgi film endüstrisi çocukları gün be gün kısıpına almaya başladı. Artık günümüzün çocukları vakitlerinin birçoğunu ekran karşısında ve özellikle de çizgi film izleyerek geçiriyor. Maalesef, çizgi filmlerin masum olduğunu söylemek günümüzde çok zor. Çizgi film sektörü büyüdükçe insanlar çizgi film üreticilerinden çocukları eğiten çizgi film üretmelerini bekledi. Ne var ki, üreticiler bu yolu tercih etmedi ve genelde şiddet, cinsellik içerikli çizgi filmler yaptılar. Çocukluğumuzun çizgi filmlerine dönüp baktığımızda şiddetin birçok çizgi filmin ekseninde durduğunu görürüz. He-man, Voltran, Ninja Kamlumbağalar, Bugs Bunny, Temel Reis ve diğerleri. Hepsini merkezinde şiddetin olduğu çizgi filmler. Problemlerin çözüm yolu olarak şiddetin kullanıldığı çizgi filmler. Bu çizgi filmlerde her zaman bir kötü var, bu kötüyü alt etmek için yapılan her şey mübah. Şiddet ve cinsellik mesajlarının yanında çocuklara zarar veren bir diğer mesaj da sihir/büyü mesajlarıdır. Bu çizgi filmler çocukların gerçeklik algısını bozduğu gibi, kolay yoldan sonuca ulaşabileceği mesajını onlara verir. Bu

konuya TRT'nin Keloğlan çizgi filmini, meşhur Ben Ten'i, Barbie ve Winxçizgi filmlerini örnek olarak gösterebiliriz. Çizgi filmlerde yer alan satanist ve masonik işaretler ise bir başka yazının konusu ki bu da oldukça ürkütücü bir tablo karşımıza çıkarıyor. Demek ki, evimizde başköşeye koyduğumuz, gün boyu çocuğumuzu kendisine emanet ettiğimiz televizyon ve çizgi filmler hiç de masum değil. Şiddet, cinsellik, sihir büyü inancı, satanizm tohumlarını farkında olmadan bizler çocuklarımızın zihnine ekliyoruz (Teber, b.t.). Toplumun kültürel ve ahlaki değerlerini bozmayı amaçlayan bir takım art niyetli odaklar tarafından yapılan bu uygulamalar, dini simgelere ve toplumsal değerlere hakaret etmesinin yanında, çocukların bilinçaltına dini simgelere yönelik duyarsılaşmalarını yerleştirmeye çalışmakta olduklarını da düşündürmektedir. Diğer yandan aynı çalışmada farklı birçok çizgi film örneğinde cinsel objelere ve yazılara rastlanıldığı görülüyor. İletişim alanındaki araştırmacılar olarak yapılan araştırmalarla televizyonun insanlar üzerinde ve özellikle de çocukların gelişimleri üzerinde önemli ölçüde dolaylı yoldan etkiler bırakabilecek araçlardan biri olduğuna dair bulgular elde etmekteyiz. Bunlar arasındaki en önemli bulgu ise TV izleme oranı ile çocukta meydana gelen bir takım davranış değişikliklerinin paralel olabilmesidir. Televizyonun çocukların bir takım zihinsel, ahlaki, ruhsal, kültürel ve sosyal davranışları ve gelişimleri üzerinde etkiler bırakabileceği kanısına birçok psikologun da katıldığı söylenebilir. Ailelerin çocuklarını yetişkin gibi davrandıklarını görmeleri onları mutlu etse de erken yaşta öğrenilen bir takım olumsuz davranışlar psikolojilerini kötü yönde etkiliyor. Bazı çizgi filmler içerisine yerleştirilen bu 25. Saniye kareleri çocukların bilinçaltına etki ediyor ve şuurlarını sinsice etkileyip küçük yaşlardan itibaren beyinlerini doldurabiliyor. Medya ise kişisel veya ekonomik çıkarlardan önce toplumun menfaatini ve gelecek nesilleri düşünerek kültür, toplumsal yapı, din, dil, örf ve adetlerimizle uyumlu yayın içeriklerini oluşturmalıdır. Ve bu kıstaslar dikkate alınarak gerekli incelemelerden sonra çizgi filmler yayınlara sokulmalıdır (Kanipek, 2013). Televizyonun çocuğun üzerindeki etkisi iki ana tematikle ölçülebilir: çocuğun ne kadar süreyle televizyon seyrettiği ve ikincisi, neleri seyrettiği ile. Yapısı gereği ayırım yapmayan televizyondan çocukları korumak imkânsız gibi. Konuşurken çocuklar duymasın diye sürekli fısıltı halinde konuşabiliriz. Ya da anlamayacakları sözcükleri kullanabiliriz. Ama televizyon, fısıldamaz ve

görüntüler hem somut hem de tüm bilgileri kendinden açıklayıcıdır. Çocuklar televizyonun gösterdiği her şeyi görürler. Postman daha da ileri gidiyor ve bu durumu son noktaya vardiıyor. Televizyonun çocuk ile yetişkinlik arasındaki asıl farklılıkları ortadan kaldırdığını vurguluyor. Postman, çocuk yetişkin yakınlaşmasının en önemli sonucunun “Çocukluk Masumiyeti”nden kastettiği ise çocukluk cazibesinin azalışı. Ve masumiyetin kaybolmasına elektrikli medyanın zemin hazırladığına dikkat çekiyor. Gerçekten de elektrikli medyanın hızla yaygınlaşması sonucu çocuk ve yetişkin arasındaki bütün sınırlar ifşa ediliyor. “Ayıp düşüncesi sulandırılıyor ve sınırlardan çekip alınıyor.” Televizyonun enformasyonu farklılaşmış bir biçimde sunması, çocuk yetişkin ayrımını doğası gereği yapmayı, çocuğu sürekli yetişkinliğe doğru itiyor. Bunun anlamını, çocuklarımızın ne oranda çocukluk ve yetişkinlik dünyasının içinde olduklarını gözlemleyerek de ölçebiliriz. Bunun için de televizyona ihtiyaç yoktur (Şirin, 1998:134).

Çocuk programları 4-12 yaş grubu olarak sınırlandırılmaktadır. Daha önceden tanımlanan çocuk kavramına göre bu durumda 4 yaş öncesi ve 12 yaş sonrası çocuk kapsamına girmemektedir. Gerçekte 4 yaş öncesi çocuğun da televizyon izlediği bir gerçektir. Yayınlanmakta olan çocuk programları salt çocuk izlesin amacı ile gerçekleşmektedir. Hâlbuki çocuk programlarının amacı çocuğa kişilik bilgilerinin verildiği, çocuğun düşünmesini, yaratıcılığını geliştiren programlar olarak düşünölmelidir. Belli bir yayın süresi içinde, yayın yapmak amacı olan çocuk programlarının en büyük eksikliği hedef izleyicinin amaçlanmamasıdır. Başka değişle amaç yayın yapmak çocuk ise bu amaçta araç olarak kalmaktadır. Gerçek çocuk programlarında amaç çocuk, yayınlanan programın araç olması gereklidir. Televizyon programlarının çocuğun duygusal, düşünsel, toplumsal ve kavramsal gelişimli olan etkililiği bilinmektedir. İzlediklerini bellekte tutma, yaşla orantılı olarak öykünün konusunu anlayabilme yaşla orantılı bir gelişme içinde olmaktadır. Dolayısıyla içerik öğrenimini de yaşla doğru orantılı olarak artmaktadır (Güler, 1991:180).

Çocuğun televizyon karakterini anlaması ve karakterlerin davranışını değerlendirmesi de yaşa göre değişmektedir. Bu durumda çocuğun düşünsel ve kavramsal gelişimi yalından-karmaşığa ya da somuttan-soyuta doğru

geliştiğinden, televizyonda yayınlanan programların seçimi ve bu programların içeriğinin anlaşılması da değişiklik göstermektedir.

Televizyon programlarının ussal bir sıralamadan yoksun oluşu, belgeselden, eğlence programından, köy programından diziye geçebilen mozaik bir görünümünden dolayı, televizyonu en iyi tüketicisi olan çocuk, kendisi için hazırlanmış programları da izleyebilmektedir.

Çocukların televizyon programlarının mozaik görüntüsü içinde her türlü yayınlarının açık olması; bu yayınlarda gösterilen dizilerin, filmlerin içerikleri, hatta çocukların ilgisini çeken ve onlar için hazırlandığı belirtilen çizgi filmlerde şiddet öğesinin ön plana çıkması, bir anlamda televizyonun çocuğun “saldırganlık gelişimine” katkısı olarak görülebilir.

Hangi açıdan bakılırsa bakılsın televizyon konusunda etkilenmeyen çocuk yoktur. Çocuğun gelişiminde televizyonun olum-olumsuz etkililiği programın içeriğine yayın ilkelerine dolayısıyla ya da televizyon kurumunun amacına bağlıdır (Güler, 1991:181). Çocukla ilgili alanlarda; eğitimde, psikolojide ve eğitim iletişiminin başı sonu da şu olmalıdır: çocuk bir insan hem de kişiliği olan ve özgür istençli bir insandır.

2.5. Okul öncesi Çocuk Çizgi Filmler Ve Ebeveynlerin Çocukları

Yönlendirmesi

Televizyon ve çocuk ilişkisi, çizgi filmler, çocuk programları, şiddet ve korku filmleri, tüketim eğilimlerini artıran reklamların etkisi, televizyonun modern bir ifşa aracı olması gibi nedenlerle çocukların yetişkin sınırlarını öğrenmesi ve erken olgunlaşma sürecine girerek yetişkinlerle arasındaki seviye farkının kalkması gibi farklı içeriklerle ele alınabilir. Bununla beraber, televizyonunun çocuklar üzerindeki en güçlü etkilerinden biri olarak sosyalizasyon etkisi, yaygın kullanımda etkili sonuçlar doğurmaktadır. Meriç'e göre “çocuk televizyonu sosyal bir çerçevede seyretmekte, ailesi ve diğer sosyalleştirme ortamları, çocuğun kişiliğinin, kavramlarının, modellerinin oluşmasında etkili olmaktadır (Meriç,1997:146). Çocuklar televizyondaki tüm yayınları ilgi ve merakla izlediğinden hemen hemen her konuda çok fazla bilgi ve donanım sahibi olmakta ve bu durum onları biyolojik bir tanımdan toplumsal bir kurguya

dönüştürmektedir. Bu görüşü destekleyen Postman'a göre, "çocukluk bebekliğin tersine biyolojik değil, toplumsal bir inşadır ve bu sosyal gerçekliğe sahip çıkarak çocukların mutluluğunu gözetmek, sağlıklı bir toplum görüşünü savunmak anlamına gelmektedir" (Postman, çev. İnal, 1995:7). Ancak çocukluktan hızla uzaklaşan 'çocuklar' çeşitli, konulara dair bilgi düzeyinde yetişkinlere yaklaşmaktadırlar. Söz konusu durum, zihniyetleri türdeş hale getirmekle görevli televizyonun, çocukları 'daha iyi bilgilendirerek' çocuğun yetişkinlerin bilgisini bilir halde yetişkinliğe geçirerek çocuk dünyasından uzaklaştığını göstermektedir. Eğer çocuk aile içinde kendini ifade imkânı bulamıyorsa ve ev dışında sosyalleşme şansı yakalayamıyorsa, televizyon seyretmede ısrar sonucu çocuğun giderek bağımlılık düzeyine ulaşması kaçınılmaz bir hale gelmektedir (Şirin, 2006:42). Televizyon görsel ve işitsel algılara hitap eden bir medya aracı olarak sunduğu hayali görüntüleri ile her türlü bilgiyi her yaşta izleyiciye sunmaktadır. Postman'a göre "televizyon, çocuklara televizyon izlemenin onlardan talep ettiği şeyleri yapmalarını öğretirken eğitir. Kitap okumak bir sahne gösterisini izlemekten ne kadar farklıysa, televizyon izlemenin gereklilikleri de bir sınıfta ders dinlemenin gereklerinden farklıdır (Postman, çev. Akınhay, 1994:158). Çocuklar boş zamanlarının çoğunu televizyon karşısında geçirdiklerinden seyrettikleri aslında bu gerçek olmayan dünya onların gerçek dünyası olmaktadır.

Ailenin ev içi yaşayışını gösteren fotoğraflar, genellikle aileyi ekran başında seyrettiği şeyden keyif alırken göstermektedir. Ancak günümüz toplumlarında bir aileyi ne kadar sıklıkta böyle bir arada oturup aynı programı seyretmektedir? Modern dünyada çocukların daha özgür, bağımsız oldukları, kendi kararlarını kendileri verdikleri, ne seyredeceklerine kendileri karar verdikleri görülmektedir. Evde neyin seyredileceği genellikle tartışma konusudur. Evde daha çok televizyonun alınması bu sorunu dindirdiği ve kesin çözüm olarak görüldüğü söylenebilir. Çocuklar daha küçükken ailelerin ne zaman ve seyrettikleri çocukların da ne seyrettiklerini etkiler. Bununla birlikte çocuklar, muhtemelen büyüklerden ziyade diğer çocuklarla televizyon seyredeceklerdir. Çünkü günümüz dünyasında çocuklar, genellikle tek başlarına veya arkadaşlarıyla televizyon seyretmektedirler (Çöloğlu, 2009:107). "Televizyona yüklenen 4 ana işlev; bilgilendirme, eğlendirme, eğitime ve toplumsallaştırma açısından bu veriler irdelendiğinde televizyonun bilgilendirme ve eğlendirme işlevleri Türk

izleyicilerde öne çıkmaktadır. Ortalaması en yüksek olan 3 ifade, enformasyon ile ilgili iken ‘ konuşacak kimse olmadığında arkadaş oluyor’ ve özellikle ‘sıkıldığımda zamanın geçmesine yardım ediyor. İfadeleri’ ise kaçıışı anlattığı şeklinde bir yoruma gidilebilir. Ortalaması yüksek olan diğer ifadeler ise eğlendirme işlevine vurguda bulunmaktadır. Toplumsallaştırma işlevi ile ilgili ifadelerin yüksek değerler almadıkları buna karşın ifadelerinin, diğer bir söyleşiyile bireyselliğin tercih edildiği ifadelerin daha yüksek ortalama elde ettikleri görülmektedir. Gerek eğitim ve gerekse moral ifadelerinin düşük değerlerde kalması, televizyonun söz konusu işlevlerini yerine getirmede yetersiz kaldığı ve Türk izleyicisi için bu alanlarda güçlü bir izleme motivasyonu oluşturmadığı ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, bilgilenme, eğlence ve kaçışın Türk izleyicisi için en güçlü izleme motivasyonları olduğu tespit edilmiştir. Televizyonun çocuklar üzerindeki bir etkisi de beslenme alışkanlıklarına yöneliktir. Kentsel yaşam tarzının ve medya-tik etkilerin, geleneksel beslenme alışkanlıklarını hızla değiştirdiği bir gerçektir. Günümüzde fast-food tarzı beslenme ve hazır gıdaların tüketimi giderek günlük beslenmenin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır.

Çocukların sağlıklı beslenmesi, dolayısıyla sağlıklı bireyler ve giderek sağlıklı bir toplum anlamına gelmektedir. Medyanın toplumu yönlendirme ve ikna etme gücü, ailelerin özellikle çocukların beslenme alışkanlıkları ile besin ürünleri satın alma ve tüketme kararlarını pozitif veya negatif etkilemektedir. Özellikle televizyonda yayınlanan hazır gıda reklamları bu yaş grubu çocuklara yönelik mesajlar içermektedir. Bu etkisi ise onları reklamı yapılan gıda ürününe sahip olmaya yönlendirmektedir. Sağlıklı beslenme alışkanlıkları yerini tek tip ve çeşitli katkı maddeleri içeren fast-food ve-ya benzeri beslenme şekline bırakmaktadır. Televizyon izleme süresinin artması beraberinde fiziksel aktivitenin azalmasını ve öğün dışı fazla hazır gıda tüketilmesinin artmasını getirmektedir. Bu durum ise çocuklarda obezite riskini artırmaktadır. Yine herhangi bir besin maddesini sevmeyen bir çocuk, o besin maddesinin reklamlarını televizyonda izlediğinde, bir süre sonra reklamın etkisinde kalarak o besini yemeye başlayabilmektedir. Şeker bakımından zengin, protein bakımından fakir gıdaların, birçok katkı maddesini bünyesinde barındıran gıda ürünlerinin televizyondaki reklamları çocukları satın almaya yönlendirmektedir. Çocukların sağlıklı beslenme alışkanlığı edinmeleri,

ancak ailelerin bilinçlendirilmeleri ve çevresel faktörlerin pozitif olmasıyla mümkün olacaktır (Büyükbaykal, 2011: 37).

En yaygın televizyon tüketicisi odağı çocuk olmasına rağmen, en çok ihtimal edilen seyirci grubu yine çocuktur. İletişim araçları çocuk dünyasına ve ilgilerine göre değil yetişkinlere yönelik olarak düzenleniyor. Buna karşılık özellikle video ve televizyon yetişkinler tarafından kötüleniyor. Çocuk üzerindeki olumsuzlukların baş nedeni olarak da bu iletişim araçları gösteriliyor. Çocukların başta medyalar olmak üzere medyalardan yansıyanlar hakkında çok az bilgi sahibi oldukları tuzığa düşmemek gerekir. Aileye yön veren çocuğun, medya deneyiminden de söz etmek mümkündür. Modern çocukluğun medya deneyimi günümüz çocuğunu tanımak bakımından büyük önem taşıyor. Yeni medya türleri arasından yaptığı seçimi kendi iradesiyle yapmamış olsa bile, yanılabilceğini kabul edebiliyor. Okuyacağı dergiyi kendisi seçebiliyor. Seyredeceği sinema filmine kendi başına karar verebiliyor.

“İnsanlığın geliştirdiği biricik kurum aile kozasıdır. Medeniyete değere üreten en küçük sosyal birim de ailedir. Her medeniyet, kendi insanını yetiştirirken değer üretimini aile üzerinden gerçekleştirir. Yeni kuşakların çocuk yetiştirirken medeniyet merkezli çocuk bilgisine ihtiyaç duymasının nedeni de budur. Bu yüzden bir medeniyeti ortak aile çevresi kabul ederiz. Medeniyet fikri ile çocuk yetiştirmek, aile odaklı çocuk merkezli insan yetiştirme projesinin esasıdır. Bu medeniyet, çocuk yetiştirmeye bilgisini uygulama alanı bulamıyorsa tarihin sahnelerinden geri çekilmeye mahkûmdur. Ailenin çocuğu bir gün üyesi olacağı toplum içinde etkin rol almaya hazırlayıcı rolünün zayıflaması, aile üzerine yeniden düşünmemizi gerektirir. Ailede rollerin etkisiz duruma gelmesi ise köklü bir değişimin yaşandığına işaret etmesi bakımından önemlidir.

Son çeyrek yüzyılda yaşadığımız değişimin merkez üssü medyaların komutasındadır. Dünya değişir. Tarih değişir. Dünyayı ve tarihi değiştiren insandır. Çocuğun medya kullanma alışkanlığı ailede başlar. Aile ortamında kullanılan medyalar, ailenin sosyo-kültürel göstergelerini belirler. Türkiye’de en yaygın kullanılan medya televizyondur. Televizyon adeta sesli, görüntülü ve basılı medyaların da etkinliğini üstlenmiştir. Yaşadığımız dünyada televizyon, medya üssü konumuna yükselmiş ve merkez medyaya dönüşmüştür. Ailenin kullandığı

medya sayısı ve yoğun olarak kullanılan medya türü, ailenin medya kullanım alışkanlığını biçimlendirir. İletişim sosyolojisi verilerine göre de bir toplumda en etkin medya en yoğun kullanılan medyadır (Şirin,2006:170).

Eğer aile içinde diğer iletişim araçlarını kullanma alışkanlığı yoksa ailenin bütün fertleri birbirleriyle iletişim ortamı kuramamışlarsa, söz evden çekilmişse artık evde onlar adına konuşan bir aygıt vardır ve çok tüketilmek durumundadır.

Anne ve babanın yeni medya deneyimleri yoksa doğal olarak çocuğun deneyimli oluşu aynı zamanda çocuğun yeniyi temsil ettiği anlamına da gelecektir. Çocukla yetişkin arasındaki kavganın nedeni medya değil medya kullanma biçimidir. Çocuğun yeni olana daha açık olduğunu dikkate alarak ailenin medya kullanma alışkanlığını gözden geçirmesi en sağlıklı yol olarak görünüyor. Çocuğun hangi medyayı ne amaçla kullandığını yine kendisinden öğrenerek işe başlanabilir. Aksi halde aile içindeki medya kavgasında yetişkinler değil çocuklar galip gelecektir.

Bir çocuğun dünyayı nasıl algılayacağını ve anlamlandıracağını, bizim çocuğa dünyayı nasıl sunduğumuz belirler. Bir çocuğun zihni doğumla beraber temsil ve şemalarla yavaş yavaş dolmaya başlar. İnsan bu bilişsel temsillerle dünyayı algılamaya başlar. Tüm bu temsil, şema, algı ve anlamlar kişiler arası iletişime yön verir. Günümüzde yeni doğan bir bebek ebeveyniyle iletişime girmekle kalmayıp, ilk günden itibaren televizyonla da iletişime girmektedir. Ekran karşısındaki çocuk, ekrandaki doğru ya da yanlış temsilleri alır, kendi ile bütünleştirerek şekillendirir ve içselleştirir. Medya temsillerini çocuğun içselleştirmesi ile çocuğun kendisi değişir, medya bu değişen çocuğu temsil etmeye başlar ve bu etkileşim sürer gider. Ancak medyanın çocuk üzerindeki etkisi, çocuğun medya üzerindeki etkisinden büyüktür.

“Televizyon konusunu incelemek istendiğinde, televizyon konusu dışındaki birçok şeyin, yani televizyonun içinde bulunduğu ortamın ve televizyonu izleme koşullarının inceleme gereği vardır. Bu koşullar nelerdir? Sosyal ortam, aile içindeki hava, aile değerleri, kültürel düzey, normlar gibi pek çok etken. Aile ortamının koşullarına bağlı olarak oluşan bu süzgeci aile odaklı filtreye benzetebiliriz. Aile odaklı filtrenin ne oranda kullanılıp kullanılmadığını ise ailenin medya okuryazarlığı ve medya kullanma bilinci belirler.

Medya ile ailenin ilişkisinde etkin olan merkez medya televizyondur. Neil Postman'ın vurguladığı gibi, televizyon, yalnızca diğer medyaların üssü değildir; aynı zamanda daha ince yollarla da kumanda merkezi rolünü üstlenen en etkin iletişim aracıdır. Televizyonun medyaların merkez üssü olması, diğer medyalardan yararlanmamıza da yön verdiği anlamına gelir. Telefon sisteminin nasıl kullanılacağını, hangi filmlerin görüleceğini, hangi kitap, gazete, kaset ve dergilerin alınacağını, hangi radyo programlarının dinleneceğini de televizyon hatırlatır bize. Bu bakımdan televizyonun aile ilişkisi ana medya problemini teşkil eder.

Aile- medya alanının en kırılgan noktası çocuk ve medya ilişkisidir. İletişim araçları güvenden çok meraktan dolayı benimsenir. Çocuklar bu araçları kullanma bilgisinden yoksun oldukları için merakla başlayan ilgi tutkuya dönüşebilir... Ancak, hiçbir iletişim aracı çocuğun sosyalleşmesi ve entelektüel düzeyinden sorumlu tutulamaz. Tek başına hiçbir iletişim aracı çocuk yetiştirmeye ne ehildir ne de sosyalleşmeyi gerçekleştirecek kadar olgunlaşmıştır. Ehil olma ve olgunlaşma hali makineye değil insana ait bir değerdir.

Aile, çocuk ve medya sarmalının çözümü, boy aynasına bakmaya cesaretimizin olup olmadığı ile de yakından ilişkilidir. Bunun için de önce kendimizle yüzleşmeliyiz. Eğer bu alanda en yakıcı soruları kendimize sorabilirsek McLuhan'ın deyişiyle televizyonun evimizde inşa ettiği Berlin duvarlarını yakmaya aday olabiliriz (Şirin, 2006:167). “Çocuklara yönelik programlar hazırlanırken, program yapımcıları tarafından çocukların özellikleri dikkate alınmalı ve gelişimin en hızlı olduğu okul öncesi dönemde onların dış uyarılardan çok fazla etkilenebilecekleri düşünülmelidir.

Ailelere düşen öncelikle çocuğu televizyon karşısında yalnız ve savunmasız bir biçimde bırakmamak, mümkün olduğunca birlikte izlemek. Konuşarak, anlatarak ve paylaşarak, sonra da çocukları okumaya sevk etmek ve televizyon izlemelerine belli ölçülerde sınırlandırmalar getirmek. Sivil toplum örgütleri birlikte hareket ederek en azından başlangıç olarak çocuklara yönelik tüm programlarda yer alan şiddet unsurlarının kaldırılmasını sağlamaları gerekmektedir. Şiddet ya da çocuklara zararlı olduğu düşünülen unsurların yer aldığı programlarda kodlama sistemi uygulanabilir.

Salt çocukların değil, yetişkin bireylerin de okuma alışkanlıklarının ve bunun uzantısında sağlanacak olan yetilerin kazandırılması gerekir. Yine bu çerçevede televizyonda izlenen görüntülerin anlamlarının okunması ve yorumlanması eğitimi verilmelidir. Başta yetişkin bireyler olmak üzere görüntülerin okunması ve yorumlanması öğrenildiği takdirde izleyiciler televizyon karşısında savunmasız ve bilinçsiz bir durumda olmaktan kurtulacakları için uğranılacak zarar ya da olumsuz etkilenmeler sıfırlanamasa da minimuma inecektir (Kuruoğlu, 2006). Televizyonun çocukların okula hazırlık ve akademik becerilerine olumlu etkileri olduğu ile ilgili çalışmalarda çocuklar için özel hazırlanmış eğitici televizyon programlarının onlara yeni kelimeler ve kavramlar öğretmede ve okula hazırlamada çok etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Gelişimin en hızlı olduğu dönem 0-6 yaş sürecinde, bu tip uyarıcının olması Wright ve arkadaşlarının sonuçlarında ortaya çıktığı üzere, çocukların hem yeni kavramlar öğretmelerinde hem de dikkat becerilerinin gelişiminde etkili olduğu belirtilmektedir.

Televizyon eğer doğru şekilde ve kontrollü olarak kullanılırsa çocukların akademik ve sosyal olarak yeni kavramlar öğrenilmesini zihinsel olarak gelişmesini sağlayabildiği savunulmaktadır. Ancak, kontrolsüz şekilde çocuğun her programını izlemesine izin verilirse de bu durumda çocukta kızgınlık, şiddet eğilimi, korku ve kaygı gibi olumsuz duyguların ortaya çıkması da kaçınılmaz olabilmektedir. Televizyonun önündeki çocuklar zihinsel sıralama ve düzenlemeler yapabilir, hayal kurabilir, zihinsel imajlarını geliştirebilir ve zihnini yeniden yapılandırabilir. Bir anlamda çocuk televizyon izlerken zihnindeki eski çerçeveleri ve yapıları yeniden düzenleyip bunlara uyum sağlamayı öğrenebilir. Televizyon yoğun uyaranlar vererek zihinsel değişim ve zekâyı şekillendirmeyi sağlayabilir (Akçalı, 2007: 76). Çocukları zararlı olacak yayınlardan korumak ailenin görevidir. Aileler çocuklarını hayata hazırlarken karşılanması muhtemel tehlikelere karşı donanımlı olması hedefini güderler. Bu konuda aynı şey söz konusudur. Yapılması gereken yetişmekte olan çocukları hayata hazırlarken kendilerini kötü arkadaşlıklardan, zararlı alışkanlıklardan korumayı öğretir gibi bazı TV programlarının da zararlı öğeler içerebileceğini onlara önceden öğretmektedir. Küçüklere öncelikli olarak öğretilenlerden biri, kendisine söylenene inanmamasıdır. Örneğin sokakta ona tanımadığı birisi çikolata

vereceğini vaat ederse reddedip hemen oradan uzaklaşmasını tembih edilir. TV konusunda da aynı temkinli yöntem uygulanabilir. Çocuklarla beraber TV seyretmek neyin doğru neyin yanlış olduğu hakkında daha kesin yargılara sahip olmalarını sağlayacağı gibi, onlara ilk defa karşılaştıkları şeyleri nasıl yorumlamaları gerektiği hakkında ipuçları da verilecektir. Böylece bu tür programlarla karşılaştıklarında uğrayacakları zarar daha az olacaktır. Umberto Eco'nun dediği gibi unutulmaması gereken nokta şudur: medya savaşı teker teker kafaların içinde kazanılmalıdır (Turan, 1996:182).

Çocuklar 2 yaşından itibaren çizgi film izlemeye başlarlar, 6 yaşına geldiklerinde ise artık televizyon seyretme alışkanlığı kazanmış olurlar. Televizyondan gönderilen mesajlar karşısında korunmasız olan çocuk, onu hayal dünyasına dâhil eder. Taze ve bomboş olan beyin her gördüğünü anında kaydeder ve hayatın belli dönemlerinde bu kaydedilen mesajlar açığa çıkar. Çocukların televizyona gösterdikleri ilgi televizyonun onlara gerçek yapısını sunmasından kaynaklanmaktadır. Çocuklar pek çok konuda anne- babalarından kendilerini tatmin eden doyurucu bilgileri alamamakta ve bu da onların her şeyin yanıtını buldukları televizyona yöneltmektedir. Televizyon yetişkinlerde olduğu gibi çocuklarda da pek çok davranışı etkiler. Her şeyden önce çocuklar asosyal hale gelmektedirler. Çünkü televizyon karşısında saatlerini harcayan çocuk, arkadaş çevresi edinemeyecektir. Kültür bakımında da boya kitaplarına (okul öncesindeyse) ya da ders kitaplarına (okul çağında) vakit ayıramayacağı için okulda düşük seviyede olacaktır. Bu bağlamda televizyonun çocuk üzerindeki etkisi iki unsura bağlıdır: içerik ve izleme süresi. İzleme süresi iki saati aştığında hele de bu şiddet içerikli bir yayın ise tehlike çanları çalmaya başlıyor demektir. Ancak izleme süresi de çocuğun yaşına göre değişebilmektedir. Okulöncesi dönemdeki bir çocuk için yarım saatlik bir izleme süresi normalken okul çağındaki çocuk için bu süre 1-5 saati bulabilmektedir. Bu süre içinde çocuk alabileceği en fazla enformasyonu alır.

Çocukların izlediği yayının içeriğine bakıldığında ise, çizgi filmler genellikle ilk sırayı almaktadır. Ancak, anne baba, çocuğunu çizgi film izler sanırken ve bu yayınları da çok masum (!) olarak nitelendirirken, bu türler içinde de şiddet dolu mesajlar yer alabilmektedir. Örneğin herkesin çocukluğunda severek izlediği Temel Reis. Kabasakalla giriştiği mücadelede kaba kuvvet kullanması ve her

defasında da bundan dolayı kazanması çocukları etkilemekte ve onlar da her şeyi güç kullanarak elde edeceklerini sanmaktadırlar (Öztürk, 2005: 8-9). Şiddet, haberlerden, filmlere, dizilerden çizgi filmlere dek her yerde her an hayatın bir parçası olarak sunulmaktadır. Bu da şiddetin sıradanlaştırılması gibi çok tehlikeli bir olguyu beraberinde getirmektedir.

III. BÖLÜM

3. ÇİZGİ FİMLERİN ÇOCUK İZLEYİCİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ANKET ÇALIŞMASI

Bu bölüm de çizgi filmlerin çocuk izleyici üzerindeki etkileri araştırmasının amacı, varsayımları, verilerin toplanması, araştırmanın temel bulguları ve sonuçları yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Varsayımları

Bu araştırmada okulöncesi çocuklara yönelik televizyon programları içerisinde yayınlanan çizgi filmlerin: çocukların iletişimini nasıl etkilediğini, Çocukların çizgi film izleme alışkanlıklarında ailelerin yönlendirici etkilerini belirlemeye çalışılmıştır. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki varsayımlar test edilmiştir.

Çocuklar İçin Varsayımlar

- 1:Çocuklara göre çizgi filmlerde söylenen her şey doğru olduğu varsayılmaktadır.
- 2: Okul öncesi çocukların en çok çizgi film seyrettikleri varsayılmaktadır.
- 3: İzlenen çizgi filmlerin oyuncakları tüketilmekte olduğu varsayılmaktadır.
- 4:Okul öncesi çocuklar çizgi/şiddet filmlerinden etkilenmekte olduğu varsayılmaktadır.

Aileler İçin Varsayımlar

- 1:Aileler çocukların uyku düzenini bozduğunu düşündükleri için televizyon izlemesine müdahale etmekte olduğu varsayılmaktadır.
- 2:Aileler çocuklarıyla beraber televizyon seyretmekte olduğu varsayılmaktadır.
- 3:Eğitim düzeyi yüksek olan aileler, çocuklarına çizgi filmler hakkında bilgi vermekte olduğu varsayılmaktadır.

Öğretmenlere Göre Varsayımlar

- 1:Öğretmenlere göre, çocukların seyrettiği çizgi filmlerle ilgili en büyük sorumluluğun yayın kuruluşuna ait olduğu varsayılmaktadır.

2: Öğretmenlere göre okul öncesi çocuklar çizgi film izledikten sonra daha fazla izlemek istemekte olduğu varsayılmaktadır.

3.2.Veriler ve Toplanması

Bu araştırmada ilk aşamada kuramsal bir çalışma yapılmıştır. Konuyla ilgili literatür taranmış ve kaynak incelenmesine gidilmiştir. Araştırmanın birinci bölümünde Kültürel çalışmalar ve çizgi filmlerin çocuk izleyici üzerindeki etkileri kültürel çalışmaların ortaya çıkışı, gelişimi ve kültürel çalışmaların temsilcileri ve araştırmaları ele alınmıştır.

İkinci bölümde çizgi film kavramı, Dünya'daki ve Türkiye'deki tarihsel gelişimi incelenmiştir. Çizgi filmin kullanım alanları görsel bir dil biçimi olarak çizgi film ve evrensel bir dili ayrı ayrı ele alınmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümünü ise anket çalışması ve değerlendirilmesi yer almaktadır. Bu araştırma üçayaklı biçimde ele alınıp öğretmen ve okulöncesi çocukların ebeveynleri ile derinlemesine görüşme, çocuklarla ise yüz yüze görüşerek sorulara cevap verilmesi istenmiştir. Ebeveynlere ve öğretmenlere yöneltilmek üzere iki farklı anket çalışması hazırlanmıştır. Anket sorularının içeriğinde: çocukların çizgi filmleri hangi sıklıkla izlediği, ailelerin izleme sürelerine müdahale edip etmedikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan deneklerin İstanbul'da Bahçelievler, Şişli, Bağcılar, Esenyurt ilçelerindeki resmi anaokuluna giden toplam 100 öğrenci, 100 öğrenci velisi ve 20 öğretmen oluşturmaktadır. Öğretmen ve ebeveynlere anket çalışması uygulanmıştır. Çocuklarla ise öğretmen eşliğinde yüz yüze derinlemesine görüşülmüştür. Anket çalışmasında çizgi filmlerin çocuk izleyici üzerindeki etkilerini öğrenmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

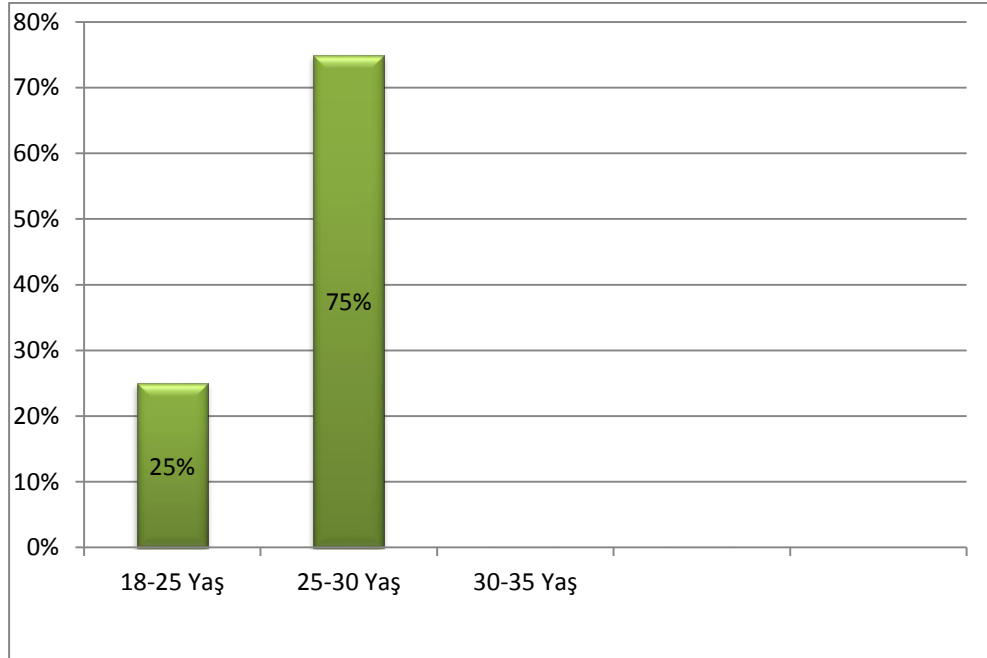
Araştırmada sosyo-ekonomik özelliklere göre farklılık gösteren ilçelerde bulunan devlet anaokulları rastlantısal örnekleme yoluyla seçilmiştir.

3.3. Araştırmanın Temel Bulguları

Okul öncesi Çocukların Öğretmenlerine Uygulanan Anket Sonuçları

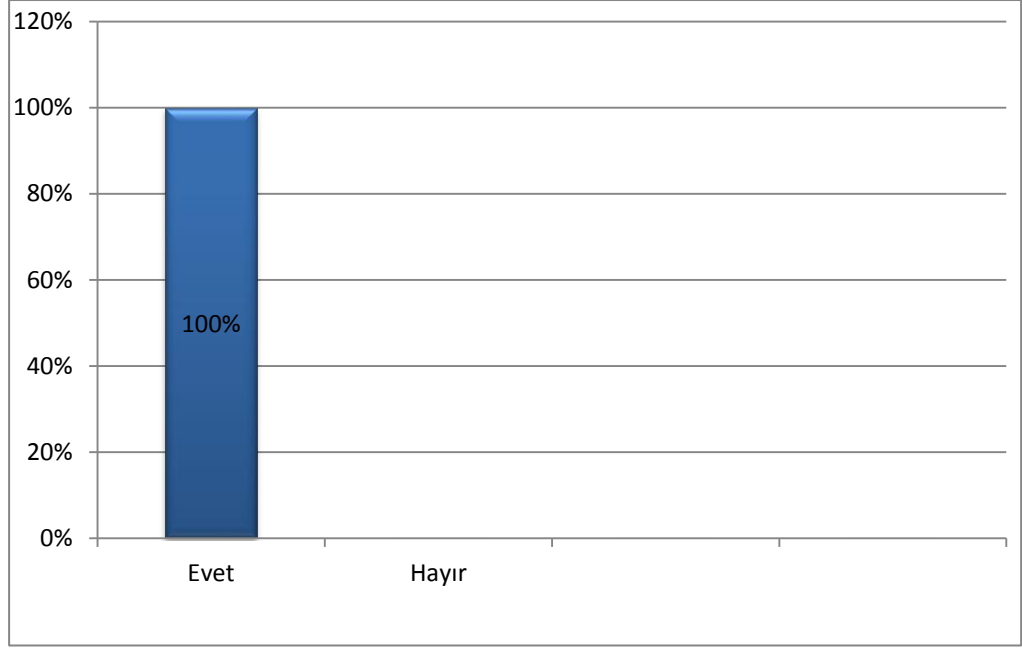
Okulöncesi çocukların öğretmenlerine yönelik 21 adet anket sorusu hazırlanmıştır. Anket sorularına öğretmenler içtenlikle bilinçli olarak yanıt vermişlerdir. 20 öğretmende soruların tamamına yanıt vermişlerdir. Okul öncesi kurum yöneticileri ve öğretmenler anket sırasında, gerekli yardımı göstermişlerdir. 21 adet anket sorusu bilgisayarda Microsoft Excel programında istatistikî açılarından değerlendirilerek sonuçları alınmıştır.

Tablo: 1 Öğretmenin Yaşı

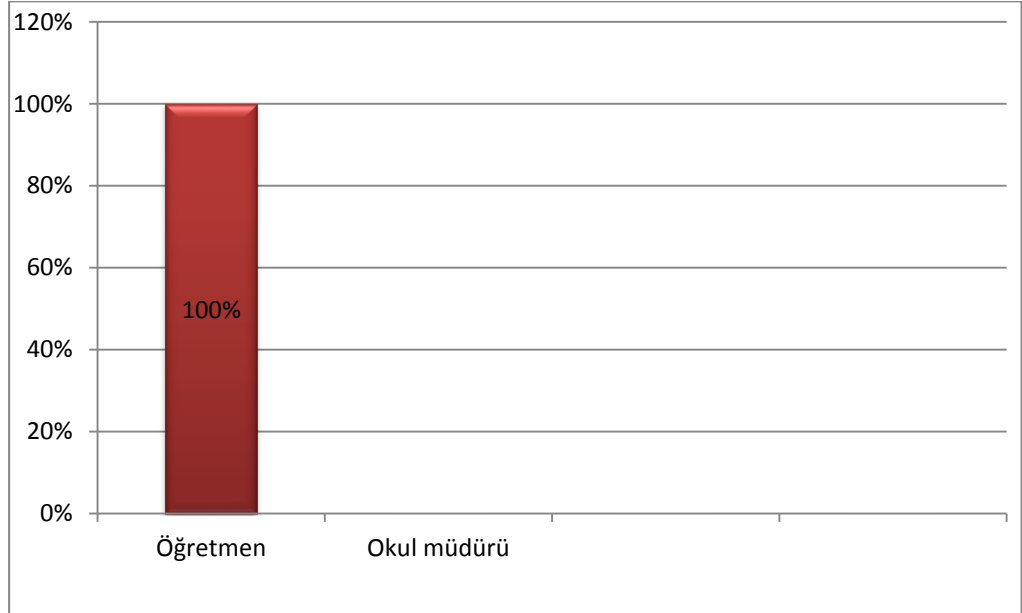
Okul öncesi dört kurumda yapılan ankete katılan toplam 20 bayan öğretmenden,(%25) 5'i 18-25 yaş grubunda, (%75) 15'i 25-30 yaş grubundadır. Bu da okul öncesi kurumlarda çalışan bayan öğretmenlerin yaş oranının genç olduğunu göstermektedir.

Tablo: 2 Okul öncesi Çocuklar Çizgi Film İzliyorlar mı?

Ankete katılan okul öncesi çocukların öğretmenlerinin hepsi de, çocukların çizgi film izlediklerini söylemektedir.

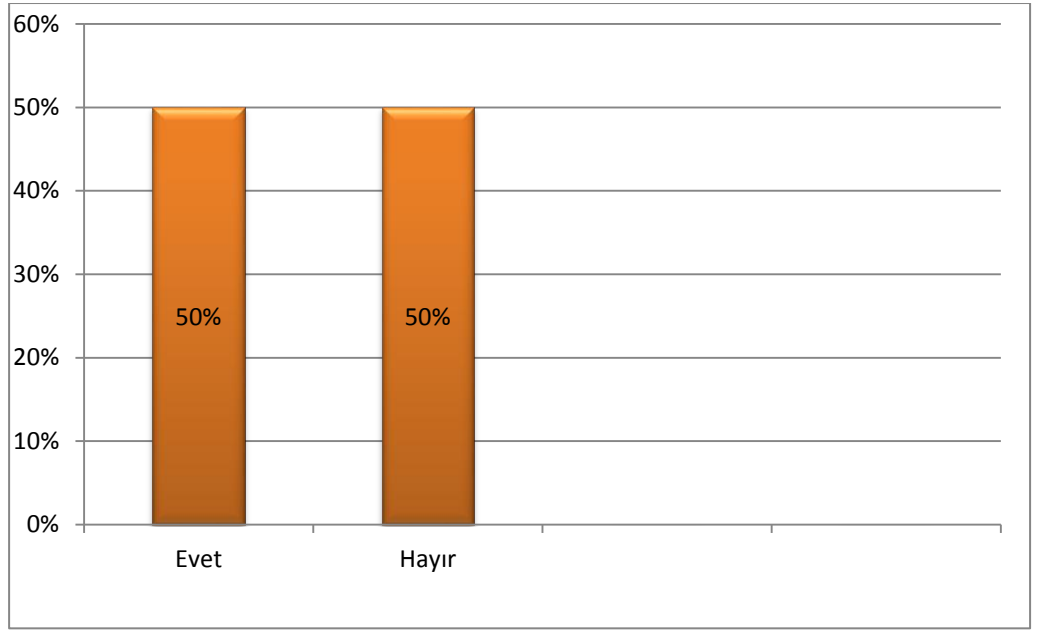
Tablo: 3 Çizgi Film İzlemesine Kim Karar Veriyor?

Okul öncesi çocukların çizgi film izlemesine öğretmenler karar vermektedir.

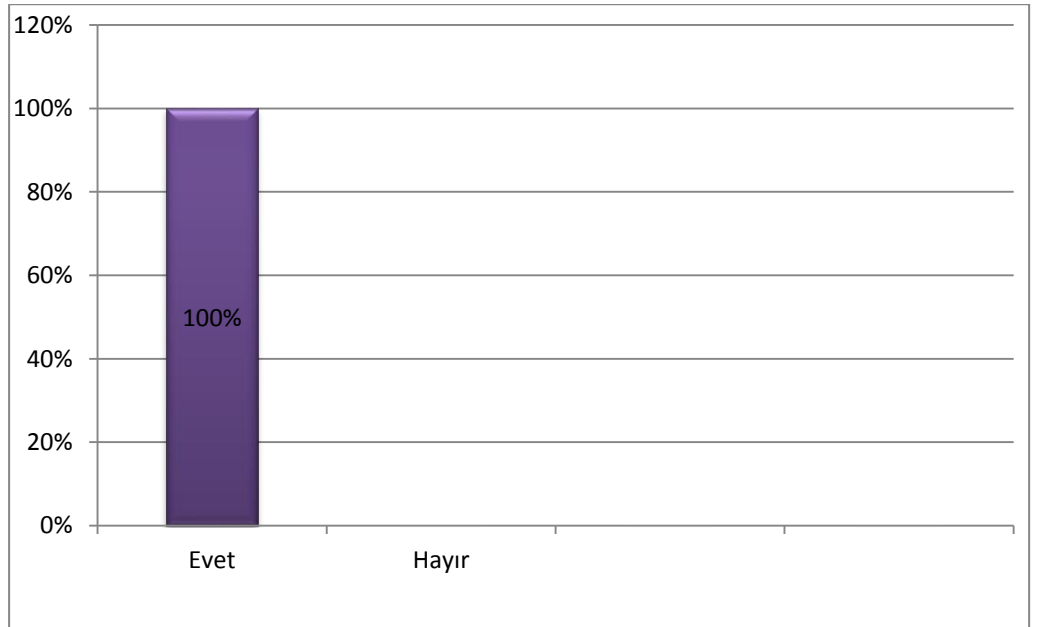

Tablo: 4 Çizgi Filmleri Her Gün İzliyorlar mı?

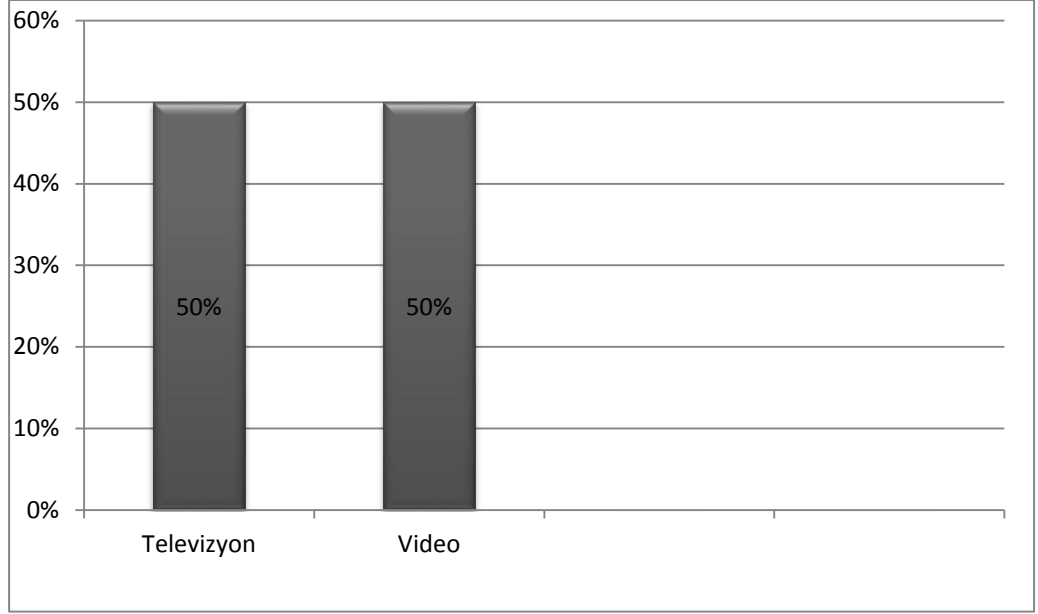
Ankete katılan öğretmenler okul öncesi çocuklardan %50'sinin, her gün çizgi film izlediklerini belirtmektedir.

Tablo: 5 Çizgi Film İzleme İsteği Çocuklardan Geliyor mu?

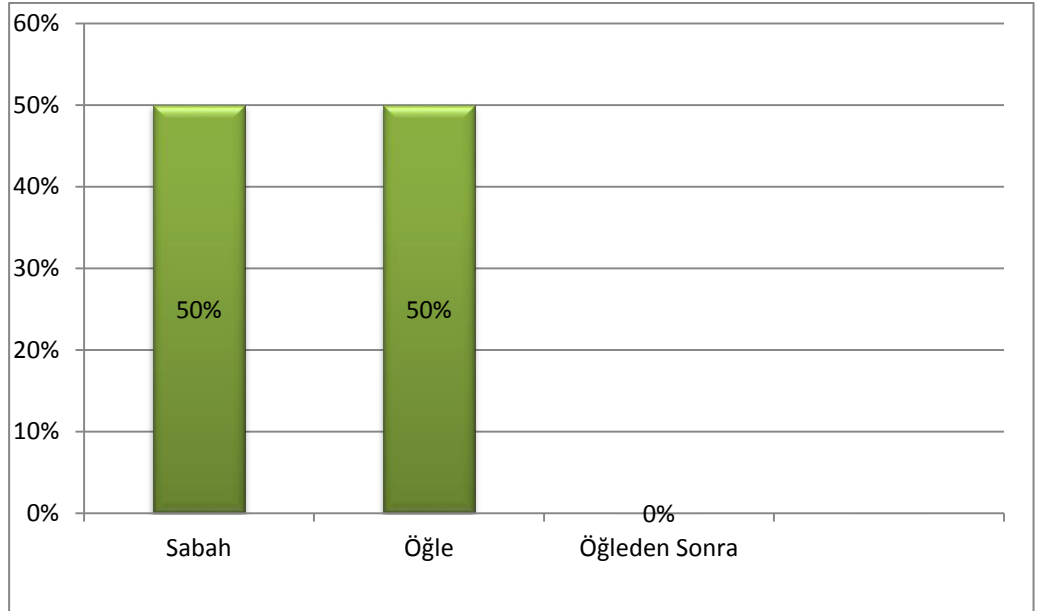
Okul öncesi çocukların hepsinde çizgi film seyretme isteği gelmektedir. Bu da çocukların çizgi film izlemeyi sevdiğini, istediklerini göstermektedir.

Tablo:6 Çizgi Filmi Nereden İzliyorlar?

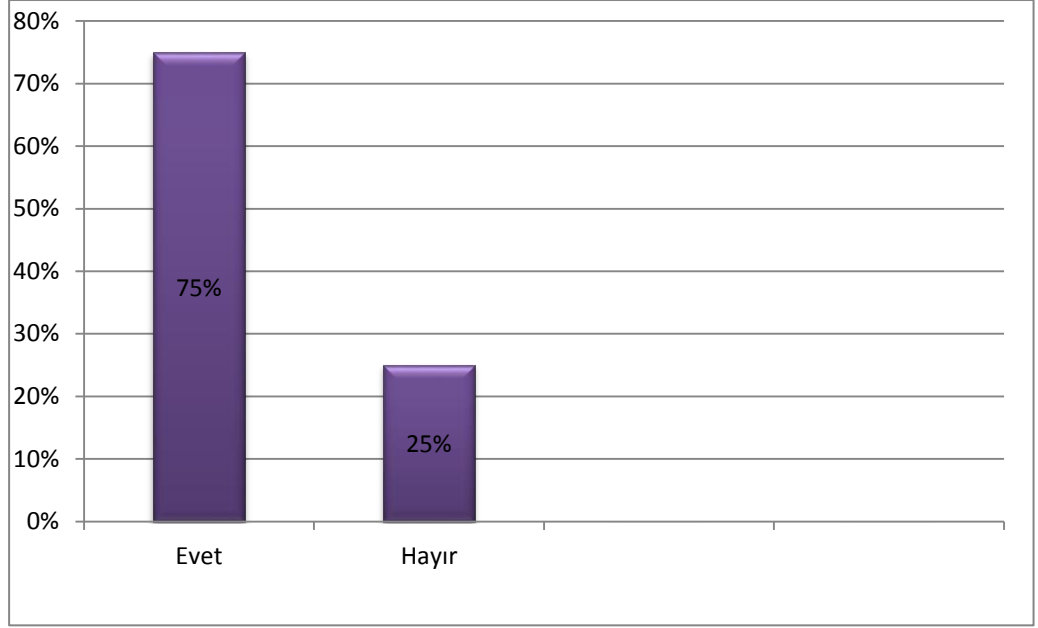
Okul öncesi çocuklarından %50'si çizgi filmleri televizyondan , %50 si video yayınından çizgi filmleri izlemektedirler.

Tablo: 7 Çizgi Filmi Hangi Saatte İzliyorlar?

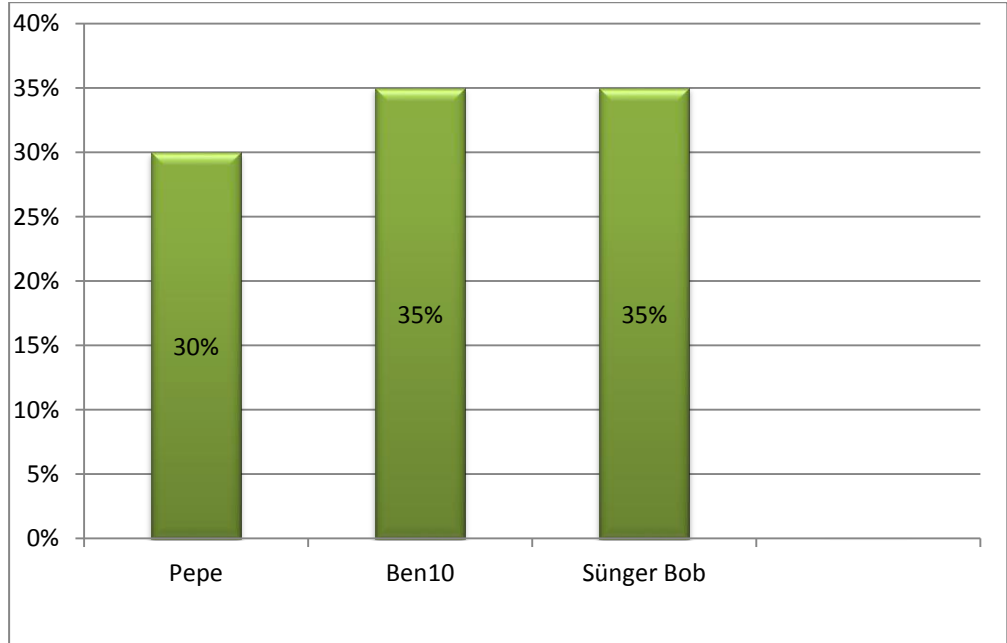
Okul öncesi çocuklar çizgi filmleri sabah ve öğle aralarında izlemektedirler.

Tablo: 8 Çizgi Film İzledikten Sonra Daha Fazla İzlemek İstiyorlar mı?

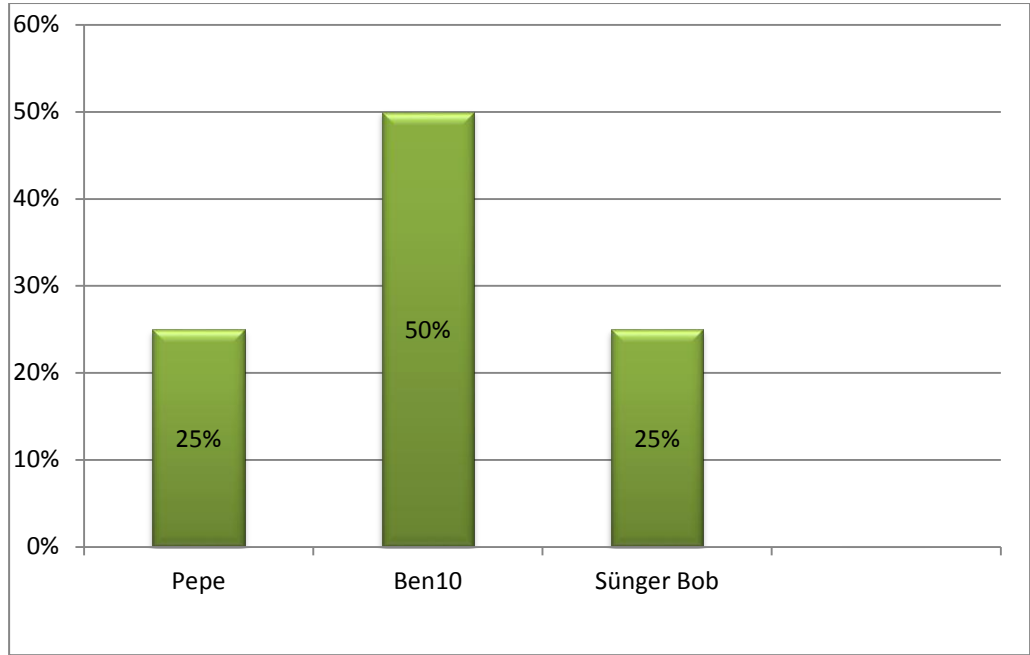
Okul öncesi çocukların (%75) 15'i çizgi film izledikten sonra tekrar izlemek istiyorlar. (%25) 5'itekrar izlemek istemiyorlar.

Tablo: 9 Hangi Çizgi Filmi İzlemek İstiyorlar?

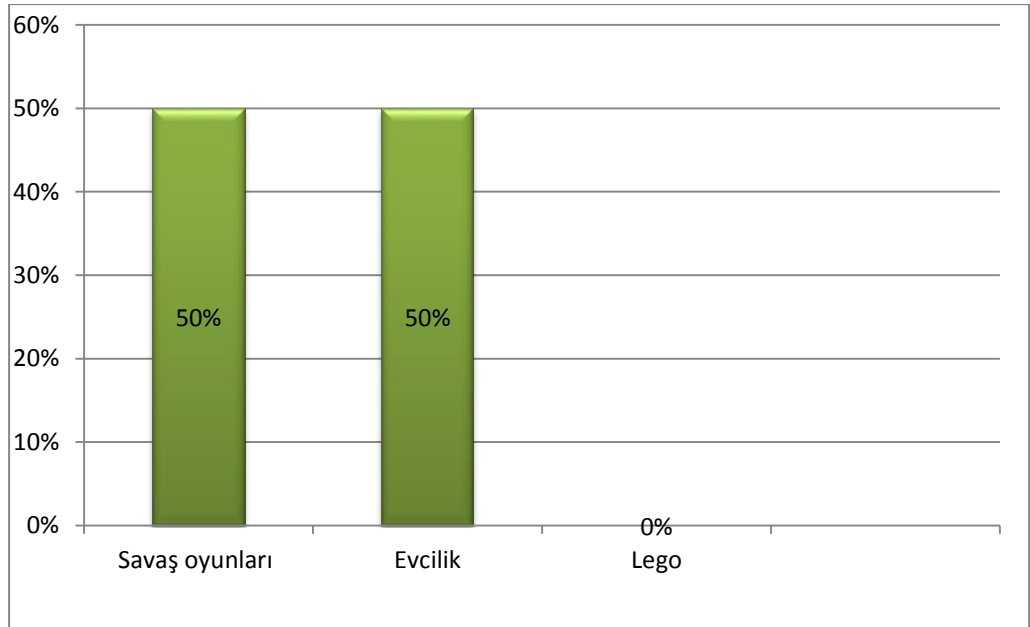
Okul öncesi çocuklar en çok %35- Ben 10, %35- Sünger Bob, %30'u pepe'yi izlemek istemektedirler.

Tablo: 10 En Çok Hangi Kahramanı Seviyorlar?

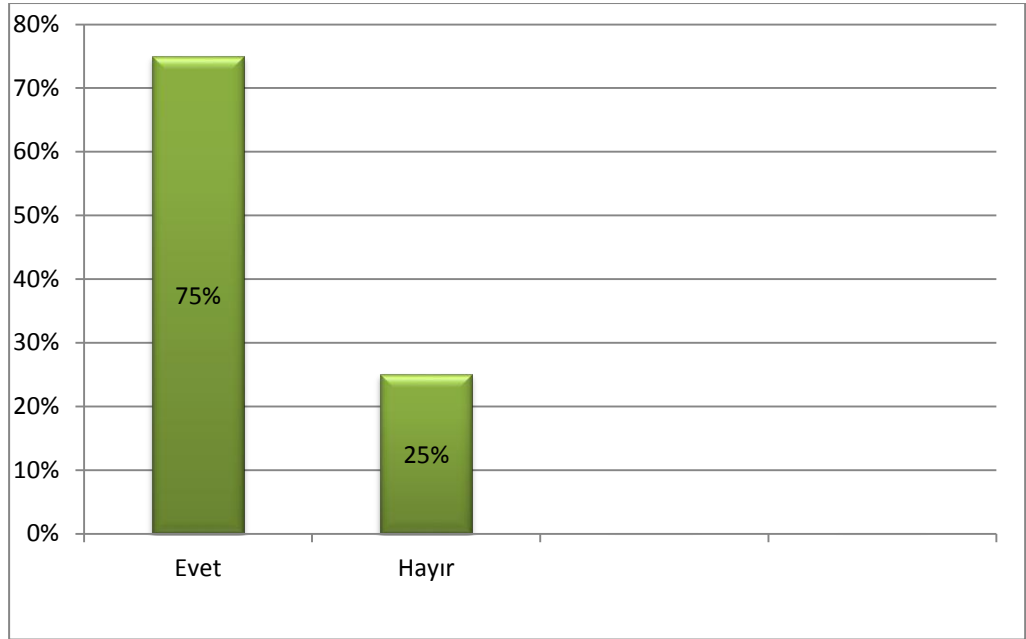
İzledikleri çizgi filmler içerisinde okulöncesi çocukların en sevdiği kahramanlar %50 ile Ben 10, %25 ile pepe ve %25 ile Sünger Bob'u sevmektedirler.

Tablo: 11 Oynadığı Oyunların Türleri Nelerdir?

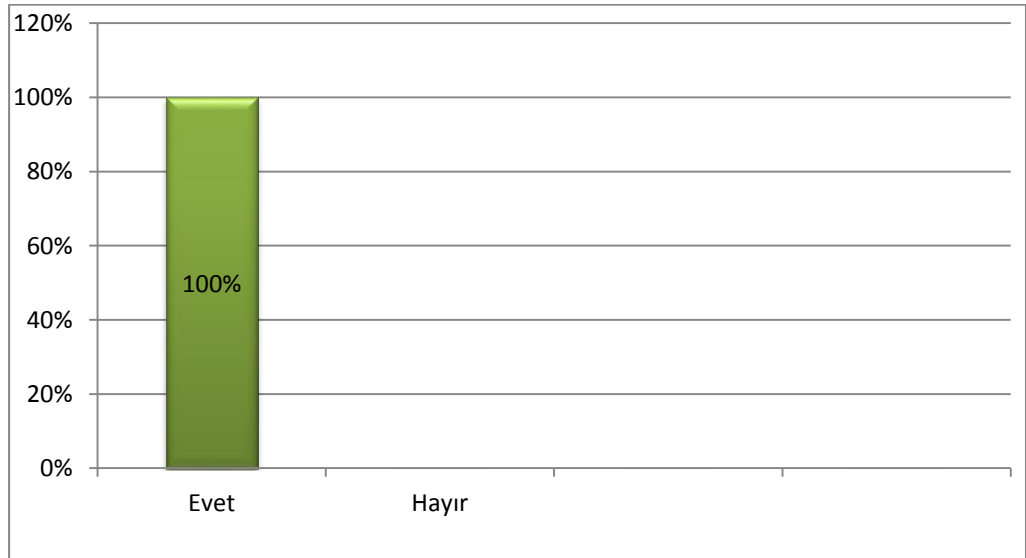
Okul öncesi çocukların en çok oyun oynadıkları, sevdiği oyunu %50'lik oranla savaş oyunları ve Evcilik oyunları yer almaktadır.

Tablo: 12 Çizgi Film Kahramanlarının Oyunlarına Katılıyorlar mı?

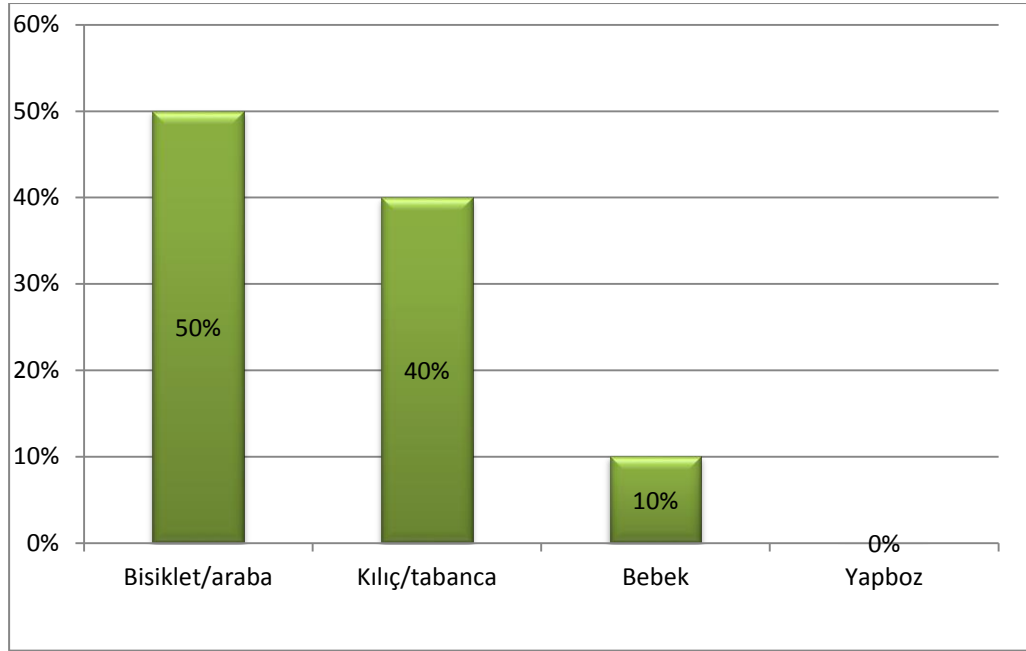
Okul öncesi çocukların öğretmenlerinin anket sonuçlarına verdikleri yanıtlara göre, izledikleri çizgi film kahramanları çocukların oynadıkları oyunlarına kattıkları görülmektedir. Bu da okulöncesi çocukların çizgi filmlerin etkisi altında kaldıklarını göstermektedir.

Tablo: 13 Çizdikleri Resimlerde Çizgi Filmlerden Etkileniyorlar mı?

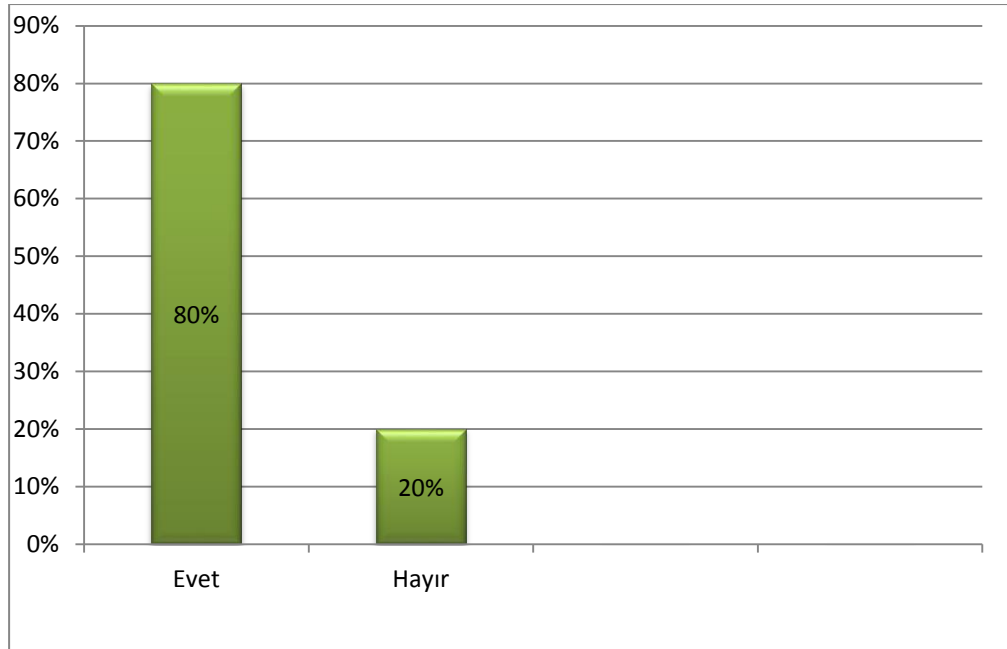
Okul öncesi çocukların anaokulunda çizdikleri resimlerde, izledikleri çizgi filmlerinden ve kahramanlardan etkilenmektedir ve resimlerinde yansıtmaktadırlar.

Tablo: 14 En Çok Sevdikleri Oyuncak Türleri Nelerdir?

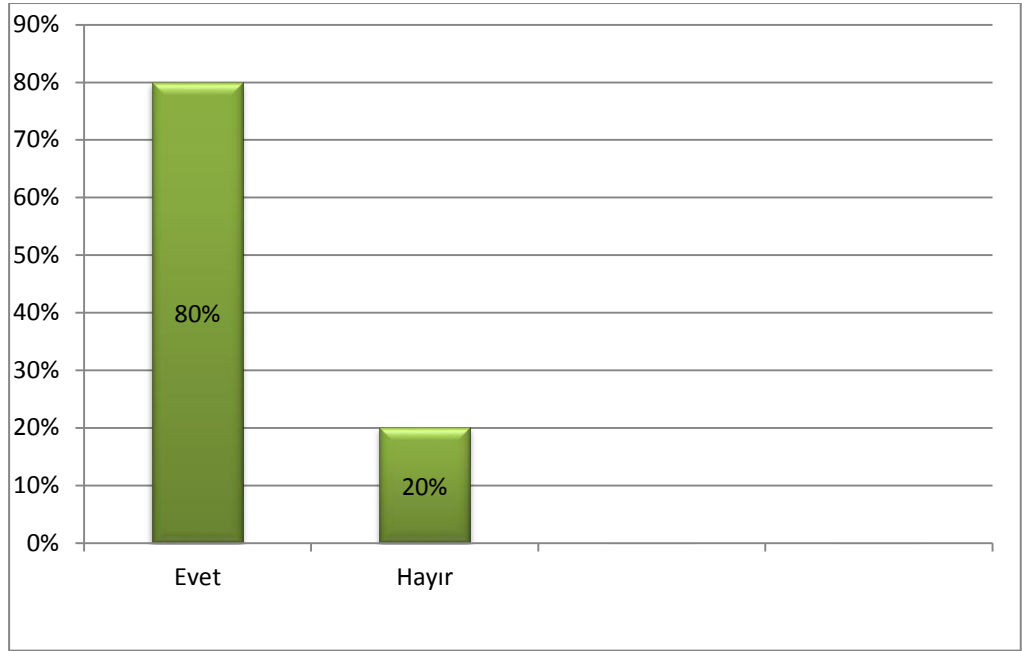
Okul öncesi çocukların en çok sevdiği oyuncaklar bisiklet/ araba ilk sırada yer alırken Kılıç/ tabanca ikinci sırada yer almaktadır.

Tablo: 15 Sizce Okul öncesi Kurumlarda Çizgi Film Yararlı mı?

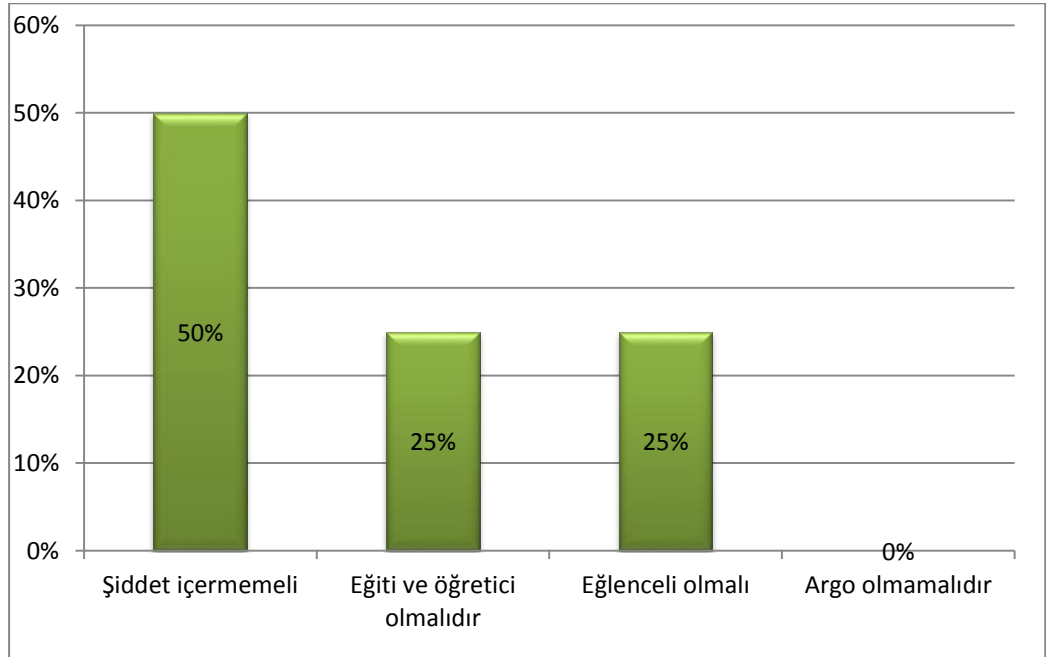
Okul öncesi kurumlardaki ankete katılan 20 öğretmeninden (%80) 16'sı çizgi filmlerin çocuklar için yararlı olduğunu düşünmektedirler.

Tablo: 16 Çizgi Filmler Okul öncesi Çocuğun Eğitiminde Faydalı mı?

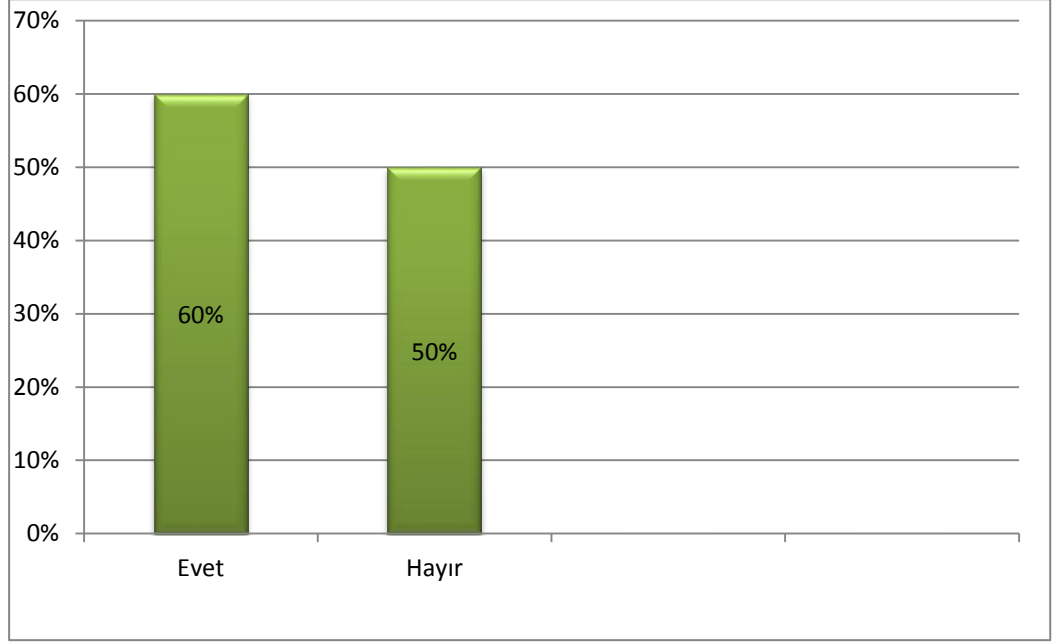
Ankete katılan okulöncesi kurum öğretmenlerinin %80'inde, çizgi filmlerin çocuğun eğitiminde katkısı bulunduğunu düşünmektedirler.

Tablo: 17 Televizyonlarda Yayınlanan Çizgi Filmler Okulöncesi Çocuk Açısından Hangi Özellikler Taşımalıdır?

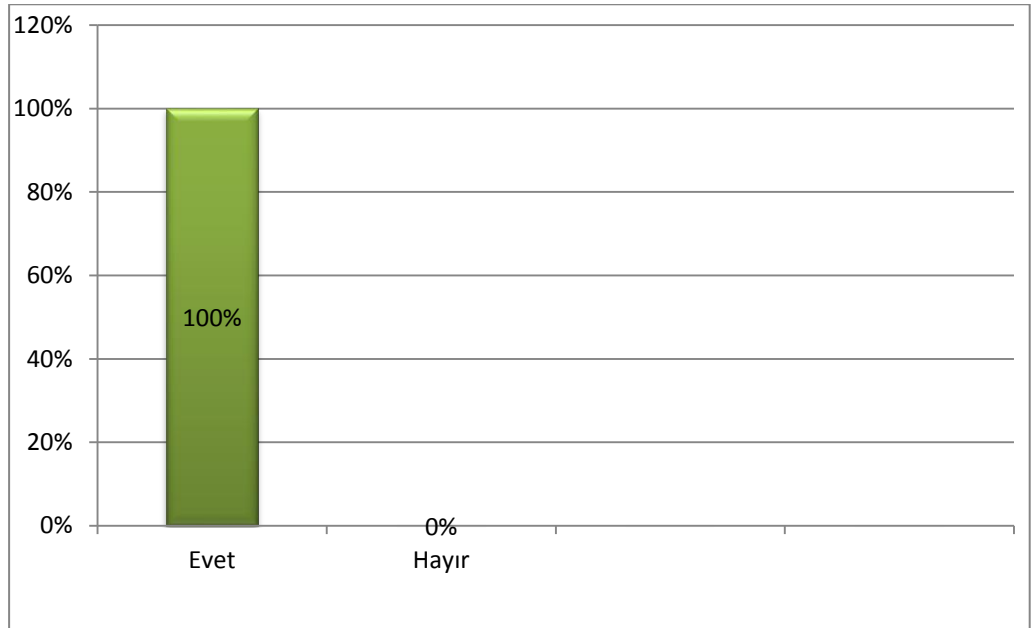
Ankete katılan öğretmenlerin %50'si çizgi filmlerin şiddet içermemesini, %25 eğitici ve öğretici olmasını, %25'ide eğlenceli olmalı, olduğunu düşünmektedirler.

Tablo: 18 Çocukların Çizgi/Şiddet Filmlerini İzlemelerine İzin Veriyor musunuz?

Okul öncesi kurumlarda çocukların %60'ın şiddet içeren çizgi filmler izlediklerini öğretmenleri belirtmektedirler.

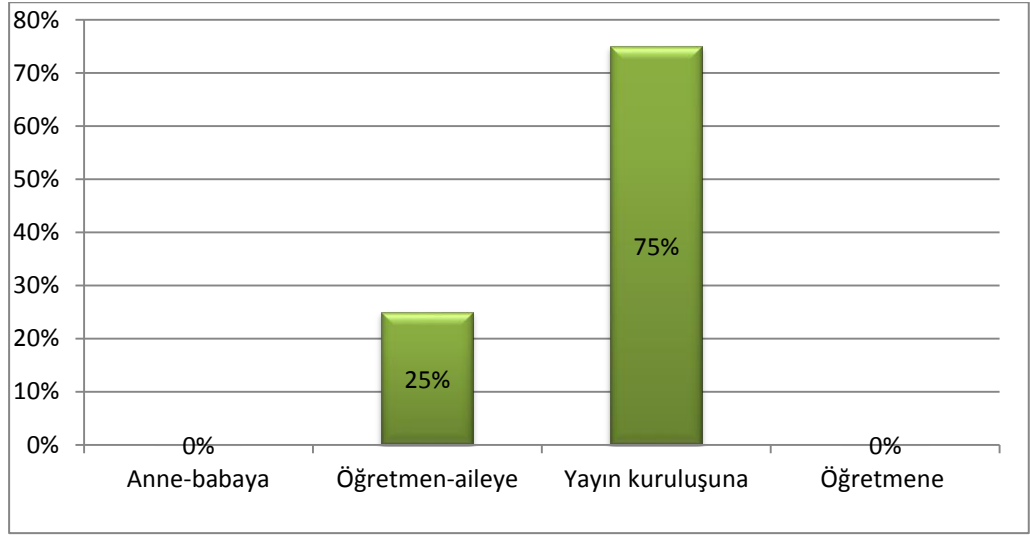
Tablo: 19 Çizgi Şiddet Filmlerinin Çocukları Etkilediğini Düşünüyor musunuz?

Okul öncesi kurum öğretmenlerinin %100'ü, şiddet içeren çizgi filmlerin çocukları etkilediğini söylemektedirler.

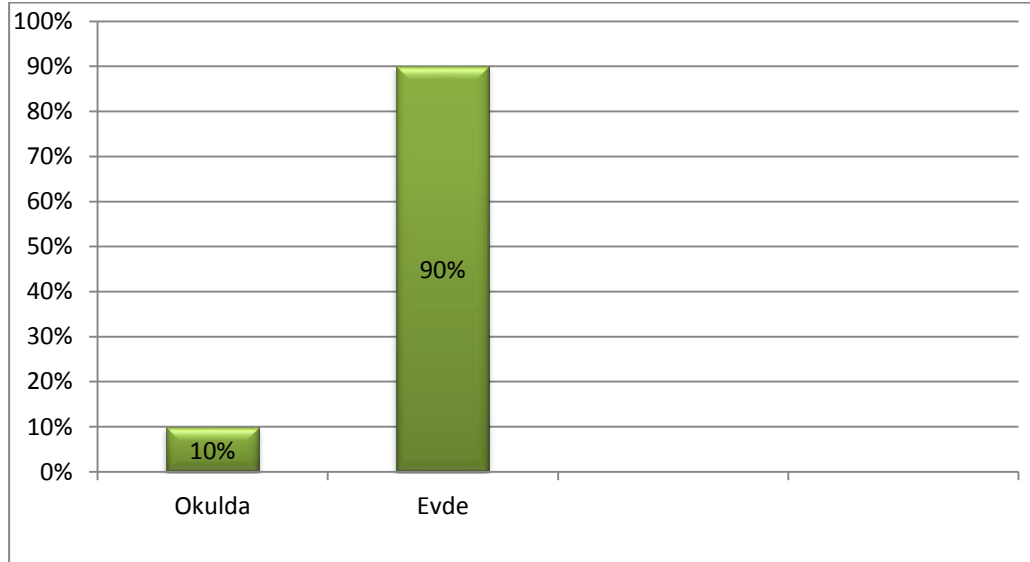

Tablo: 20 Sizce Çocukların Seyrettiği Çizgi Filmlerle İlgili En Büyük Sorumluluk Kime Aittir?

Okul öncesi kurum öğretmenlerinin %75'i çocukların izlediği çizgi filmlerdeki en büyük sorumluluğun yayın kuruluşuna ait olduğunu belirtmektedir. Öncelikle çizgi filmleri yayınlayan yayın kuruluşun sınır ve düzen getirmesi gerektiğini sonrasında aile ve öğretmenlere sorumluluk düşmekte olduğunu belirtmektedirler.

Tablo: 21 Okul öncesi Çocuklar Daha Çok Nerede Çizgi Film İzliyorlar?

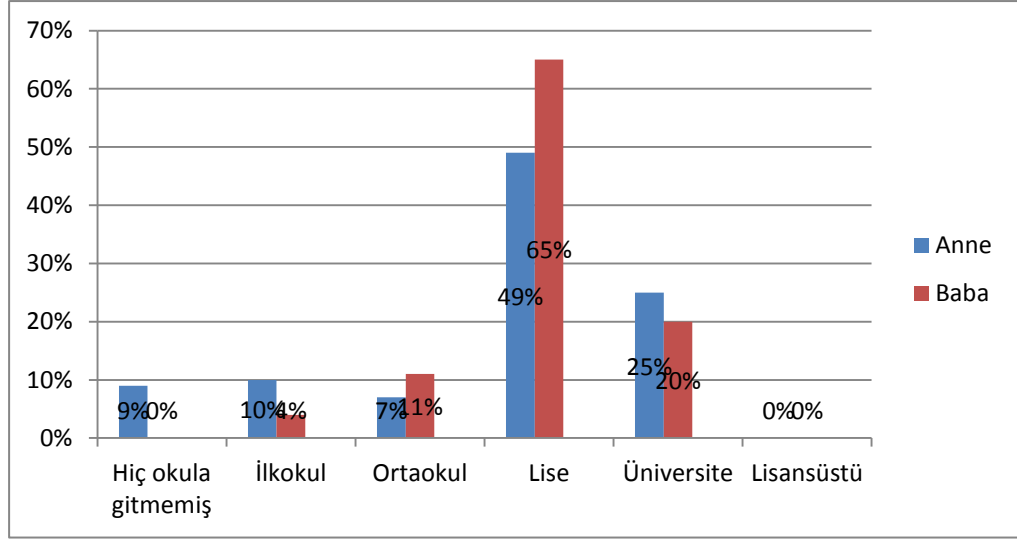

Okul öncesi kurum öğretmenlerinin %90'nı çocukların en çok evde çizgi film izlediklerini belirtmektedir. Evde çok televizyon seyredildiği için, okulda televizyon seyredilmesine sınır konulmaya çalışılmakta olduğu söylenmektedir.

Okul öncesi Çocukların Ebeveynlerine Uygulanan Anket Sonuçları

Okul öncesi çocukların ebeveynlerine yönelik 23 adet anket sorusu hazırlanmıştır. 4 okulöncesi kurumdan toplam 100 ebeveyn ile anket çalışması yapılmıştır. Anket soruların tamamına yanıt vermişlerdir. 23 adet anket sorusu bilgisayarda Excel programında istatistikî açılardan değerlendirilerek sonuçları alınmıştır.

Tablo 1: Anne-Babanın Eğitim Düzeyi

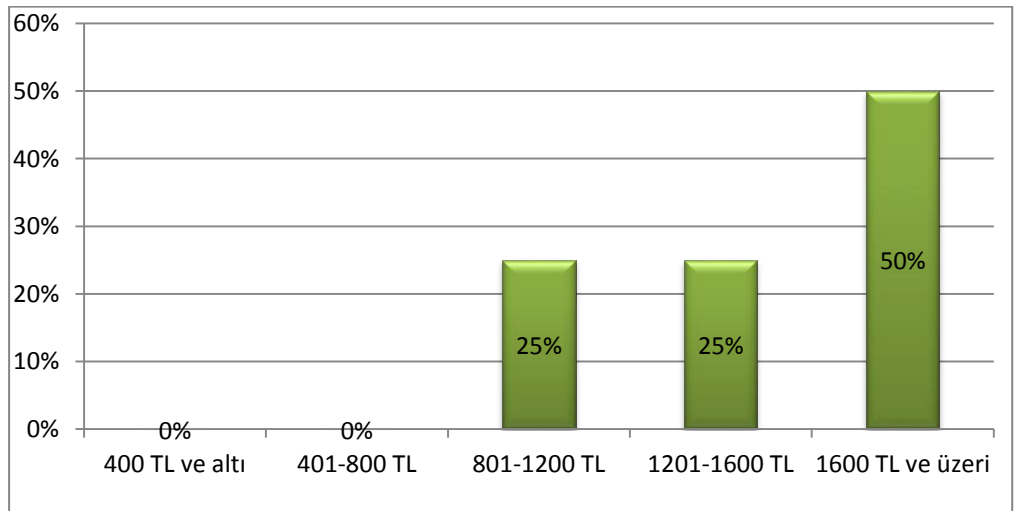
Okul öncesi dört kurumda yapılan ankete katılan toplam 100 ailenin eğitim düzeyleri, Anne: Hiç okula gitmemiş = 9 kişi, İlkokul mezunu= 10 kişi, ortaokul mezunu= 7 kişi, lise mezunu = 49 kişi, üniversite mezunu= 25 kişidir. Baba: ilkokul mezunu= 4 kişi, ortaokul mezunu =11 kişi, lise mezunu = 65 kişi, üniversite mezunu= 20 kişidir.

Tablo: 2 Eğitim Düzeylerine Göre Annelerin Çocuklarına Televizyon Seyretmelerine Müdahale Etme Durumu

Eğitim düzeyi	Müdahale edenlerin sayısı	Müdahale etmeyenlerin sayısı	Kişi sayısı
Hiç okula gitmemiş	0	9	9
İlkokul	0	10	10
Ortaokul	2	5	7
Lise	39	10	49
Üniversite	25	0	25
Lisansüstü	0	0	0

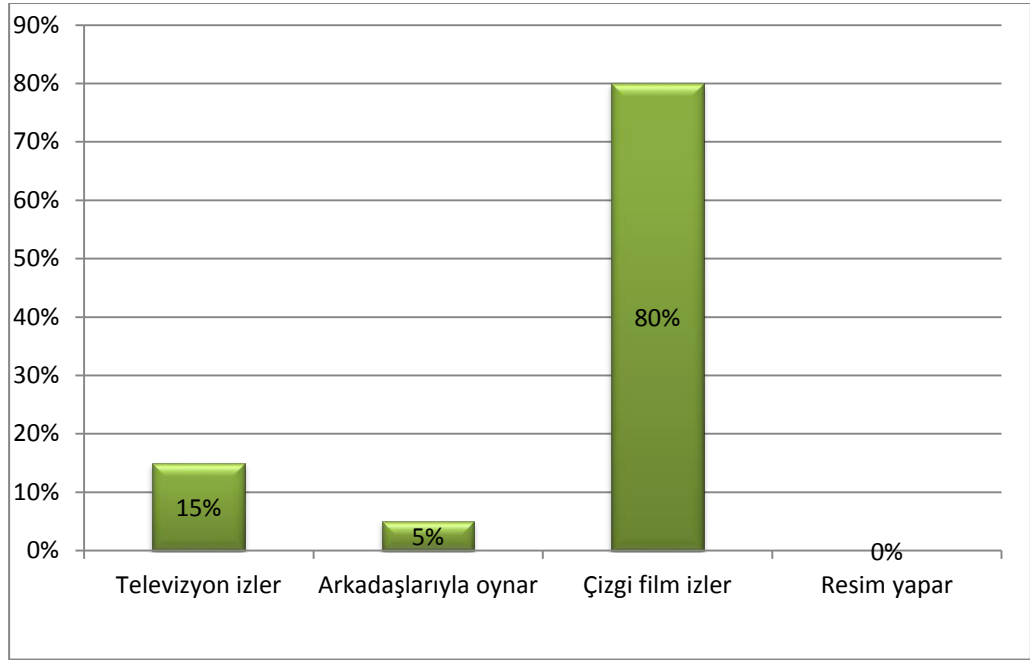
Annelerin eğitim durumlarına göre hiç okula gitmemiş: 9 kişi, ilkokul mezunu: 10 kişi, ortaokul mezunlarından: 5kişi, lise mezunlarından: 10 kişi çocukların televizyon seyretemelerine karışmamaktadır. Bu da eğitim düzeyi düşük olan anneler çocuğuna müdahale etmediklerini göstermektedir.

Tablo: 3 Gelir Düzeyiniz Nedir?

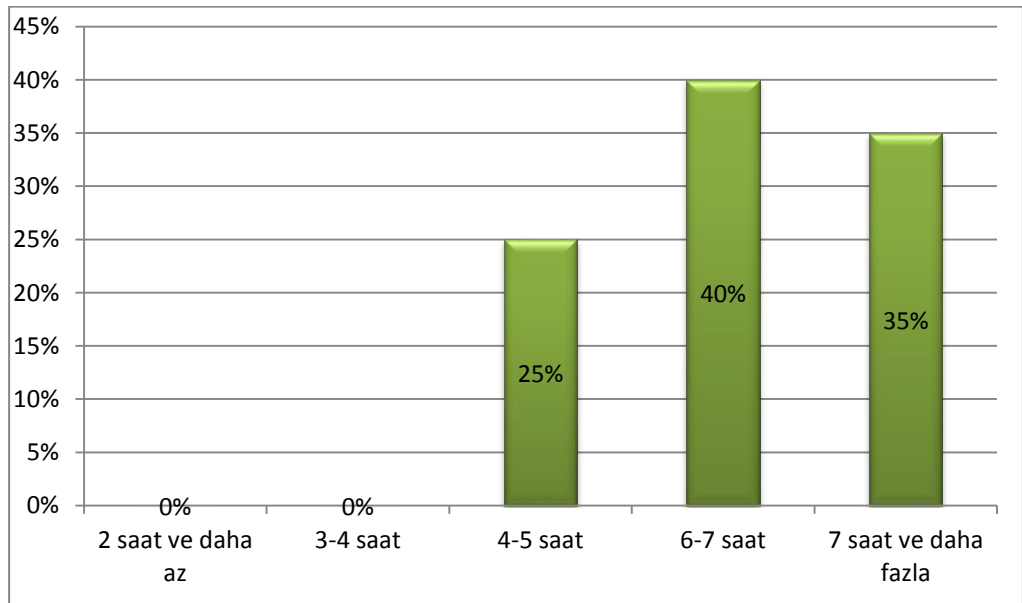
Ailelerin %50'si 1600 TL ve üzeri, %25 oranıyla 1201-1600 TL, %25'i 801-1200 TL almaktadır.

Tablo: 4 Çocuğunuzun Boş Zaman Etkinliği

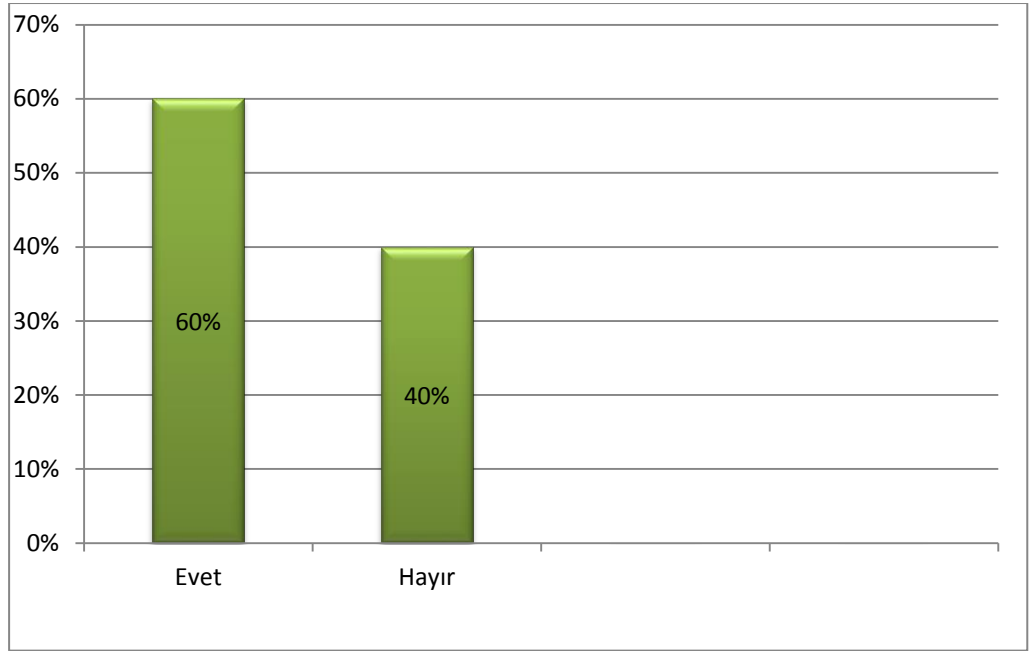
Ankete katılan ebeveynler okul öncesi çocuklardan %80'inin, boş zamanlarında çizgi film izlediklerini belirtmektedirler.

Tablo: 5 Çocuğunuz Haftada Ortalama Kaç Saat Televizyon Seyrediyor?

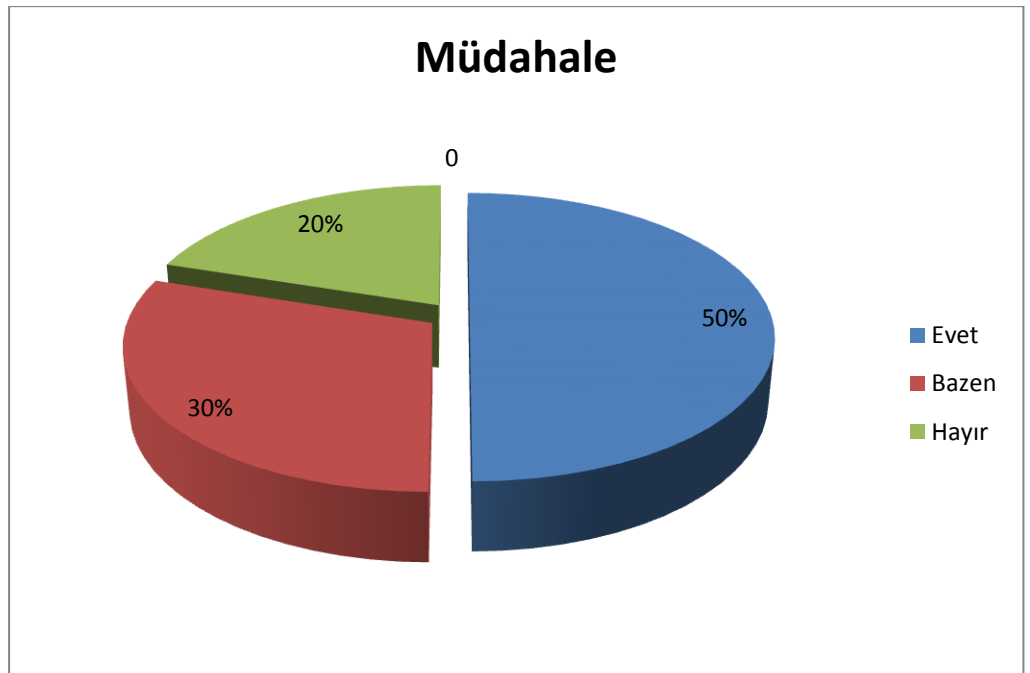
Okul öncesi çocukların %40'ı haftada 6-7 saat televizyon seyretmekte. %35'i 7 saat ve daha fazla izlemektedir.

Tablo: 6 Çocuğunuzla Beraber Televizyon İzler misiniz?

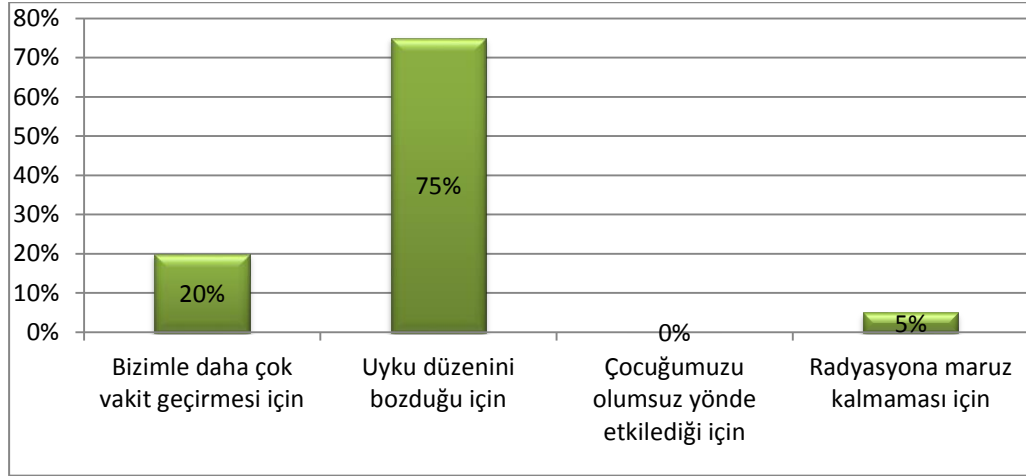

Ebeveynlerin %60'ı çocuklarıyla beraber televizyon izlediklerini belirtmektedirler.

Tablo: 7 Ailelerin Çocuklara Televizyon Seyretmelerindeki Müdahale

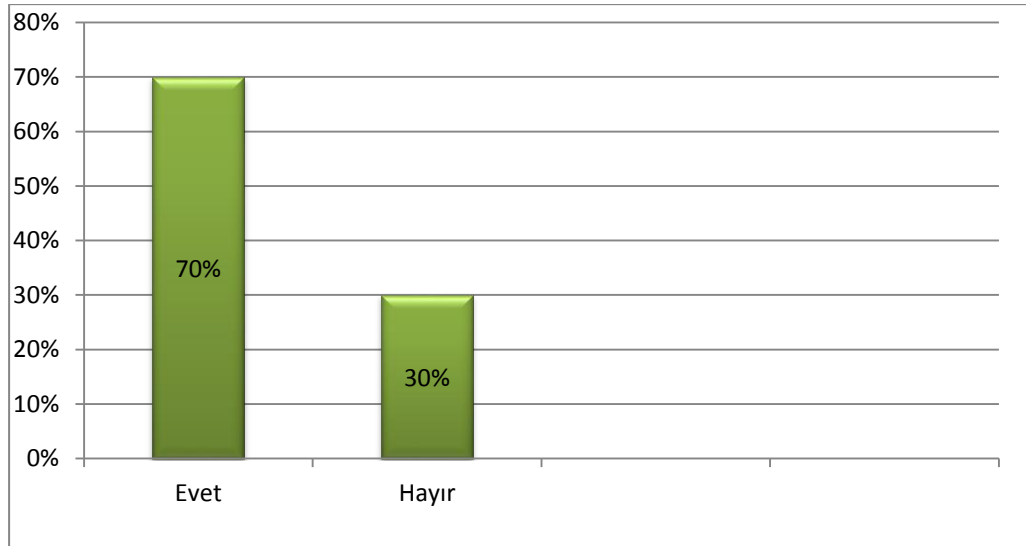

Tablo: 8 Ailelerin Çocuklara Televizyon Seyretmelerindeki Müdahale Etme Nedenleri

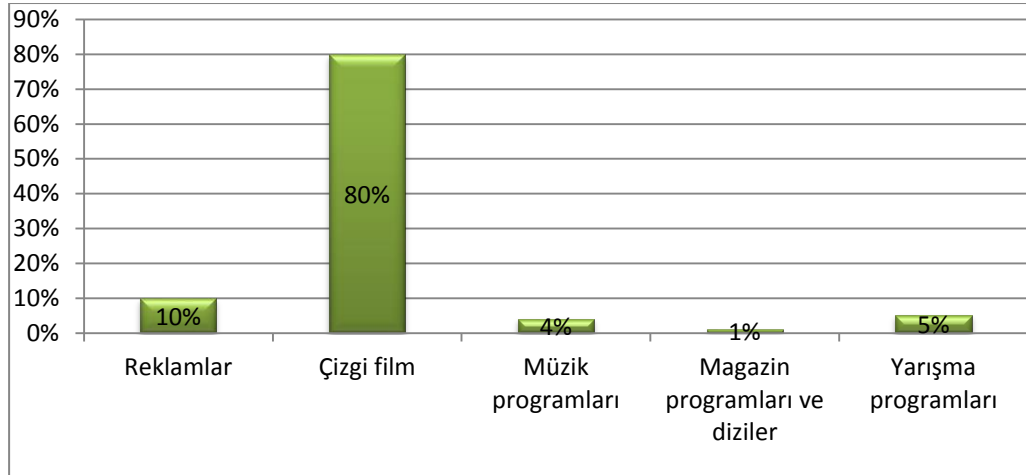
Çocukların televizyon izlemelerine müdahale etmelerinin nedenine karşılık ailelerin verdiği sonuçlara göre; uyku düzenini bozduğu için %75, bizimle daha çok vakit geçirmesi için %20, radyasyona maruz kalmaması için %5'dir.

Tablo: 9 Çocuğunuzu Cezalandırmak İçin Televizyon İzlemesini Engeller misiniz?

Ailelerin %70'i çocuklarını cezalandırmak için televizyon izlemesini engellediğini belirtmektedir. Bu da çocuklarına televizyon izlemenin ödül olduğunu göstermektedir.

Tablo: 10 Çocuğunuz en çok hangi tür programları seyrediyor?

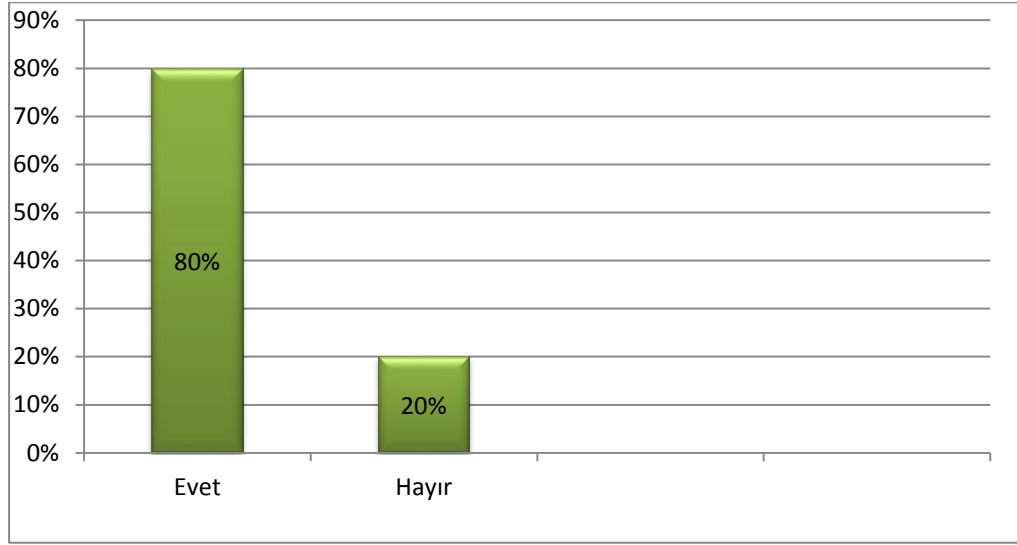
Ailelerin verdiği sonuçlara göre Çocukların %80'i çizgi film izlemeyi tercih etmektedir.

Tablo: 11 Eğitim Düzeylerine Göre Çocuklarına Çizgi Filmler Hakkında Bilgi Verme Durumu

Eğitim düzeyi	Çizgi Film Hakkında Bilgi Verenler	Çizgi Film Hakkında Bilgi Vermeyenler	Kişi sayısı
Hiç okula gitmemiş	0	9	9
İlkokul	0	10	10
Ortaokul	7	0	7
Lise	40	9	49
Üniversite	25	0	25
Lisansüstü	0	0	0

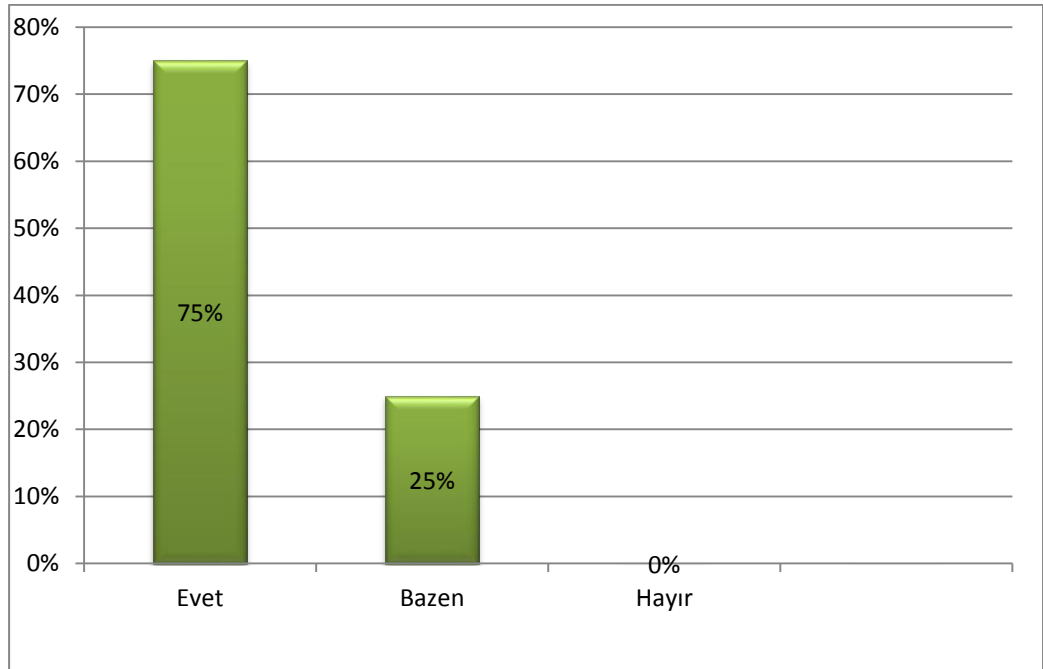
Eğitim düzeyi yüksek olan Aileler çocuklarına çizgi filmler hakkında bilgi vermesinin sonuçları; Ortaokul 7 kişi, Lise mezunu 40 kişi, Üniversite mezunu 25 kişi çocuklarına çizgi film hakkında bilgilendirme yapmaktadır.

Tablo: 12 Çocuğunuza Göre Çizgi Filmlerde Söylenen Her Şey Doğru mudur?

Ailelerin %80'ni çizgi filmlerde söylenen her Şeyin çocuklar tarafından doğru kabul edilmekte olduğunu belirtmektedirler.

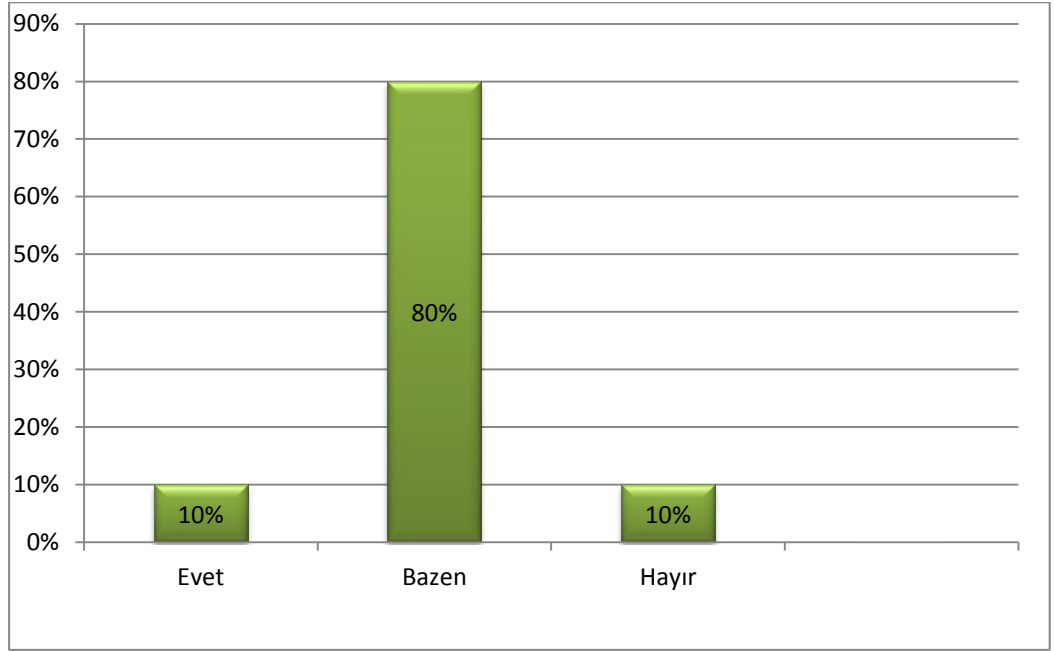
Tablo: 13 Çocuklarınız Çizgi Filmlerde Gördükleri Ürünlere Sahip Olmak İstiyor mu?

Ailelerin %75'ine göre Evet, çocuklarının çizgi filmlerde gördükleri ürünlere sahip olmak istediklerini belirtmektedirler. Bu da çocukların, ailelerine tketiciliğe teşvik ettiğini göstermektedir.

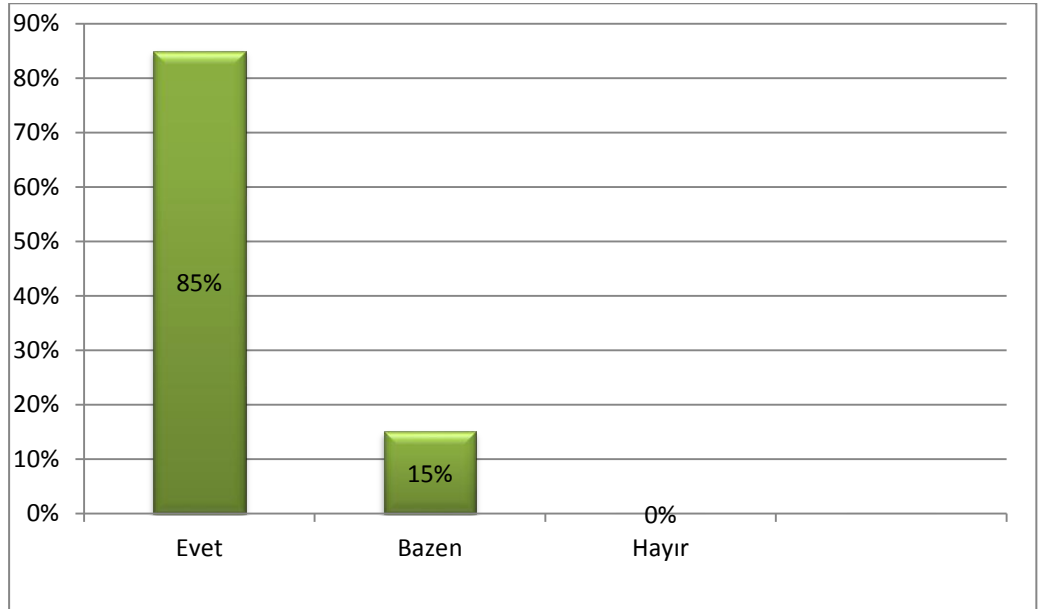

Tablo: 14 Çocuklarınıza Çizgi Film Kahramanlarının Oyuncaklarını Alıyor musunuz?

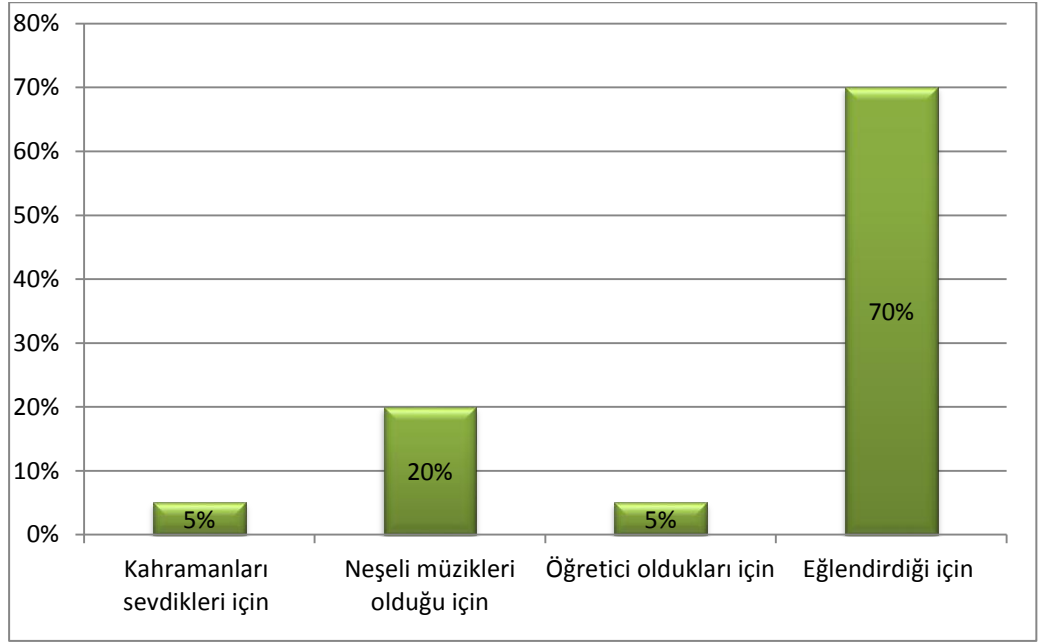
Ailelerin %80'ni çocuklarına bazen çizgi film kahramanlarının oyuncaklarını aldıklarını göstermektedir.

Tablo: 15 Sizce Çocuğunuz Çizgi Filmleri Beğeniyor mudur?

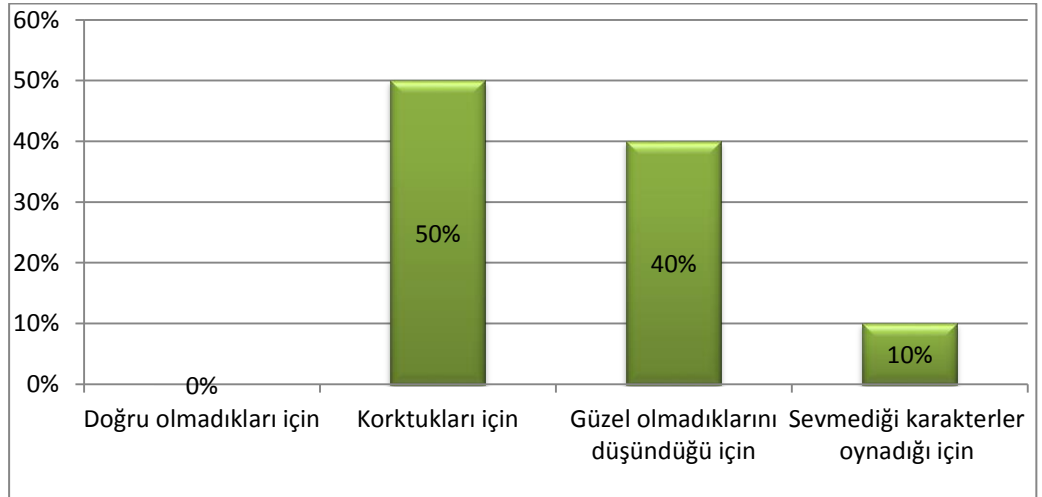
Ailelerin %85'ine göre çocukları çizgi filmleri beğenmekte ve izlemektedirler.

Tablo: 16 Çocuğunuzun İzlemekten Hoşlandığı Çizgi Filmleri Sevme Nedenleri

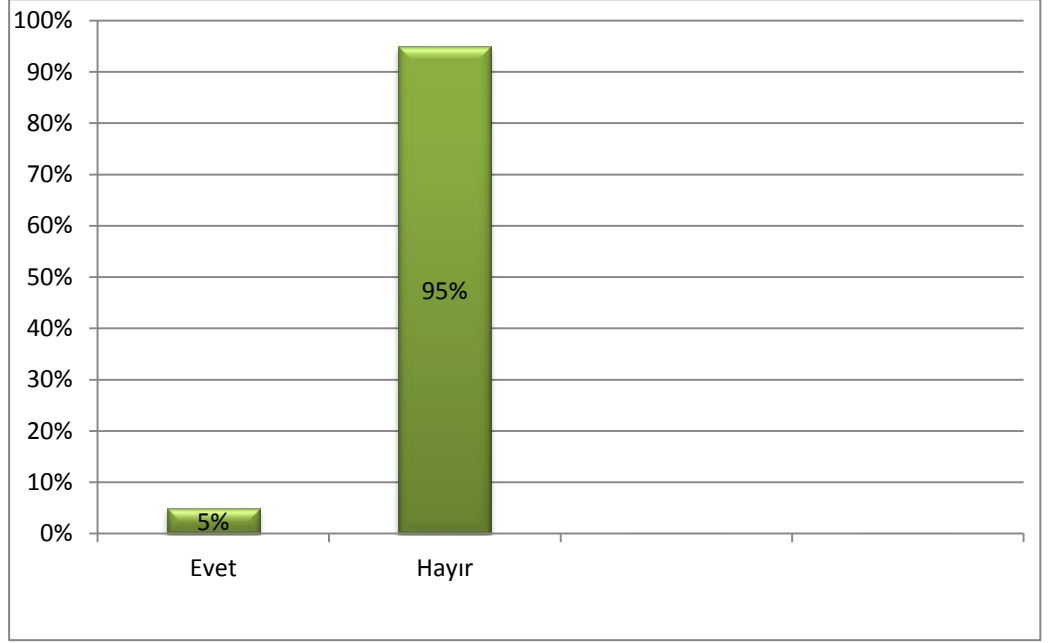
Ailelerin %70'i çocukların izlemekten hoşlandığı çizgi filmi sevme nedeni olarak, eğlendirdiği için söylemektedirler.

Tablo: 17 Çocuğunuzun İzlemekten Hoşlanmadığı Çizgi Filmleri Sevmeme Nedenleri

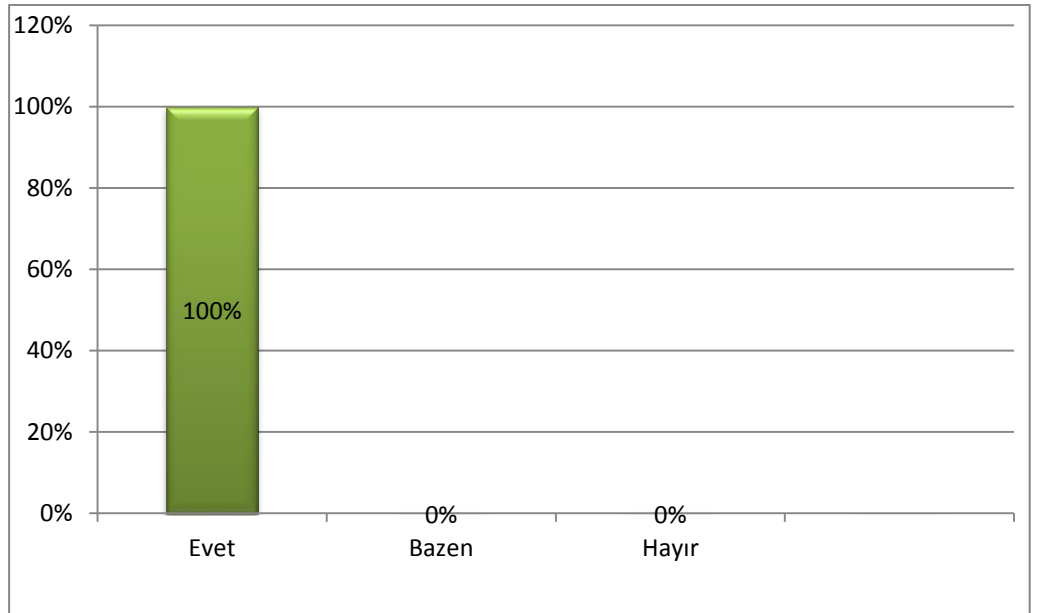
Ailelerin %50'si çocuklarının izlemekten hoşlanmadığı çizgi filmleri sevmeme nedeni olarak korktukları için, %40'ı güzel olmadıklarını düşündükleri için sevmediklerini belirtmektedirler.

Tablo: 18 Sizce Çocuklarınız İzlediği Çizgi Filmin İçeriğini Anlayabiliyorlar mı?

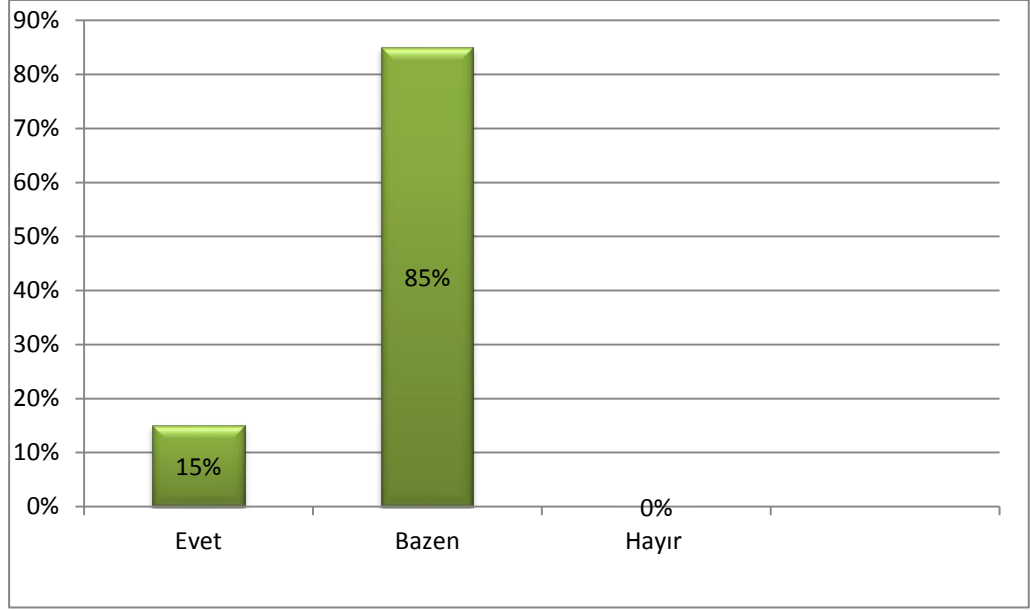
Ailelerin %95'ine göre çocuklarının izlediği çizgi film içeriklerini anlayamamaktadırlar.

Tablo: 19 Çocuklarınız Çizgi Filmleri Hatırlayabiliyorlar mı?

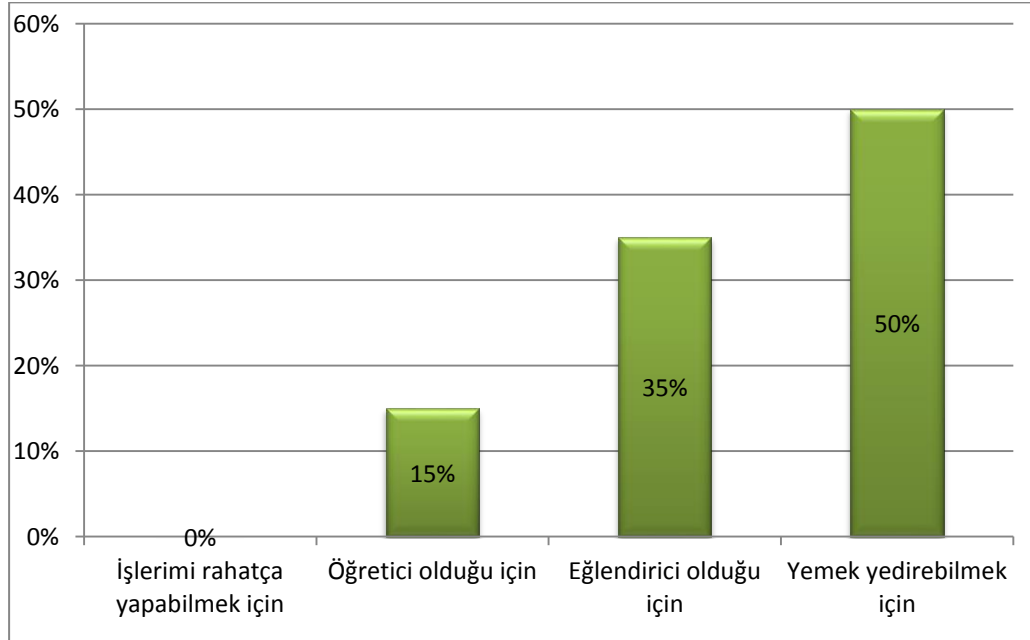
Ailelerin hepsi çocuklarının izledikleri çizgi filmleri hatırlayabildiklerini söylemektedirler.

Tablo: 20 Çocuklarınız Sizin Seçtiğiniz Çizgi Filmleri mi İzler?

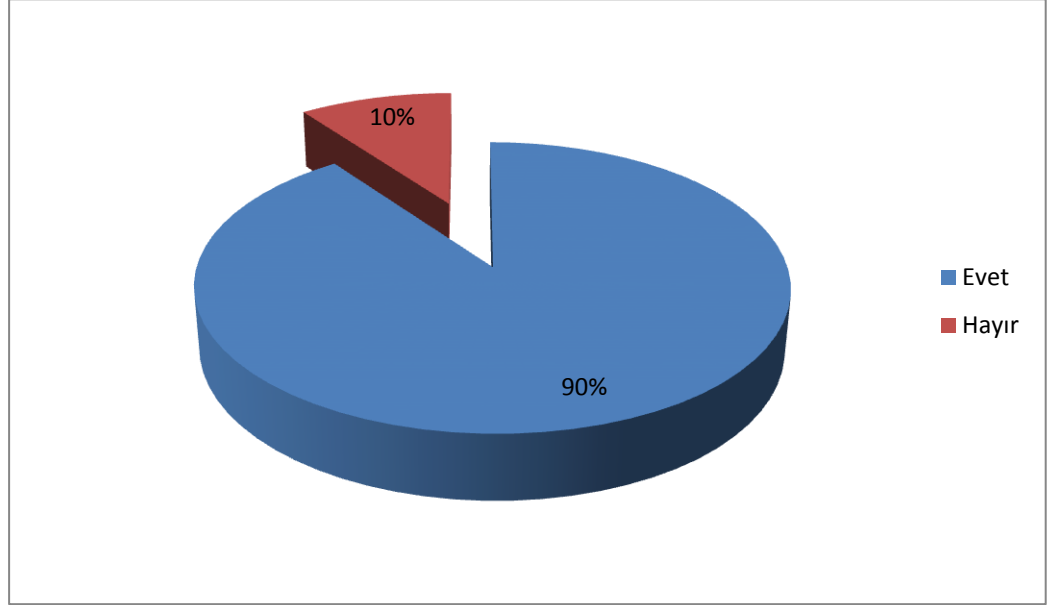
Ailelerin %85'ine göre bazen çocuklar ailelerinin seçtiği çizgi filmi izlemektedirler.

Tablo: 21 Çocuklarınıza Neden Çizgi Film İzletirsiniz?

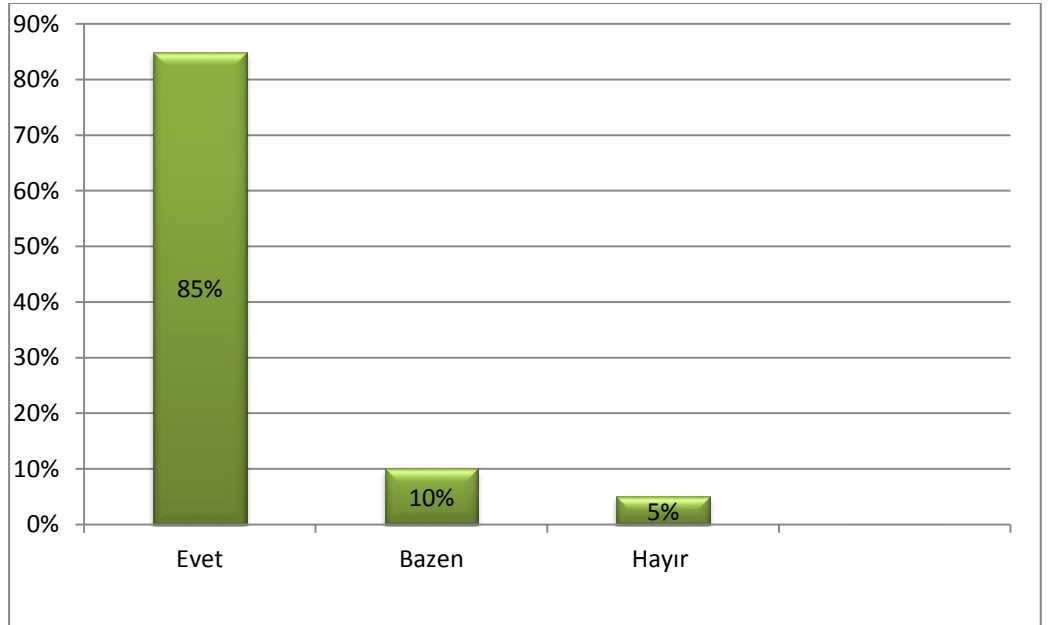
Ailelerin çoğunluğuna (%50) göre çocuklarına yemek yedirebilmek için çizgi film izletmektedirler. %35'i eğlendirici olduğunu düşündükleri için, %15'i ise öğretici olduğu için çizgi film izletmektedirler.

Tablo: 22 Çocuğunuz İzlediğı Çizgi Film Kahramanlarının Yaptığı Davranışları Yapıyor mu?

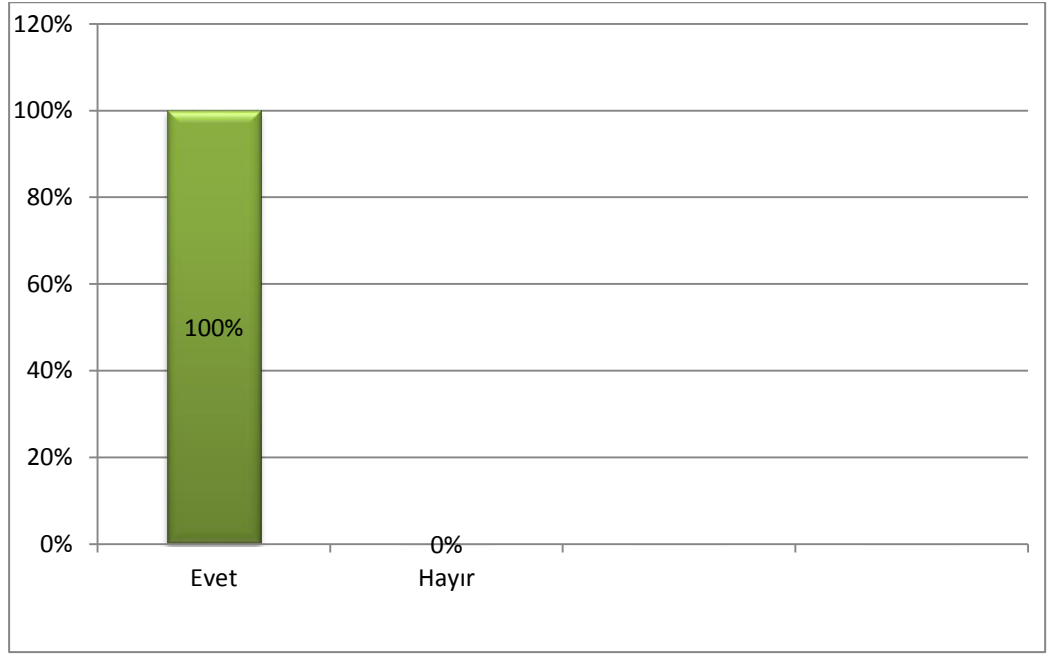
Ailelere göre, çocukların %90'nı çizgi film kahramanlarının yaptığı davranışları yapmaktadırlar.

Tablo: 23 Çocuğunuz Şiddet İçerikli Çizgi Filmlerden Korkuyor mu?

Ailelerin %85'ine göre, çocukları şiddet içerikli çizgi filmlerden korkmaktadırlar.

Tablo: 24 Çizgi/Şiddet Filmlerinin Çocukları Etkilediğini düşünüyor musunuz?

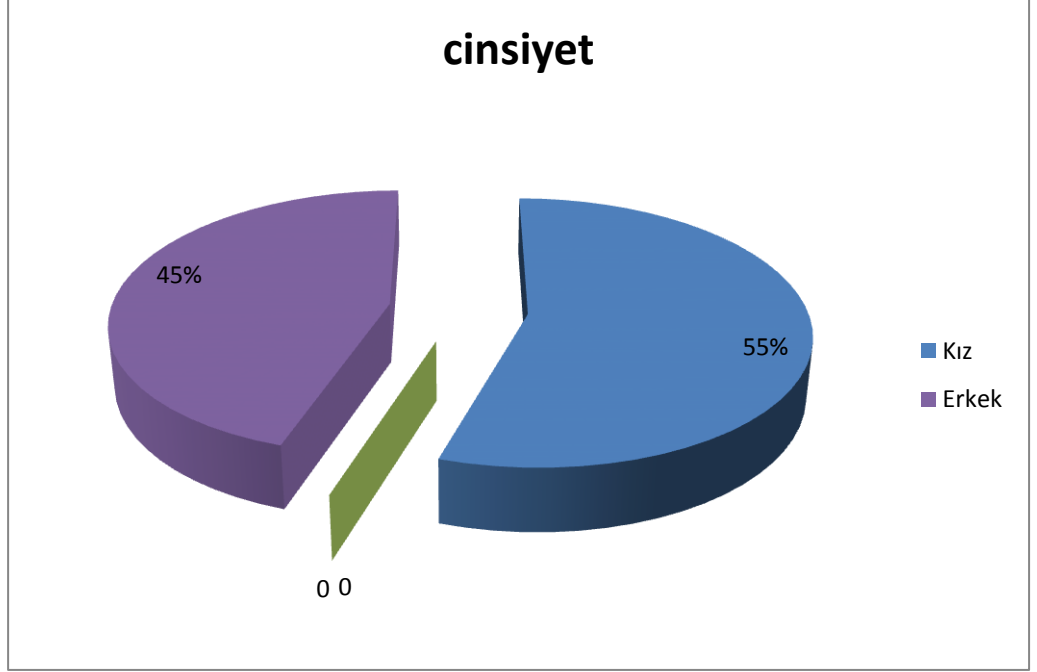

Ailelerin hepsine göre, çocuklar çizgi/şiddet filmlerinden etkilenmektedirler.

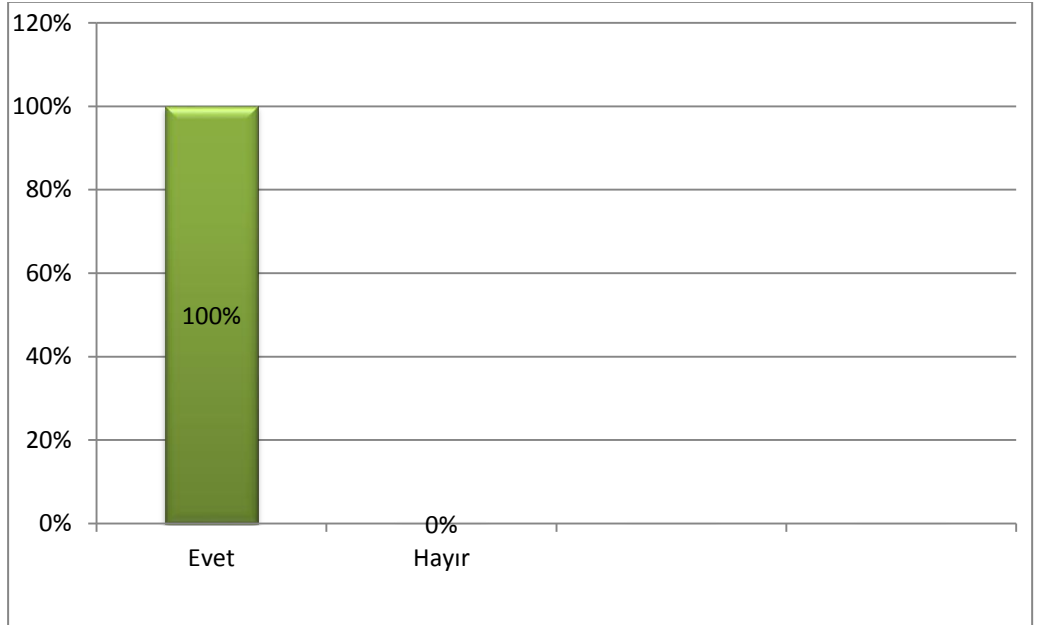
Okul öncesi Çocuklarla Yapılan Yüz Yüze Görüşme Sonuçları

Dört okulöncesi kurumdan 45 erkek, 55 kız öğrenci olmak üzere toplam 100 öğrenci katılmıştır.100 öğrenci ile yüz yüze öğretmenleri eşliğinde sorulara oylama yoluyla cevap alınmıştır.

Tablo:1 Cinsiyet

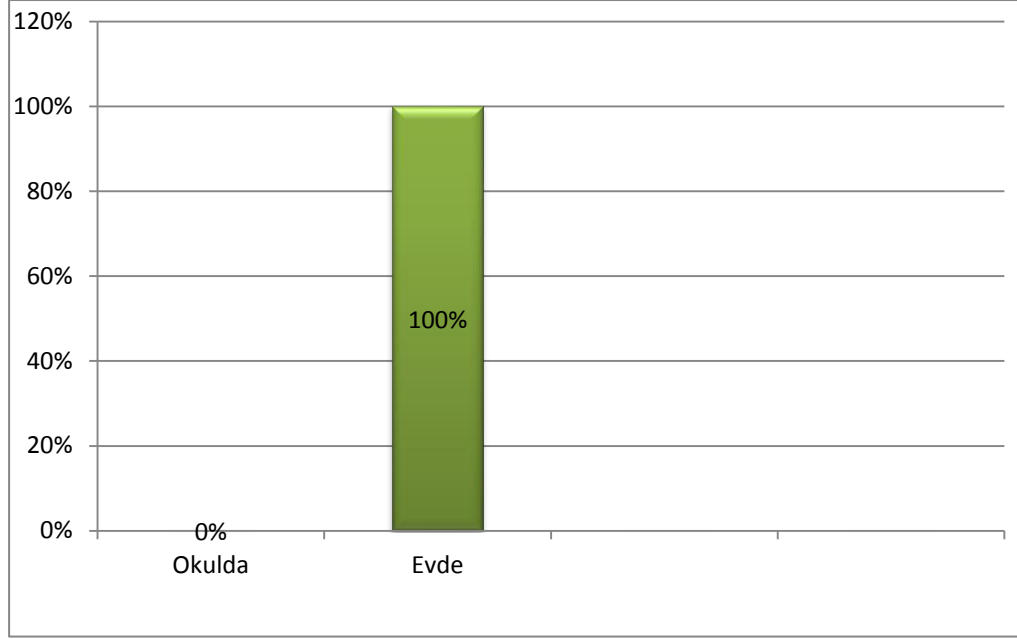

Tablo: 2 Çizgi Film İzliyor musunuz?

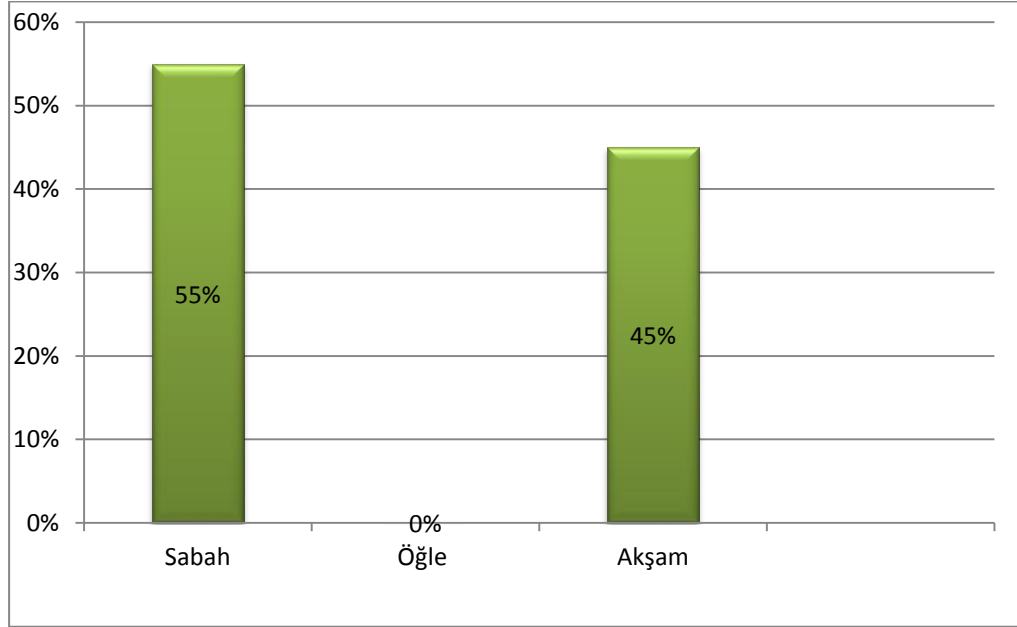
Okul öncesi çocukların hepsi çizgi film izlemektedirler.

Tablo: 3 Çocukların En Fazla Nerde Televizyon İzleme Durumları

Çocuklara sorulan en fazla nerede çizgi film izlersiniz sorusuna; Çocukların yüzü de evde daha fazla çizgi film izlemeye zaman ayırdıklarını söylemektedirler.

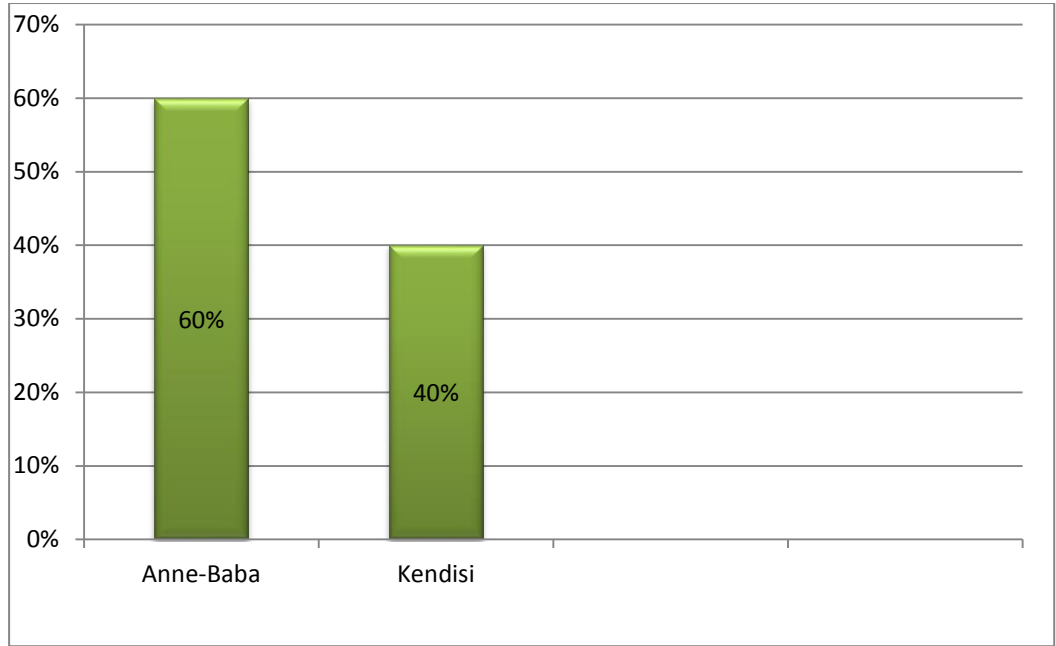
Tablo:4 Ne Zaman Çizgi Film İzliyorsunuz?

Okul öncesi çocuklardan %55'i Anaokuluna gitmeden önce sabah çizgi film izlemektedir. %45'i ise okuldan geldikten sonra akşam çizgi film izlemektedirler.

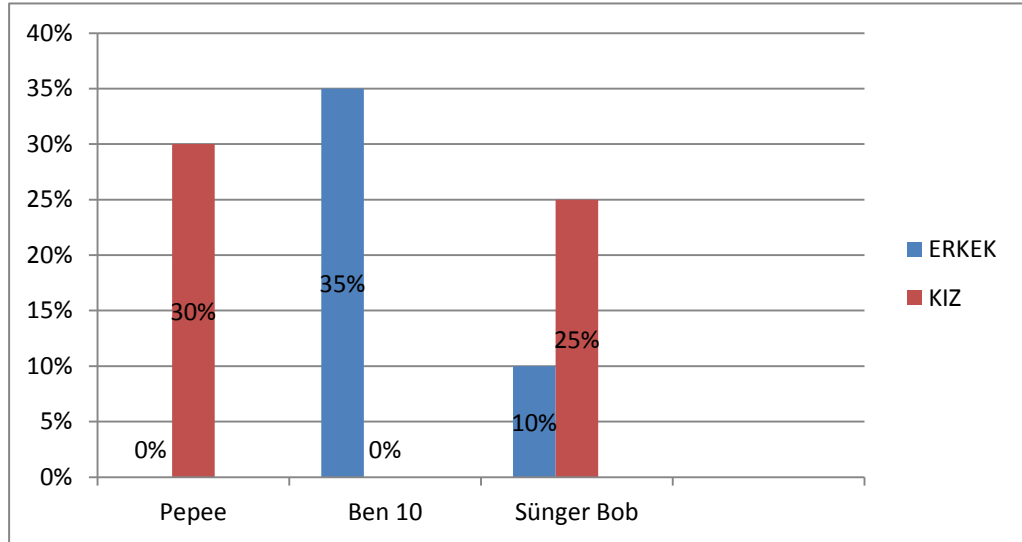

Tablo:5 Çizgi Film İzlemene Kim Karar Veriyor?

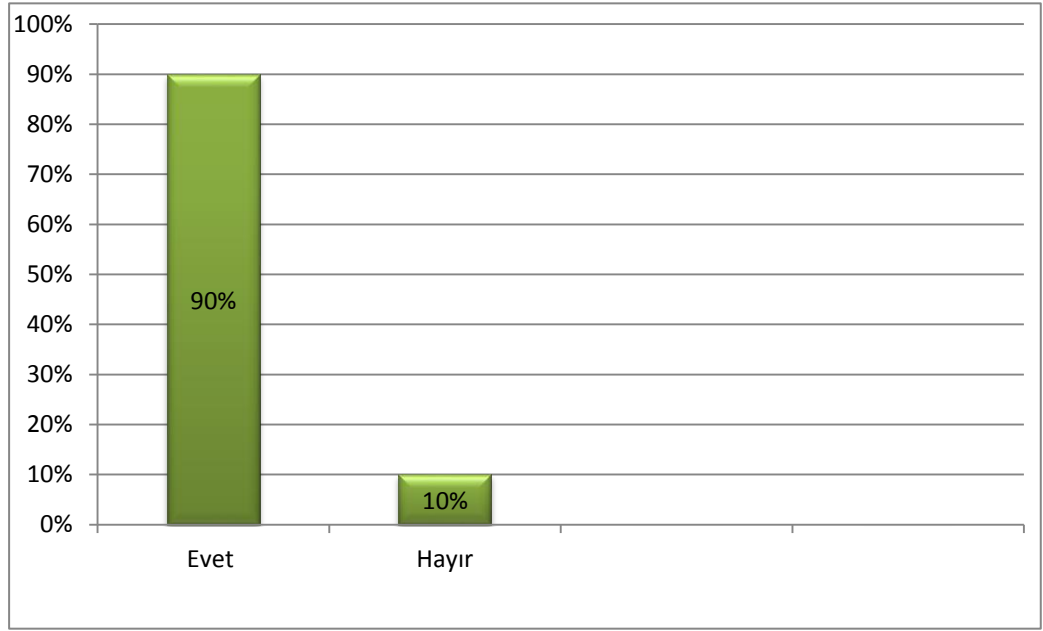
Ankete katılan çocukların evde çizgi film izlemesine karar veren anne ve babalardır. %60 oranıyla 60 çocuğun anne-babası çizgi film izlemesini istemektedir.

Tablo:6 Cinsiyete Göre Çocukların Çizgi Film İzleme Durumu

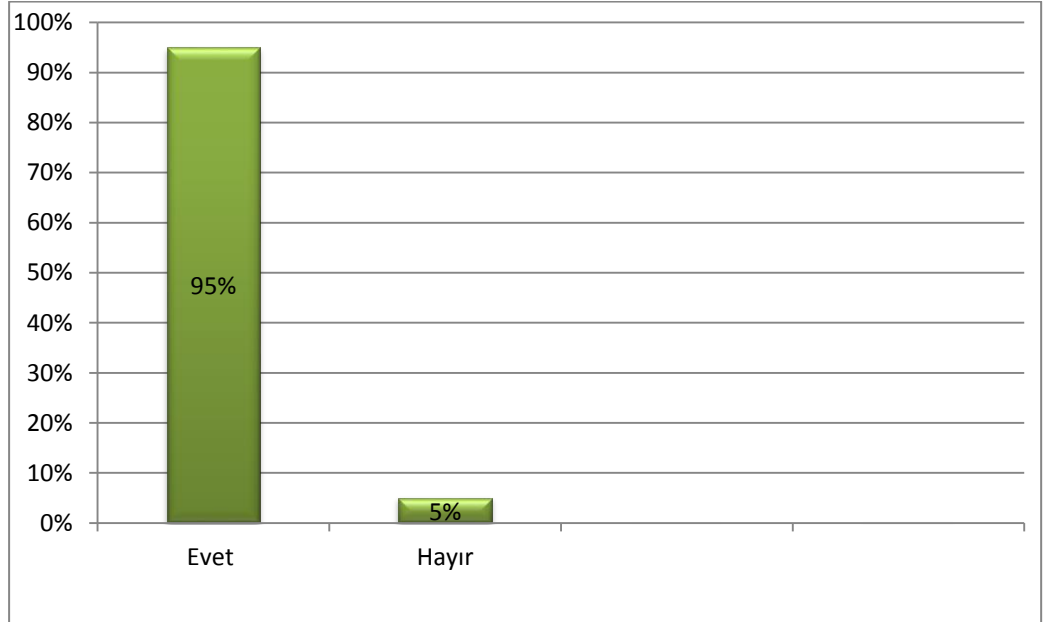
Çocuklara en çok hangi çizgi filmi izliyorsunuz sorusuna oylama sonucunda 45 erkek okulöncesi çocuktan, erkeklerden 35'i Ben 10, 10'uda Sünger Bob seyretmektedir.55 kız okulöncesi çocuktan, 25'i Sünger Bob, 30'uda pepee'yi izlediğini söylemişlerdir. Öğretmenlerin analizi olarak ta çok hareketli erkek öğrencilerin Ben 10'i izlediklerini, daha uysal, sakın kız öğrencilerin de Pepee çizgi filmi seyrettiklerini vurgulamıştır.

Tablo:7 Şiddet Dolu Bir Çizgi Filmden Etkilendiğin Oldu Mu?

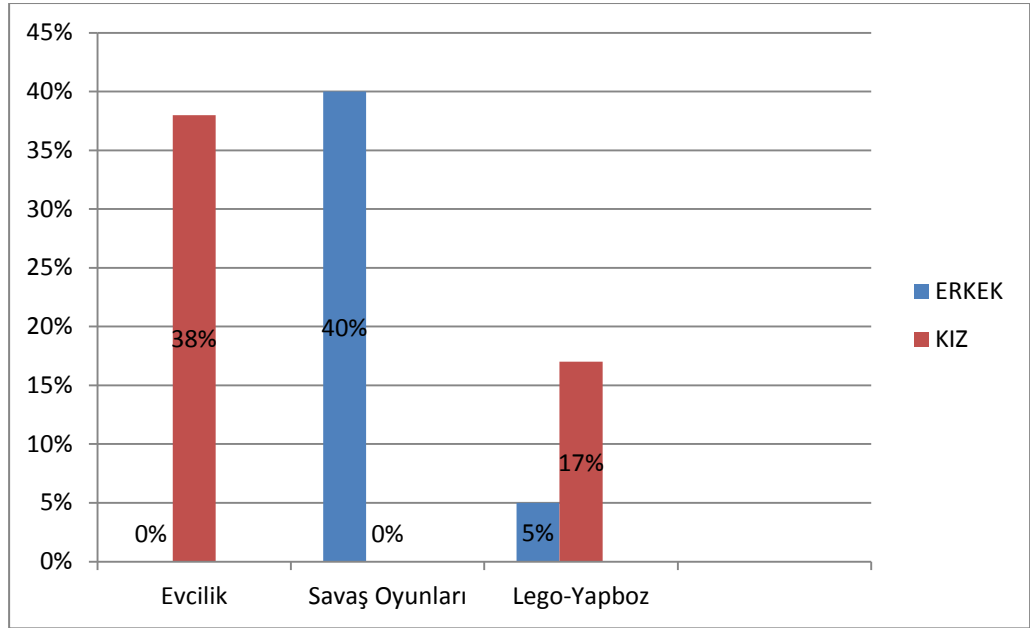
Okul öncesi Çocukların %90'ı, izledikleri şiddet içeren çizgi filmlerden etkilenmektedirler.

Tablo 8: Çizgi Filmdeki Kahramanların Oyuncaklarını İster Misin?

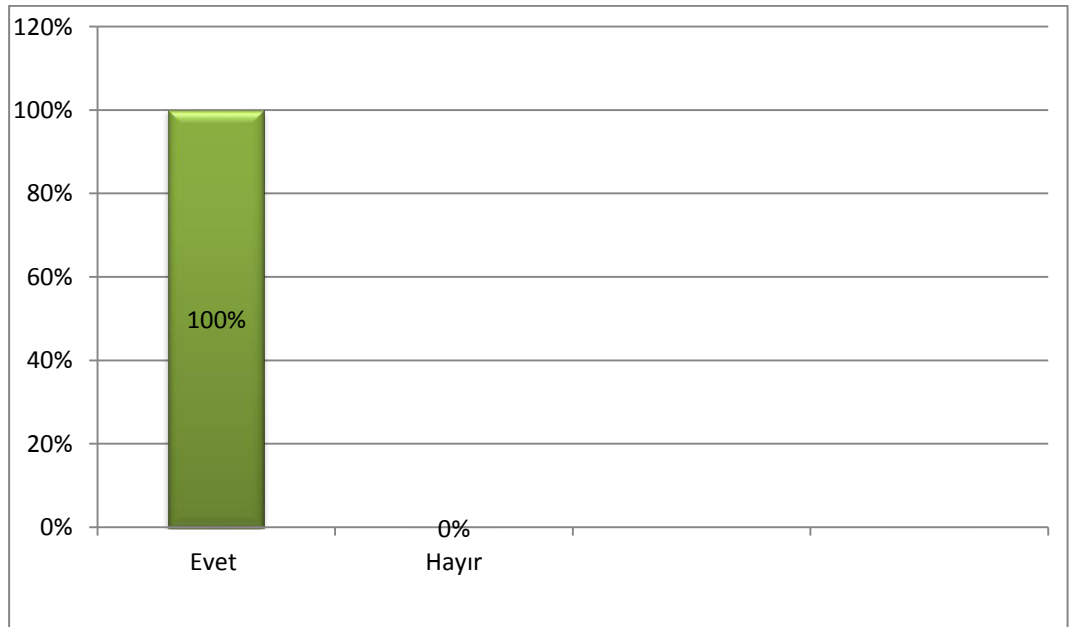
Çizgi filmleri seyreden okul öncesi çocukların %95'i, çizgi film kahramanlarının oyuncaklarına sahip olmak istemektedir.

Tablo:9 Cinsiyete Göre En Sevdiği Oyun Türü

Ankete katılan erkek çocukların en sevdiği oyun türünü %40 oranı ile savaş oyunları oluşturmaktadır. Kız çocuklarının en sevdiği oyun türünü ise %38 oranıyla evcilik oluşturmaktadır.

Tablo:10 Çizgi Filmlerde Söylenen Her Şey Doğru mudur?

Okul öncesi çocukların hepsine göre çizgi filmlerde söylenen her şey doğrudur.

3.4. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirme

Yapılan anket çalışması sonuçlarına göre, Bağımsız değişkenler; araştırma sonuçlarının raporlaştırılması, uygun frekans şekil ve tabloların oluşturulması ve bunların kısaca yorumlanması ile yapılmıştır. Doldurulan anket formları gerekli kontrollerin yapıldıktan sonra, verilerin kodlanıp, sonrasında da Microsoft Excel formatında bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Analizlerde yüzde dağılımı tekniği uygulanmıştır.

Araştırmanın varsayımları anket sonuçlarına göre aşağıda tek tek ele alınarak açıklanmıştır ve doğruluğu tespit edilmiştir. Okul öncesi dört kurumda yapılan ankete katılan toplam 20 bayan öğretmenden, (%25) 5'i 18-25 yaş grubunda, (%75) 15'i 25-30 yaş grubundadır. Bu da okulöncesi kurumlarda çalışan bayan öğretmenlerin yaş oranının genç olduğunu göstermektedir. Ankete katılan okul öncesi çocukların öğretmenlerinin hepsi de, çocukların çizgi film izlediklerini söylemektedirler. Okul öncesi çocukların çizgi film izlemesine öğretmenler karar vermektedir. Ankete katılan öğretmenler okul öncesi çocuklardan %50'sinin, her gün çizgi film izlediklerini belirtmektedir. Okul öncesi çocukların hepsinde çizgi film seyretme isteği gelmektedir. Bu da çocukların çizgi film izlemeyi sevdiklerini, istediklerini göstermektedir. Okul öncesi çocuklarından %50'si çizgi filmleri televizyondan , %50 si video yayınından çizgi filmleri izlemektedirler. Okul öncesi çocuklar çizgi filmleri sabah ve öğle aralarında izlemektedirler. Okul öncesi çocukların (%75) 15'i çizgi film izledikten sonra tekrar izlemek istiyorlar. (%25) 5'i tekrar izlemek istemiyorlar. Okul öncesi çocuklar en çok %35- Ben 10, %35- Sünger Bob, %30'u pepee'yi izlemek istemektedirler. İzledikleri çizgi filmler içerisinde okulöncesi çocukların en sevdiği kahramanlar %50 ile Ben 10, %25 ile pepe ve %25 ile Sünger Bob'u sevmektedirler. Okul öncesi çocukların en çok oyun oynadıkları, sevdikleri oyunu %50'lik oranla savaş oyunları ve evcilik oyunları yer almaktadır. Okul öncesi çocukların öğretmenlerinin anket sonuçlarına verdikleri yanıtlara göre, izledikleri çizgi film kahramanları çocukların oynadıkları oyunlarına kattıkları görülmektedir. Bu da okulöncesi çocukların çizgi filmlerin etkisi altında kaldıklarını göstermektedir. Okul öncesi çocukların anaokulunda çizdikleri resimlerde, izledikleri çizgi filmlerinden ve kahramanlardan etkilenmektedir ve resimlerinde yansıtmaktadırlar.

Okulöncesi çocukların en çok sevdiği oyuncaklar bisiklet/ araba ilk sırada yer alırken Kılıç/ tabanca ikinci sırada yer almaktadır. Okul öncesi kurumlardaki ankete katılan 20 öğretmenden (%80) 16'sı çizgi filmlerin çocuklar için yararlı olduğunu düşünmektedirler. Ankete katılan okulöncesi kurum öğretmenlerinin %80'inde, çizgi filmlerin çocuğun eğitiminde katkısı bulunduğunu düşünmektedirler. Ankete katılan öğretmenlerin %50'si çizgi filmlerin şiddet içermemesini, %25 eğitici ve öğretici olmasını, %25'inde eğlenceli olmalı, olduğunu düşünmektedirler. Okul öncesi kurumlarda çocukların %60'ın şiddet içeren çizgi filmler izlediklerini öğretmenleri belirtmektedirler. Okul öncesi kurum öğretmenlerinin %100'ü, şiddet içeren çizgi filmlerin çocukları etkilediğini söylemektedirler. Okul öncesi kurum öğretmenlerinin %75'i çocukların izlediği çizgi filmlerdeki en büyük sorumluluğun yayın kuruluşuna ait olduğunu belirtmektedir. Öncelikle çizgi filmleri yayınlayan yayın kuruluşun sınır ve düzen getirmesi gerektiğini sonrasında aile ve öğretmenlere sorumluluk düşmekte olduğunu belirtmektedirler. Okul öncesi kurum öğretmenlerinin %90'nı çocukların en çok evde çizgi film izlediklerini belirtmektedir. Evde çok televizyon seyredildiği için, okulda televizyon seyredilmesine sınır konulmaya çalışılmakta olduğu söylenmektedir.

Ebeveynlere yapılan anket çalışmasının sonuçlarına göre;

Annelerin eğitim durumlarına göre hiç okula gitmemiş: 9 kişi, ilkokul mezunu: 10 kişi, ortaokul mezunlarından: 5 kişi, lise mezunlarından: 10 kişi çocukların televizyon seyretmelerine karışmamaktadır. Bu da eğitim düzeyi düşük olan anneler çocuğuna müdahale etmediklerini göstermektedir. Ailelerin %50'si 1600 TL ve üzeri, %25 oranıyla 1201-1600 TL, %25'i 801-1200 TL almaktadır. Okul öncesi çocukların %40'ı haftada 6-7 saat televizyon seyretmekte. %35'i 7 saat ve daha fazla izlemektedir. Ankete katılan ebeveynler okulöncesi çocuklardan %80'inin, boş zamanlarında çizgi film izlediklerini belirtmektedirler. Ebeveynlerin %60'ı çocuklarıyla beraber televizyon izlediklerini belirtmektedirler. Çocukların televizyon izlemelerine müdahale etmelerinin nedenine karşılık ailelerin verdiği sonuçlara göre; uyku düzenini bozduğu için %75, bizimle daha çok vakit geçirmesi için %20, radyasyona maruz kalmaması için %5'dir. Ailelerin %70'i çocuklarını cezalandırmak için televizyon izlemesini engellediğini belirtmektedir. Bu da

çocuklarına televizyon izlemenin ödül olduğunu göstermektedir. Ailelerin verdiği sonuçlara göre çocukların %80'i çizgi film izlemeyi tercih etmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan Aileler çocuklarına çizgi filmler hakkında bilgi vermesinin sonuçları; Ortaokul 7 kişi, Lise mezunu 40 kişi, Üniversite mezunu 25 kişi çocuklarına çizgi film hakkında bilgilendirme yapmaktadır. Ailelerin %80'ni çizgi filmlerde söylenen her şeyin çocuklar tarafından doğru kabul edilmekte olduğunu belirtmektedirler. Ailelerin %75'ine göre evet, çocuklarının çizgi filmlerde gördükleri ürünlere sahip olmak istediklerini belirtmektedirler. Bu da çocukların, ailelerine tüketiciliğe teşvik ettiğini göstermektedir. Ailelerin %80'ni çocuklarına bazen çizgi film kahramanlarının oyuncaklarını aldıklarını göstermektedir. Ailelerin %85'ine göre çocukları çizgi filmleri beğenmekte ve izlemektedirler. Ailelerin %70'i çocukların izlemekten hoşlandığı çizgi filmi sevme nedeni olarak, eğlendirdiği için söylemektedirler. Ailelerin %50'si çocuklarının izlemekten hoşlanmadığı çizgi filmleri sevmeme nedeni olarak korktukları için, %40'ı güzel olmadıklarını düşündükleri için sevmediklerini belirtmektedirler. Ailelerin %95'ine göre çocuklarının izlediği çizgi film içeriklerini anlayamamaktadırlar. Ailelerin %85'ine göre bazen çocuklar ailelerinin seçtiği çizgi filmi izlemektedirler. Ailelerin hepsi çocuklarının izledikleri çizgi filmleri hatırlayabildiklerini söylemektedirler. Ailelerin çoğunluğuna (%50) göre çocuklarına yemek yedirebilmek için çizgi film izletmektedirler. %35'i eğlendirici olduğunu düşündükleri için, %15'i ise öğretici olduğu için çizgi film izletmektedirler. Ailelere göre, çocukların %90'nı çizgi film kahramanlarının yaptığı davranışları yapmaktadırlar. Ailelerin hepsine göre, çocuklar çizgi/şiddet filmlerinden etkilenmektedirler. Ailelerin %85'ine göre, çocukları şiddet içerikli çizgi filmlerden korkmaktadırlar.

Okul öncesi Çocuklarla Yapılan Yüz Yüze Görüşme Sonuçları

Dört okulöncesi kurumdan 45 erkek, 55 kız öğrenci olmak üzere toplam 100 öğrenci katılmıştır. 100 öğrenci ile yüz yüze öğretmenleri eşliğinde sorulara oylama yoluyla cevap alınmıştır. Okul öncesi çocukların hepsi çizgi film izlemektedirler. Çocuklara sorulan en fazla nerede çizgi film izlersiniz sorusuna; Çocukların yüzü de evde daha fazla çizgi film izlemeye zaman ayırdıklarını söylemektedirler. Okul öncesi çocuklardan %55'i Anaokuluna

gitmeden önce sabah çizgi film izlemektedir. %45'i ise okuldan geldikten sonra akşam çizgi film izlemektedirler. Çocuklara en çok hangi çizgi filmi izliyorsunuz sorusuna oylama sonucunda 45 erkek okulöncesi çocuktan, erkeklerden 35'i Ben 10, 10'uda Sünger Bob seyretmektedir. 55 kız okulöncesi çocuktan, 25'i Sünger Bob, 30'uda pepee'yi izlediğini söylemişlerdir. Öğretmenlerin analizi olarak ta çok hareketli erkek öğrencilerin Ben 10'i izlediklerini, daha uysal, sakin kız öğrencilerin de Pepee çizgi filmi seyrettiklerini vurgulamıştır. Ankete katılan çocukların evde çizgi film izlemesine karar veren anne ve babalardır. %60 oranıyla 60 çocuğun anne-babası çizgi film izlemesini istemektedir. Okul öncesi çocukların %90'ı, izledikleri şiddet içeren çizgi filmlerden etkilenmektedirler. Çizgi filmleri seyreden okul öncesi çocukların %95'i, çizgi film kahramanlarının oyuncaklarına sahip olmak istemektedir. Okul öncesi çocukların hepsine göre çizgi filmlerde söylenen her şey doğrudur. Ankete katılan erkek çocukların en sevdiği oyun türünü %40 oranı ile savaş oyunları oluşturmaktadır. Kız çocuklarının en sevdiği oyun türünü ise %38 oranıyla evcilik oluşturmaktadır. Yapılan anket çalışmasının sonuçlarına göre, varsayımların hepsinin doğru olduğu ve sonuçla bire bir örtüştüğü görülmüştür.

SONUÇ

Çizgi filmler, okulöncesi çocukların en çok izledikleri çocuk programlarıdır. Çizgi filmler görsel ve işitsel özellikleri nedeniyle, okulöncesi çocuklar tarafından büyük sıklıkla ve ilgiyle izlenmektedir. Bunun yanında çizgi film izlemelerine ebeveynleri tarafından da teşvik edilmektedir. Çocuğun gelişimi ve iletişimi yönünden en önemli çağ olan okulöncesi dönemde, olumlu iletilerin verilmesi önemlidir. Türkiye’de yayınlanan çizgi filmlerin tamamına yakını yabancı kaynaklıdır. Gelişme çağındaki çocuklar bu çizgi filmlerle, yabancı bir kültürle tanışmaktadır. Okul öncesi kurum öğretmenleri çizgi filmlerin çocuklar için sınırlı ve kontrollü şekilde izlettirildiğinde faydalı olabileceğini söylemektedirler. Okul öncesi öğretmenler “Ben 10” çizgi filmini en çok erkek öğrencilerinin izlediğini ve çizgi filmdeki savaş ve dövüş davranışlarının çok gösterilmesinden dolayı çocukların da onları örnek alıp uyguladıklarını belirtmektedirler. Daha hiperaktif erkek öğrencilerinin şiddet içerikli çizgi filmleri izlemeyi istediklerini söylemektedirler. Kız öğrencilerinin ise daha çok “Pepee” çizgi filmini izlediklerini ve daha uyumlu, duygusal hareketler içerisinde olduklarını vurgulamaktadırlar. Bu da çizgi filmlerin konusundan, karakterlerinden ister istemez etkilendiklerini ve kendilerine rol model aldıklarını göstermektedir. Okul öncesi çocuklar, model alma ve sosyal öğrenme yolu ile televizyonda izledikleri diyalogları, sözleri, tutum ve davranışları taklit etmekte ve öğrenmektedirler. Televizyondaki çizgi film kahramanlarıyla özdeşleşerek, onlar gibi konuşmaya, onlar gibi davranmaya, onlar gibi var olmaya öykünmektedirler.

Okul öncesi öğretmenler, çocukların çizgi film izlemelerine sınır getirmektedir. Bunun nedeni olarak da evlerinde çok fazla televizyon karşısında kaldıklarını, ailelerin müdahale etmediklerini vurgulamaktadırlar. Okul öncesi kurum öğretmenleri çocuklara bazen videodan bazen de televizyondan çizgi film izlettiklerini söylemektedirler. Okul öncesi öğretmenlere göre, çocuklara çizgi film seyrettiklerinde daha fazla çizgi film izleme isteği arttığını belirtmektedirler. Öğretmenler, erkek öğrencilerin daha çok savaş oyunları oynadıklarını, kız öğrencilerin ise evcilik oyununu tercih ettiklerini vurgulamaktadırlar. Okul öncesi çocuklar çizdikleri resimlerde çizgi filmlerden etkilenmektedirler.

Öğretmenleri tarafından gösterilen resimlerde daha çok uçan yaratıklar, birbirlerine ışın ve mermi ile zarar verilmeye çalışılmış çocuk resimleri yer almaktadır. Bu da çocukların izledikleri çizgi filmlerden etkilendiklerini ortaya koymaktadır. Öğretmenlere göre okulöncesi çocuklar için hazırlanan çizgi filmlerin içeriklerinin şiddet içermemesi gerektiğini ve eğitici, öğretici olması gerektiğini söylemektedirler. Okul öncesi kurum öğretmenleri, çocukların çizgi şiddet filmlerinden etkilendiklerini düşündükleri için şiddet içerikli çizgi filmleri izlettirmediklerini söylemektedirler. Okul öncesi kurum öğretmenlerinin çoğunluğu, çocukların izlediği çizgi filmlerdeki en büyük sorumluluğun yayın kuruluşuna ait olduğunu belirtmektedir. Öncelikle çizgi filmleri yayınlayan yayın kuruluşun sınır ve düzen getirmesi gerektiğini sonrasında aile ve öğretmenlere sorumluluk düşmekte olduğunu belirtmektedirler.

Okul öncesi yaştaki çocuklar boş zamanlarının önemli bir bölümünü aileleriyle birlikte televizyon karşısında geçirmektedirler. Çocuklar bu şekilde yeni fikir ve bilgi edinmekte beceri kazanmakta ve eğlenmektedirler.

Televizyon çocuğa oyunlarında taklit etmesi için hayali davranışlar sunmaktadır. Bu davranışlar genellikle basittir ve defalarca tekrarlanır. Onlar sık sık çocuğun bir yerden bir yere hızlıca hareket etmesini veya kısa, basit diyaloglarla konuşmasını gerektirir.

Televizyon kullanım nedenlerine bakıldığında çocuklar ile yetişkinler arasında farklılıklar görülmektedir. Yetişkinlerin çoğu televizyonu eğlenmek amacıyla izlerken, çocuklar ise eğlendirici buldukları televizyonu dünyayı tanımak ve anlamak için izlemektedirler. Çocukların kurmaca ve gerçek arasındaki farkı çoğu kez yetişkinler kadar kolay bir biçimde algılayamaması onları televizyon karşısında yetişkinlere oranla daha korunmasız durumda bırakmaktadır. Olaya bu açıdan bakıldığında zararlı çıkanlar çocuklar gibi görülmektedir.

Eğitim düzeyi düşük olan anneler çocuğuna televizyon izleme de müdahale etmediklerini göstermektedir. Çocuklar toplumda kendi yerlerini öğrenmek amacıyla içinde yaşadıkları toplumu gözlemlemektedirler. Çocuklar bu gözleme eylemini gerçekleştirirken yetişkinlerden yeterince yardım almamakta bunun yerine televizyona yönelmektedirler. Ebeveynler çocuklarının ne

izlediklerini tam olarak bilmemekte, dolayısıyla rastgele seyredilen bu programlar şekillenmeye açık zihinlerde tahribata yol açmaktadır. Ebeveynler çocuklarına rahat yemek yedirebilmek için televizyon seyrettirmektedirler. Çocuklarının televizyon izlemesine müdahale eden aileler müdahale etme nedeni olarak çocukların uyku düzenini bozuklarını düşündükleri için engellemektedirler. Ebeveynler çocuklarını cezalandırmak için de televizyon izlemelerine karışmaktadırlar. Eğitim düzeyi yüksek olan aileler, çocuklarına çizgi filmler hakkında bilgi vermektedirler. Ailelere göre, çocuklar izledikleri çizgi filmdeki ürünlere sahip olmak istemektedirler. Bu da çocukların tüketime yönelmelerini sağlamaktadır.

Çocukların çizgi film izlemesine ebeveynleri karar vermektedirler. Çocuklara göre çizgi filmlerde söylenen her şey doğrudur. Bu noktada yapılması gerekenler sorumluluğu sadece kitle iletişim araçlarından ve bunlardan yayılan mesajlara yüklemek olmamalıdır. Uygulanabilecek en önemli çözüm yolu; ebeveynlerin kendi davranışlarının, önyargılarının bilincine varmaları ve çocukları ile geçirecekleri zamanı etkin “kaliteli” olarak adlandırılan biçimde kullanmalarınıdır.

Kontrollü şekilde televizyon izleme olumsuz olabilecek davranışların çıkmasını engelleyip çocukların kendileri için yararlı olan bir takım becerileri kazanmasında yardımcı olabilecektir. Bunun için çocuklara küçük yaşlardan itibaren iyi, doğru ve planlı şekilde televizyon izleme alışkanlığı kazandırmak gerekmektedir. Televizyonu asla çocuklar için bir oyalamaca aracı olarak görmemek, çocukların yeni şeyleri eğlenerek öğrenebilecekleri bir öğrenme aracı olarak kabul etmemek ve bu doğrultuda kullanmamak gerekmektedir.

ÖNERİLER

1. Televizyonlarda yayınlanan çizgi filmler dikkatli seçilmelidir. Özellikle okulöncesi çocuklara yönelik programlar içindeki çizgi filmler daha özenli ele alınmalıdır.
2. Çizgi filmlerin seçiminde uzman-programcı iş birliği yapılmalıdır. Yayın kuruluşları çizgi filmleri seçerken uzman pedagoğ ve eğitimcilerden faydalanmalıdır.
3. Çizgi filmlerin okulöncesi çocukları olumlu ya da olumsuz yönde çok fazla etkilediği dikkate alınacak olursa, bu kitleye yönelik çizgi filmlerin seçiminde büyük özen gerekmektedir.
4. Çizgi filmlerde yerli yapım oranı çoğaltılmalıdır. Ülkemizde çizgi film sektörü geliştirilmelidir. Resmi ve özel kanalların çizgi film üretiminde ülkemizdeki sanatçılara ve stüdyolara destek vermesi gerekmektedir.
5. Büyük çoğunluğu yurtdışından satın alınan çizgi filmlerin dikkatli seçilmesi gerekir. Özellikle çocuğun gelişiminde olumsuz unsurlar taşıyan, şiddet içeren çizgi filmler alınmamalıdır.
6. Okulöncesi çocuklara yönelik çizgi filmlerde çocuğun eğlenmesi yanında, temel eğitimle ilgili özelliklerin de kazanılması gereklidir. Çizgi filmlerde “eğlendirirken eğitir” ilkesi geçerli olmalıdır.
7. Türkiye’de çizgi film yapımında en büyük görevlerden biri de devlete düşmektedir. Özellikle Kültür Bakanlığı çeşitli yarışma ve ödüllerle çizgi film yapımcılığını desteklemelidir.
8. Çizgi filmleri okul öncesi çocuklara her zaman izleten anne ve babalara da büyük görevler düşmektedir. Çocuklarına izlettirecekleri çizgi filmlerde ve diğer programlarda secici davranmalıdırlar. Okul öncesi çocukları olumsuz yönde etkileyebilecek, çizgi filmleri seyrettirmemelidirler.
9. Aynı zamanda yayın kuruluşlarına da büyük sorumluluklar düşmektedir. Sırf çocuk programları kuşağını doldurmak için çizgi film yayınlanmamalıdırlar.

- 10.** Türkiye’de okul öncesi çocuklara yönelik kurumlar yetersiz ve azdır. Okul öncesi çocukların gelişimine ve eğitime yönelik programlar hazırlanarak bu yetersizlik bir oranda azaltılabilir.
- 11.** Yerli çizgi filmlerin artmasıyla, çocuklar kendi tarihini, kültürünü, örf ve adetlerini ve de en önemlisi kendi yaşam tarzlarını anlayabileceklerdir.
- 12.** Çocukların ve okul öncesi çocukların televizyon izledikleri saatlerde, her türlü şiddet ve seks içeren filmler yayınlanmamalıdır. Anne ve babalar da bu tür yayınları çocuklarına izlettirmemelidir.
- 13.** Okul öncesi kurumlarda çizgi film saatlerinde öğretmenler, öğrencilerine olumsuz özellikler kazandırabilecek çizgi filmler izlettirmemelidirler. Aynı zamanda velileri de bu yönde uyarmalıdır.
- 14.** Okul öncesi çocuklar, vurdulu kırdılı, hareketli çizgi filmlerden hoşlanmaktadır. Bu yüzden çocukların ilgisini şiddete yönelik değil, eğlendirici ve eğitici yönü ağır basan çizgi filmlere çekmek gereklidir. Çizgi filmler hareketli, neşeli olabilir, ancak şiddet içermemelidir.

EKLER

Ebeveynlere Sorulan Anket Soruları

Yaşınız:

Anne: ( )

Baba: ( )

Çocuğunuzun yaşı: 4 5 6

1- Babanın mesleği

.....

2-Annenin mesleği

.....

3- Babanın eğitim durumu

Hiç okula gitmemiş ( )
( )

İlkokul mezunu ( )
( )

Ortaokul mezunu ( )
( )

Lise mezunu ( )
( )

Üniversite mezunu ( )
( )

Lisans ve üzeri ( )
( )

4-Annenin eğitim

Hiç okula gitmemiş

İlkokul mezunu

Ortaokul mezunu

Lise mezunu

Üniversite mezunu

Lisans ve üzeri

5-Gelir düzeyiniz nedir?

400 TL ve altı ( )

401-800 TL ( )

801-1.200 TL ( )

1.201-1.600 TL ( )

1.600 TL ve üzeri ( )

6- Çocuğunuz boş zamanlarında neler yapar (en çok ve en sık yaptığı 2 tanesini işaretleyiniz)

Televizyon izler ( )

Arkadaşlarıyla oyun oynar ( )

Çizgi film izler ( )

Resim yapar ( )

7- Çocuğunuz haftada ortalama kaç saat televizyon seyrediyor?

2 saat ve daha az ( )

3- 4 saat ( )

4- 5 saat ( )

6- 7saat ( )

7 saat ve daha fazla ( )

8- Çocuğunuzla beraber televizyon izler misiniz?

Evet ( )

Hayır ( )

9- Çocuğunuzun televizyon seyretmesine müdahale ediyor musunuz?

Evet ( )

Hayır( )

10- 9.Soruya cevabınız evet ise; sizce bunun nedeni nedir? (2 tanesini işaretleyiniz)

Bizimle daha çok vakit geçirmesi için ( )

Uyku düzenini bozduğu için ( )

Çocuğumu olumsuz yönde etkilediği için ( )

Radyasyona maruz kalmaması için ( )

11 – Çocuğunuz en çok hangi tür programları seyrediyor?

Reklamlar ( )

Magazin programları Diziler ( )

Müzik Programları ( )

Haber programları ( )

Çizgi Film ( )

Yarışma programları ( )

12- Çocuklarınıza çizgi filmler hakkında bilgi veriyor musunuz?

Evet, ( ) Bazen ( ) Hayır ( )

13- Çocuğunuza göre; çizgi filmlerde söylenen her şey doğru mudur?

Evet ( ) Hayır ( )

14- Çocuklarınız çizgi filmlerde gördükleri ürünlere sahip olmak istiyor mu?

Evet ( ) Bazen ( ) Hayır( )

15- Çocuklarınıza çizgi film kahramanlarının oyuncaklarını alıyor musunuz?

Evet ( ) Bazen ( ) Hayır( )

16- Sizce çocuğunuz çizgi filmleri beğeniyor mu?

Evet ( ) Bazen ( ) Hayır( )

17- Çocuğunuzun izlemekten hoşlandığı çizgi filmleri sevme nedenleri?

Kahramanlarını sevdikleri için ( )

Neşeli müzikleri olduğu için ( )

Öğretici oldukları için ( )

Eğlendirdiği için ( )

18- Çocuğunuzun izlemekten hoşlanmadığı çizgi filmleri sevmeme nedenleri?

Doğru olmadıkları için ( )

Korktukları için ( )

Güzel olmadıklarını düşündüğü için ( )

Sevmediği karakterler oynadığı için ( )

19- Sizce çocuklarınız izlediği çizgi filmin içeriğini anlayabiliyorlar mı?

Evet ( ) Hayır ( )

20- Çocuklarınız çizgi filmleri hatırlayabiliyorlar mı?

Evet ( ) Bazen ( ) Hayır( )

21- Çocuklarınız sizin seçtiğiniz çizgi filmlerimi izler?

Evet ( ) Bazen ( ) Hayır( )

22- Çocuklarınıza neden çizgi film izletirsiniz?

- a- İşlerimi rahatça yapabilmek için
- b- Öğretici olduğu için
- c- Eğlendirici olduğu için
- d- Yemek yedirebilmek için

23- Çocuğunuz izlediği çizgi film kahramanlarının yaptığı davranışları yapıyor mu?

Evet ( )

Hayır ( )

24- Çocuğunuz şiddet içerikli çizgi filmlerden korkuyor mu?

Evet ( )

Bazen( )

Hayır( )

25- Çizgi/ şiddet filmlerinin çocukları etkilediğini düşünüyor musunuz?

Evet ( )

Hayır ( )

26- Çocuğunuzu Cezalandırmak İçin Televizyon İzlemesini Engeller misiniz?

Evet ( )

Hayır ( )

Öğretmenlere Yöneltilen Anket Soruları

1-Yaş:

2- Okul öncesi çocuklar çizgi film izliyorlar mı?

Evet ( )

hayır ( )

3-Çizgi filmleri her gün izliyorlar mı?

Evet ( )

hayır ( )

4- Çizgi filmleri izlemelerine kim karar veriyor?

Öğretmen ( )

okul müdürü ( )

5- çizgi film izleme isteği çocuklardan geliyor mu?

Evet ( )

hayır ( )

6- Çizgi filmi nerden izliyorlar?

Televizyon ( )

video ( )

7- Çizgi filmi hangi saatte izliyorlar?

Sabah ( ) öğle ( ) öğleden sonra ( )

8- İzledikten sonra daha fazla izlemek istiyorlar mı?

Evet ( ) hayır ( )

9- Hangi çizgi filmi izlemek istiyorlar?

Pepe ( ) ben 10 ( ) sünger bob ( )

10- En çok hangi kahramanı seviyorlar?

Pepe ( ) ben 10 ( ) sünger bob ( )

11- Oynadığı oyunların türleri nelerdir?

Savaş oyunları ( ) evcilik ( ) lego ( )

12- Çizgi film kahramanlarının oyunlarına katılıyorlar mı?

Evet ( ) hayır ( )

13- Çizdikleri resimlerde çizgi filmlerden etkileniyorlar mı?

Evet ( ) hayır ( )

14- En çok sevdikleri oyuncak türleri nelerdir?

Bisiklet /araba ( ) kılıç/tabanca ( ) bebek ( ) yap-boz ( )

15- Oyuncaklarına çizgi film adlarını veriyorlar mı?

Evet ( ) hayır ( )

16- Sizce okul öncesi kurumlarda çizgi film yararlı mı?

Evet ( ) hayır ( )

17-Sizce çizgi filmler çocuğun gelişimine katkıda bulunuyor mu?

Evet ( ) hayır ( )

18- Çizgi filmler okul öncesi çocuğun eğitiminde faydalı mı?

Evet ( ) hayır ( )

19- Televizyonlarda yayınlanan çizgi filmler okul öncesi çocuk açısından hangi özellikler taşımaktadır?

Şiddet içermemeli ( )

Eğitici ve öğretici olmalıdır( )

Eğlenceli olmalı ( )

Argo olmamalıdır( )

20- Çocukların çizgi/şiddet filmlerini izlemelerine izin veriyor musunuz?

Evet ( ) hayır ( )

21- Çizgi/şiddet filmlerinin çocukları etkilediğini düşünüyor musunuz?

Evet ( ) hayır ( )

22- Sizce çocukların seyrettiği çizgi filmlerle ilgili en büyük sorumluluk kime aittir?

Anne-babaya( ) öğretmen- aile ( ) yayın kuruluşu ( ) öğretmene( )

KAYNAKÇA

ADORNO, T.W.(2007). Kùltür Endüstrisi Kùltür Yönetimi, çev: Nihat Ünler, Mustafa Tüzel, Elçin Gen, İstanbul: İletişim yayınları.

ALSAÇ, Ü. (1994). Türkiye’de Karikatür, Çizgi Roman Ve Çizgi Film, İstanbul: İletişim yayınları.

ALVER, F. (2011). Gazetecilik Bilimi ve Kuramları,1.Baskı, İstanbul: Kalkedon yayınları.

AYDOĞAN, F.(2004). Medya ve Popüler Kùltür, İstanbul: yaylacık matbaası.

AYTEKİN, C.(1996).Çocuk Ve Çizgi Film. 1. İstanbul: Öz Eğitim Yayınları.

AYDIN, O. (2007).İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Alımlama Araştırmaları ve Kùltürel Çalışmalar Geleneğinin katkısı: İstanbul.

BAY, N. (2007). Radyo ve Televizyon Yayıncılığı, Konya: Nüve Kùltür Merkezi Yayınları.

BOURDİEU, P. (1989).Televizyon Üzerine, Çev. Turhan Ilgaz, İstanbul: Yapı kredi yayınları.

BÜYÜKBAYKAL, G. (2007). Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkileri, İ.Ü. İletişim Fakùltesi Dergisi, Sayı:28.

COŞKUNSERÇE, S. (2007). Medya Okuryazarlığı, Ankara: Nil Kitapevi.

ÇÖLOĞLU, D. Ö.(2009). Televizyon Mesih mi Şeytan mı? Ütopya Yayınevi.

ERDOĞAN, İ. ALEMDAR K. (2010). Öteki Kuram. Ankara: Erk Yayınları,350.

EROL, G. (2007).Medya Üzerine Çalışmalar. İstanbul: Beta Basım Yayınları.

ERTÜRK, Y. DİLEK, G. AKKOR, A.(2006). Çocuğunuzu Televizyona Teslim Etmeyin, Ankara: Nobel yayınları.

ERDOĞAN, İ. (2002).İletişimi Anlamak, Ankara: Pozitif Matbaacılık.

ESSLİN, M. (2001).Televizyon Çağı, Beyaz Camın Arkası,3. İstanbul: Pınar Yayınları.

FİSKE, J. (1996). İletişim Çalışmalarına Giriş, (çev.), Süleyman İrvan, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- FİSKE, J. (1999). Popüler Kültürü Anlamak, , Ankara, Ark yayınları.
- FİSKE, J. (2003). İletişim Çalışmalarına Giriş, (çev.), Süleyman İrvan, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- GÜLER, D. (1991). Eğitim İletişimi Kurumu Olarak Çocuk Televizyon Ve Uygulamaları İle İlgili Model Önerisi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- GÜREL, H. (1998).Televizyon Bağımlısı Çocuklar Dergisi, Ankara: hyb yayıncılık.
- GÜROL, G. (1997). Televizyon Programcılığı ve Yönetmenliği, İstanbul: Der yayınları.
- GÜNGÖR, N. (2011). İletişim Kuramlar Ve Yaklaşımlar, Ankara: Siyasi Kitabevi.
- HALL, S. (1981). Notes on theDeconstructingthePopular, Curan, j. et al. Çev: Meral ÖZBEK.
- HEPKON, Z. (2006). İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:5 Sayı:9 Bahar 2006/1.
- IŞIK, M. (2007). Televizyon Ve Çocuk, Konya, Eğitim Kitabevi Yayınları.
- İÇİN, A. S. (2007). Çocuk Ve Medya, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- İSTANBUL Üniversitesi, 1.Uluslararası Çocuk Filmleri Festivali Konferansı, Dünya Filmlerinde Çocuk, 2004, İstanbul.
- İSTANBUL Üniversitesi, 2. Uluslar Arası Çocuk Ve İletişim Kongresi, İletişimin çocuğa etkisi, İstanbul,2005.
- KÖKER, E. (2007), Popüler Kültür Bağlamında Günümüz Toplumlarında Çocukluğa Verilen Yeni Biçim Ve İşlev, popüler kültür ve çocuk, Ankara: dipnot yayınları.
- KELLNER, D. (2004). Kültürel Araştırmalar ve Sosyal Teori: Eleştirel Bir Müdahale, Çev: Ünsal Çığ
- MERİÇ, Ü. (1997).Türkiye Kanatlarımızın Altında, İstanbul: İz yayıncılık.
- MUTLU, Erol.(1991). Televizyonu Anlamak, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- MUTLU, Erol.(1999). Televizyon ve Toplum, Ankara: Eğitim dairesel başkanlığı, TRT yayınları.

ÖZTÜRK, Ş. (2005). Televizyonda şiddet içerikli yayınlar karşısında çocuğun durumu, İstanbul, İstanbul üniversitesi iletişim fakültesi 2. Uluslar arası çocuk ve iletişim kongresi “iletişimin çocuğa etkisi).

ÖZTÜRK H. E.(2002). Kişilik Gelişimi Açısından Çocuk Ve Televizyon, İstanbul: Beyan Yayınları.

ÖZDEMİR, S.(1998). Medya Emperyalizmi Ve Küreselleşme, İstanbul: Timaş Yayınları.

ÖZGEN, Ö. (1985).TRT'nin Okulöncesi Eğitimin Yaygınlaştırılmasında Rolü, (Radyo Ve Televizyonda Okulöncesi Eğitim Yayınları) Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi Ve Yayınlaştırılması Semineri 2-3, İstanbul, Ya-Pa Yayınları.

POSTMAN, N. (1995).Çocukluğun Yokoluşu, (Çev. Kemal inal), Ankara, İmge Kitabevi.

POSTMAN, N. (1994).Televizyon Öldüren Eğlence, (Çev. Osman Akınhay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

PROF. DR. HAKTANIR, G. (2009). Okulöncesi Eğitime Giriş, Ankara: Anı yayıncılık.

PROF. DR. YAVUZER, H.ve ŞİRİN, M.R. (2013). Türkiye Çocuk Ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı, İstanbul: Çocuk vakfı yayınları.

SAMANCI, Ö. (2004). Animasyonun Önlenebilir Yükselişi, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları.

ŞAKI, O. A. (2007) İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:6 Sayı:11 Bahar.

SMİTH, P. (2005). Kültürel Kuram, İstanbul: Babil yayınları.

ŞİRİN, M.R. (1999). Kuşatılmış Çocukluğun Öyküsü, İstanbul: İz Yayıncılık.

ŞİRİN, M.R. (2006). Dersimiz Çocuk, İstanbul: İz Yayıncılık.

ŞİRİN, M. R. (1999).Televizyon, Çocuk Ve Aile, İstanbul: İz Yayınları.

ŞİRİN, M.R. (1998). Çocuk Yüzlü Yazılar, İstanbul:İz Yayıncılık.

TAYLAN, H. H. (2011). Televizyonla Yetişmek, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

THOMPSON, E.P. (2006).Avam ve Görenek, çev: Uygur Kocabaşoğlu, 1. Baskı, İstanbul: Birikim Yayınları.

- TURAM, E. (1996). Televizyonla Yetişen Nesil Ekran Altı Çocukları, İstanbul: İrfan Yayınevi.
- TOPÇUOĞLU, N. (2003). Çocuklara Yönelik Televizyon Reklamlarında Atlatici Ve Yanıltıcı Unsurların Analizi, doktora tezi.
- TÖNEL, A. (2007). Uzaktan Kumandalı Çocuklar, İstanbul: Hayy Kitap.
- WILLIAMS, R. (2005). Anahtar Sözcükler, çev: Savaş Kılıç, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- WILLIAMS, R. (1980). Problems in Metaralism and culture, London: versopub. Çev: M. Bilal Arık.
- WILLIAMS, R. (2003). Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim, Çev: Ahmet Ulvi Türkbağ, Ankara: Dost yayınları.
- YAYLAGÜL, L. ve KORKMAZ, N.(2008). Medya Popüler Kültür Ve İdeoloji, Ankara: Dipnot Yayınları.
- YAYLAGÜL, L. (2006) Kitle İletişim Kuramları, Ankara: dipnot yayınları.
- ZILLIOĞLU, M. (2007).İletişim Nedir? İstanbul: Cem yayınevi.

İnternet Kaynakları

<http://cizgifilmsel.blogspot.com.tr/2009/11/cizgi-filmin-tarihsel-gelisimi.html>
erişim tarihi (02.13.2014)

<http://www.frmtr.com/genel-kultur-vatandaslik/731823-cizgi-film-sanati.html>
(02.13.2014)

<http://www.iticu.edu.tr/uploads/kutuphane/dergi/s9/M01130.pdf> erişim tarihi
(02.13.2014)

<http://www.birgaripmatematikci.com/egitim/bilgi-bankasi/buluslar-ve-mucitler/1571-ilk-cizgi-film-hangisi-kim-yapti-cizgi-film-tarihi.html>
(18.03.2014)

<http://www.frmtr.com/genel-kultur-vatandaslik/731823-cizgi-film-sanati.html>
(18.03.2014)

<http://www.bilgiustam.com/cizgi-film-nasil-yapilir-tarihcesi-nedir/>(18.03.2014)

<http://www.animagazin.com/turkiyede-cizgi-film-sektoru/>(18.03.2014)

http://www.sanatcephesi.org/SC/199/%E2%80%9Cshow_ticareti%E2%80%9D_kultur_endustrisi_ve_tekelci_hegemonya/ (28.03.2014)

http://www.egitimvetoplum.org/lib_dergi/02.pdf (28.03.2014)

<http://www.lingua.web.tr/tr/cizgi-filmlerin-cocuklara-olumlu-etkileri.html>
(02.04.2014)

<http://www.bakimliyiz.com/cocuk-sagligi-ve-egitimi/81640-cizgi-filmlerin-cocuklar-uzerindeki-etkisi-nelerdir.html> (02.04.2014)

<http://www.iletisimvediplomasi.com/prof-dr-deniz-a-guler-ile-cizgi-filmlerin-kulturel-islevleri-uzerine-mulakat/>(02.04.2014)

http://www.tavsiyedyorum.com/makale_5354.htm (02.04.2014)

<http://www.mehmetteber.com/2013/01/cizgi-filmlerdeki-tehlike.html>(02.04.2014)

<http://www.yenimakale.com/cizgi-filmlerdeki-tehlike.html> (04.04.14)

<http://www.cocukaile.com/IcSayfa.aspx?Kodal=446> erişim tarihi(04.04.14)

<http://www.belgeler.com/blg/1y4n/televizyon-izleyici-davranislari-televizyon-izleyicilerinin-tercihleri-ve-doyumlari-uzerine-teorik-ve-uygulamali-bir-calisma-television-audience-behavior-a-theoretical-and-emprical-study-on-preference-and-gratifications-of-television-viewers> (s.132-133) (02.04.2014)

http://www.ekipnormarazon.com/attachments/article/39/cocuklar_tv_tevizyonu_cok_seviyor_ama.pdfİvetAlbukrek, Uzman Psikolojik Danışman erişim tarihi(07.06.2014)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI SOYADI :Elçin Selin HACİBEKTAŞOĞLU

DOĞUM YERİ VE TARİHİ :Trabzon / 01.01.1988

MEDENİ HALİ :Bekar

E-MAİL :elcinhacibektasoglu@hotmail.com

TEL (GSM) : 05068084755

EĞİTİM DURUMU

İlkokul : Cumhuriyet İlköğretim Okulu

Lise (2006) : Trabzon Lisesi

Üniversite (2008-2010) : İstanbul Aydın Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, okul 2.Si olup yatay geçiş yaptı.

Üniversite (2010-2012) Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümünden mezun.

Yüksek Lisans (2012-2014) : Sosyal Bilimler Enstitüsü, Medya Ve Kültürel Çalışmalar Programı

Yabancı Dil: İngilizce,Intermediate

İş Tecrübesi : Sabah Gazetesi'nde Eğitim muhabirliği, ATV kanalında yurtiçi haberleri muhabirliği, Bugün Gazetesi'nde ekonomi muhabirliği, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi Web.Sitesinde sağlık muhabirliği yaptı.

